

วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

The Journal of Institute of Trainer Monk Development

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564

Vol.4 No.1 January-June 2021

ISSN: 2586-9841 (Print)

ISSN: 2773-983X (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและผลงานทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ตลอดจนบทวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ หรือแนวทางการพัฒนาพระสงฆ์และสังคม

2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในเชิงวิชาการ

กระบวนการพิจารณาบทความ

การพิจารณาคุณภาพ บทความที่ตีพิมพ์ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ท่าน แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ : บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไปและการวิจารณ์หนังสือ

บรรณาธิการ

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต,รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามหพันธ์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย ปโยค,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาอดิเดช สติวโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาอภัย ฐิตวิริโย,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ii วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี	สถาบันพัฒนาพระวิทยากร
ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประธานงาน

แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เกษริน บุตรา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร :

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร
ศาลาสันติวัคคีย์บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง)
วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพมหานคร 10100
Email: monkde2563@gmail.com
online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ รวมทั้งหมด 8 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับหลักทางพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาสังคมโดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ แบ่งแยกไปตามการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

พระวิทยา ญาณเวที และพระใบฎีกาคทาฐ คเวสกรมโม เขียนบทความวิจัยเรื่อง "ประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม" ได้เสนอแนวทางการฝึกอบรมและผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรฝึกอบรมที่ช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ทักษะ เทคนิควิธีการบรรยายธรรม วิธีการให้คำปรึกษา ได้เรียนรู้การเริ่มต้นจากการฝึกคิด ในการทำหน้าที่พระวิทยากรที่สมบูรณ์ โดยหลักสูตรฝึกอบรมสามารถทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พระวิทยา ญาณเวทีและพระใบฎีกาคทาฐ คเวสกรมโม ได้เสนอบทความเรื่อง "กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช" โดยเสนอข้อสรุปความพึงพอใจต่อหลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมาจากการใช้กระบวนการฝึกอบรมตามหลักธรรมสาราณียธรรม 6

ไวภาพ กฤษณสุวรรณ, พระศรีรัตโนบล และคงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ เขียนบทความเรื่อง "ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการเกิดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับพุทธศาสนาเถรวาท" มีการเสนอ ทั้งศาสนาฮินดูกับพระพุทธศาสนาเถรวาท มีทัศนะคล้ายกัน คือ ในแง่ของความหมายและหลักการ ส่วนวิธีการที่จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีความต่างกัน โดยทัศนะของศาสนาฮินดูเห็นว่าผู้ปรารถนาจะพ้นจากการเวียนว่ายในวัฏสงสาร จะต้องปฏิบัติตามหลักกรรม 4 ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ผู้ประสงค์จะหลุดพ้นจะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมผลนิพพานไม่กลับมาเกิดอีก

ชาตรี ชุมเสน เขียนบทความเรื่อง "การพิสูจน์ความจริงและการพิสูจน์ความเท็จในปายาสีราขัญญสูตร: กรณีชีวิตหลังความตาย" สรุปถึงข้อพิสูจน์ว่า การพิสูจน์ความจริงขึ้นไปที่ความไม่มีหลักฐาน ความไม่อยากตายของมนุษย์ ความไม่มีอยู่ของวิญญาณ ขณะที่การพิสูจน์ความเป็นเท็จ เป็นการอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านเหตุผล การอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านสถานที่และเวลา การอ้างถึงความน่าจะเป็นของการมีชีวิตอยู่ และการอ้างถึงส่วนประกอบของชีวิต

ชไมพร กิติ เขียนบทความเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล" เสนอว่า การดำเนินการในกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะช่วยในการส่งเสริมในการตัดสินใจให้กับหน่วยงานภาครัฐในทุกขั้นตอนและทุกโครงการพัฒนา ถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการบริหารในระบอบประชาธิปไตย

พระมหาปริชา สาเล้ง เสนอบทความเรื่อง "การประยุกต์หลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ" โดยพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารของผู้นำด้วยการใช้หลักสัมมาวาจาอันเป็นการกล่าวหรือสื่อสารด้วยคำที่ชอบ คือ ถูกต้อง สมบูรณ์ เป็นการสื่อสารด้วยความรู้ ความเข้าใจและประกอบด้วยจิตเมตตา จึงเป็นได้ทั้งหลักธรรมนำปฏิบัติ สร้างประโยชน์ต่อตนและส่วนรวม

Ven.Sopha Dhammadhipo (Sibibounheuang), พระโสภณวชิราภรณ์, พระครูวินัยธรสมุทรถาวรธมโม และไชยา เสนแสนยา เสนอบทความเรื่อง "ศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ของผู้ปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ" ซึ่งสรุปหน้าที่ตามแนวคิดของขงจื้อและพระพุทธศาสนาเถรวาทว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีลักษณะให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกัน และขงจื้อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเองและเพื่อสังคม ส่วนพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมเน้นโลกนี้เป็นหลัก

พระเนติธร มหาบุญโณ, พระศรีศาสนบัณฑิต (สุทัศน์ ติสสรวาทิ), แสง นิลนามะ และกฤต ศรียะอาจ เสนอบทความอีกเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่นักปกครองในจักรวรรดิสูทรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อ" มีใจความสำคัญคือสอดคล้องกันในแง่ที่ว่านักปกครองต้องทำหน้าที่เพื่อประชาชนที่อยู่ในปกครองของตนให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้ที่มีพระคุณ หรือผู้ที่ตนต้องรับผิดชอบดูแลสุขและทุกข์ของชนเหล่านั้น ส่วนที่ต่างกันนั้น ในจักรวรรดิสูทรเน้นการประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลข่าวสาร เช่น แจงว่าสิ่งนี้ดี มีคุณ สิ่งนี้ไม่ดีมีโทษควรละเว้น เป็นต้น ส่วนในคัมภีร์หลุนอวี่มุ่งสร้างหรือลงมือกระทำสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้ชัดเจนเช่นการจัดการศึกษาให้ความรู้ เพราะสังคมจะอยู่ดีกินดีต้องสร้างโอกาสให้เขาไม่ใช่นำอาหารให้เท่านั้น

พระมหาธีรวิทย์ พันธุ์ศรี เขียนบทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง "สามัญสำนึก Common Sense" โดยเสนอว่าหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นสภาพความเป็นจริงในยุคล่าอาณานิคมของอังกฤษและสถาบันกษัตริย์อังกฤษ อีกทั้งสะท้อนความเชื่อบนพื้นฐานความเป็นจริงของประเทศที่มีระบบกษัตริย์ และสถาบันกษัตริย์ต้องปรับตัวอย่างไรในยุคปัจจุบัน ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้จะต้องเปิดใจให้กว้างเพราะภาษาการใช้ค่อนข้างรุนแรงแต่แฝงไปด้วยหลักการและเหตุผล

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี,ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	iii
ประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม พระวิทยา ญาณเวที, พระใบฎีกาท้าวธวัช คเวสกรรมโม	1-10
กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรม ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช พระวิทยา ญาณเวที, พระใบฎีกาท้าวธวัช คเวสกรรมโม	11-19
ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการเกิดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับพุทธศาสนาเถรวาท ไวภพ กฤษณสุวรรณ, พระศรีรัตโนบล, คงสฤษฏ์ แสงทรัพย์	20-34
การพิสูจน์ความจริงและการพิสูจน์ความเท็จในปาลยาสิทธาชัยยสูตร: กรณีชีวิตหลังความตาย ชาติรี ชุมเสน	35-46
การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล ชไมพร กิติ	47-58
การประยุกต์หลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ พระมหาปรีชา สาเส็ง	59-69
ศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ของผู้ปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ Ven.Sopha Dhammadhipo (Sibibounheueng), พระโสภณวิชิตราภรณ์, พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ไชยา แสนแสนยา	70-80
การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่นักปกครองในจกกวัดติสฺสตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์ หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อ พระเนติธร มหาบุญโญ, พระศรีศาสนบัณฑิต สุทัศน์ ติสฺสรวาทิ, แสง นิลนามะ, กฤต ศรียะอาจ	81-92
บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review “สามัญสำนึก Common Sense” พระมหาธีรวิทย์ พันธุ์ศรี	93-100

ประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม
The Evaluation of Achievement of the Training Curriculum in
Trainer monk Development Project

¹พระวิทยา ญาณเวที

Phra Witthaya Yanavetee

พระใบฎีกาทาวุธ คเวสกรรมโม

Phrabaidika Katavoot kavasakatammo

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

Institute of Trainer Monk Development

¹Corresponding Author Email: wittamcu1990@hotmail.com

Received June 27, 2021; Revised June 28, 2021; Accepted: June 28,
2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรม ตามเนื้อหาสาระหลักสูตร โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม 2.เพื่อศึกษาความพึงพอใจ ทศนคติ ต่อกระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตร โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม 3.เพื่อศึกษาระดับการนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการเป็นพระวิทยากร เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 76 รูป ที่ได้รับคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระวิทยากรกระบวนธรรม มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2.ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมไว้ 2 ด้าน คือ ด้านปฏิกิริยาตอบสนอง และด้านกระบวนการเรียนรู้

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนธรรม โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่าความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรหลักการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม โดยพระวิทยากรกระบวนธรรมได้เข้าอบรมหลักสูตรในครั้งนี้

2 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์กับงานที่ตนเองทำ พร้อมทั้งได้สร้างเครือข่ายในการทำงาน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องจากพระวิทยากร ได้เรียนรู้ทักษะ เทคนิควิธีการบรรยายธรรม วิธีการให้คำปรึกษา ได้เรียนรู้การเริ่มต้นจากการฝึกคิด ในการทำหน้าที่พระวิทยากรที่สมบูรณ์ ในการนำองค์ความรู้ที่ทางหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนการไปใช้ในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การประเมินผลสัมฤทธิ์, การฝึกอบรม, โครงการพระวิทยากรกระบวนการ

Abstract

The study aims 1) to study the knowledge and understanding of participants in the content of the Program in the Project of Instructing Buddhist Monks of Dhamma Process; 2) to study the satisfaction and attitude on the training process of the Program in the Project of Instructing Buddhist Monks of Dhamma Process; and 3) to study the degree of application of knowledge for being instructing Buddhist monks for disseminating Buddhism. A questionnaire is used to collect quantitative data from 76 respondents. A content analysis is employed for analyzing qualitative data and statistics including Percentage, Mean and Standard Deviation is used for analyzing quantitative data.

Results of the study were as follows:

1. The level of Dhamma process Instructing Buddhist monks' knowledge and understanding of the content of Program of Dhamma Process Instructing Buddhist Monks Training was high with the mean of 4.26, while considering each activity it found to be high in all items.

2. The satisfaction on the Project of Instructing Buddhist Monks of Dhamma Process comprised 2 aspects including reaction and learning process.

3. The results of the comparison of the achievement before and after training in season II generally and in each aspect, it found that the level of knowing and understanding of participants after training were higher than before training. Instructing Buddhist monks of Dhamma process were able to apply knowledge for work and network construction for Buddhist dissemination due to their acquirement of skill, technique and ways of preaching, counseling, and practicing how to think like the best and effectively instructing Buddhist monks for the stability of Buddhism.

Keywords: Evaluation Achievement, Training, Trainer monk Development Project

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ตามกระแสสังคมยุค “โลกาภิวัตน์” ที่ยึดหลักบริโภคนิยมตามแบบอย่าง สังคมตะวันตก โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านวัตถุ มากกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนา ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา ทั้งปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการ ทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาการขาดความรู้รักสามัคคี ปัญหาเหล่านี้ถือเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายต้องหา แนวทางในการแก้ไขร่วมกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม กระนั้นความ ทັນสมัยของเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายอย่าง ทั้งด้านบวก คือ ทำให้การ ดำเนินชีวิตมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น แต่ในด้านลบก็นำไปสู่ปัญหาทางสังคมที่ซับซ้อนรุนแรงยิ่งขึ้น เช่นกัน ค่านิยมและวิธีการคิดก็จะถูกสังคมบีบบังคับจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด มากกว่าสมัยก่อน ทำให้กระบวนการทำงานของพระสงฆ์ที่เผยแพร่ธรรมะสู่ประชาชน ก็จำเป็นจะต้องมี มุมมองใหม่ กล่าวว่าจะต้องมีการปรับตัว ปรับวิธีการนำเสนอ ปรับกระบวนการเรียนรู้ให้มีความ สอดคล้องกับปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มทุกเพศทุกวัยในสมัยปัจจุบันนี้ คือ รูปแบบการ เรียนรู้แบบไตรสิกขาในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการเรียนรู้แบบใหม่จะเป็นวิธีการทำงานที่ทันสมัยต่อยอดความคิดในสังคมปัจจุบัน ได้ ดังที่พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2543 : 46 – 47) ได้กล่าวถึง พระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาที่ยกย่องผู้ที่พัฒนาตนว่าเป็นบุคคลสูงสุด ดังสุภาษิตที่พระพุทธองค์ตรัส ว่า “ทณโต เสฏฺฐโม มนุสเสสุ” หมายความว่าในหมู่มนุษย์คนที่ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เมื่อยก ย่องคนที่พัฒนาตนแล้วยังแสดงจุดเน้นอันเป็นที่สำคัญว่า พระพุทธศาสนานี้ถือว่ามนุษย์ เป็นสัตว์ที่ ฝึกได้และต้องฝึก เพราะความดีหรือความประเสริฐของมนุษย์นี้อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนาตนเท่านั้น ถ้าไม่ ฝึกฝนพัฒนาแล้วก็ไม่มีความค่าอะไร อาจเลวร้ายต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉาน และการที่จะให้ได้ผลดี ในเรื่องการพัฒนาคน ทางด้านสังคมจะต้องช่วยกันเน้นหรือสร้างค่านิยมในการยกย่องบุคคลที่พัฒนา ตน เพราะค่านิยมเป็นเรื่องที่สำคัญมากในทางสังคม อาจเป็นเครื่องว่าสังคมนั้นจะพัฒนาไปทางไหน ทางดีหรือทางร้าย ทางเจริญหรือทางเสื่อม ถ้าให้ความสำคัญกับคนที่พัฒนาตนถึงมาสังคมก็จะมีแต่ คนดีหรือถ้าให้ความสำคัญกับคนเก่งแต่เอาเปรียบส่วนร่วม สังคมก็จะมีแต่คนที่เอาเปรียบกัน ดังนั้น มนุษย์ทุกคนต้องการความสุขสบาย ความยุติธรรมพร้อมกันนั้น ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ถ้า ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง ถูกวิธีการ ตามหลักกระบวนการฝึกอบรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา จะเป็นตัวบ่งเพาะให้ทุกคนสามารถฝึกตนเองได้ ถูกต้อง

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2543 : 1-3) กล่าวว่า การศึกษา เพื่อการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า เป้าหมายแท้จริงของวิชาการการศึกษาทั่วไป คือ การสร้างบัณฑิต หรือ สร้างคนให้เป็นบัณฑิต ส่วนวิชาเฉพาะวิชาชีพทั้งหลายเป็นการสร้างเครื่องมือให้แก่บัณฑิตและบอกวิธี ที่จะทำให้เขาสามารถใช้เครื่องมือได้ แต่คนใช้เครื่องมือขึ้นจะต้องเป็นคนที่ดี จะได้นำเครื่องมือไปใช้ เพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม ไม่ใช่นำเครื่องมือไปเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วน ตนด้วยความเห็นแก่ตัว แล้วทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น หรือก่อความเสียหายทำลายสังคม ตลอดจน มนุษยชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน ปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศนั้น ก็คือ การพัฒนา

4 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

คนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของชาติ ต้องการเตรียมความพร้อมให้เขามีความเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม

การที่เด็กจะมีคุณภาพสิ่งสำคัญ คือ จะต้องมีความรู้ จริยธรรม ซึ่งมาจากแหล่งสำคัญ คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนแล้ว จะดำเนินการอย่างไรในการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ จริยธรรม เพื่อที่จะพัฒนาชีวิตให้เจริญเติบโตในท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยศาสนาและจริยธรรม ซึ่งการสื่อสารธรรมะจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย และเหมาะสมกับการเผยแพร่สื่อธรรมะ เนื่องจากในโลกปัจจุบันมนุษย์ถูกเชื่อมร้อยกันไว้อย่างรวดเร็วด้วยสื่อใหม่ สื่ออินเทอร์เน็ต สมัยในโลกดิจิทัลที่เราคุ้นเคยการกันอย่างอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ และแอปพลิเคชันต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่อำนวยความสะดวกให้กับจังหวะการใช้ชีวิตและเพิ่มอัตราความเร็วในการสื่อสารให้กับเราเท่านั้น แต่ยังเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมและแบบแผนในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ยังเข้ามาเปลี่ยนมุมมอง วิถีคิด วิธีการมองโลก รวมทั้งค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้อีกด้วย เพราะฉะนั้นการใช้สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ (New Digital Media หรือ NDM) เหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ตัวตน และการสร้างอัตลักษณ์ ของเยาวชนในโลกสมัยใหม่ ด้วยสื่อใหม่ที่ถือว่าเป็นช่องทางที่เปิดให้เยาวชนได้สำรวจ ทดลอง ทดสอบ และพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเอง (ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน , 2556: 1)

ดังนั้นสถาบันพัฒนาพระวิทยากร สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นถึงความสำคัญในการสร้างเสริมศักยภาพพระวิทยากร ให้มีความเชี่ยวชาญ วิธีการในการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการฝึกอบรมเยาวชน และเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนจนถึงเด็ก เยาวชน ให้ได้รับการพัฒนาที่เต็มศักยภาพ พระวิทยากรอบรมจึงจะต้องเพียบพร้อมด้วยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา หลักธรรม คำสั่งสอน กุศุทธิ์วิธี ที่จะนำไปเป็นเผยแพร่และบุคคลที่ต้องการพัฒนาต่อไป พร้อมกันนั้นยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา กระนั้นทางสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ได้เห็นความสำคัญดังกล่าวมา จึงได้จัดทำโครงการวิชาการเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้ ในโครงการพระวิทยากรกระบวนการ เพื่อมุ่งพัฒนาพระภิกษุให้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาในการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ ให้มีทักษะความรู้ความสามารถในการลงมือปฏิบัติการเข้าค่ายคุณธรรม การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติการพูด การบรรยาย เทศน์ปาฐกถาธรรม แสดงธรรม อธิบายธรรม ผ่านทางโทรทัศน์ โซเชียลมีเดีย ทักษะเรื่องการเขียน ประเภทต่างๆ เช่น เขียนเรียงความ บทความ บทความเชิงวิชาการ สารคดี สก๊อปข่าว ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาและพัฒนาเยาวชน ให้มีความรู้ จริยธรรม และศีลธรรมต่อไป (พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย และคณะ, 2562: 294)

ฉะนั้น ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนการมาแล้ว 1 รุ่น จำนวน 80 รูป โคนสถาบันพัฒนาพระวิทยากร สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้ส่งพระวิทยากรกระบวนการ ไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาและอบรมเด็ก เยาวชน นักเรียนตลอดถึงประชาชนทั่วไป จึงควรมีการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมในโครงการพระวิทยากรกระบวนการ รุ่นที่ 2 ของสำนักพัฒนาพระ

วิทยากร เพื่อศึกษาว่าพระภิกษุที่เข้ารับการอบรม และหลังจากผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการ วิธีการอบรมค่านิยม จริยธรรม และนำไปเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาได้มากน้อยเพียงไร และเพื่อการจัดการอบรมครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการประเมินโครงการ ประเมินผู้เข้ารับการอบรมด้านความรู้ ความเข้าใจ ความพึงพอใจ การนำความรู้ไปใช้ในการเป็นพระวิทยากร และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการกระบวนการ เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดโครงการครั้งต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งที่จะประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการรวมทั้งวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสัปปริยธรรม 7 โดยอาศัยเนื้อหาของกิจกรรมในหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ และเอกสารวิเคราะห์ตามหลักสัปปริยธรรม 7 คือ รู้จักตน รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ที่เกี่ยวกับหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการที่นำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป รวมทั้งความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ การเป็นพระวิทยากรกระบวนการ และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่
2. ขอบเขตด้านประชากร ผู้วิจัยทำการประเมินผลจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 80 รูป ในโครงการพระวิทยากรกระบวนการ
3. ขอบเขตระยะเวลา ช่วงเวลาเก็บข้อมูล คือ 1 มิถุนายน – 1 สิงหาคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบประเมินผลก่อนเริ่มโครงการ

แบบสอบถามผู้เข้ารับการอบรมก่อนโครงการพระวิทยากรกระบวนการ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินผลระหว่างโครงการ

2.1 แบบสอบถามในแต่ละวันระหว่างฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ ตั้งแต่วันที่ 18 – 24 มิถุนายน 2560 รวม 7 วัน

2.2 แบบสัมภาษณ์ในแต่ละวัน ระหว่างฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ ตั้งแต่วันที่ 18 – 24 มิถุนายน 2560 รวม 7 วัน

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลการประเมินหลังการอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนการ

3.1 แบบสอบถามด้านความพึงพอใจต่อหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ

3.2 แบบสอบถามหลังจากผู้เข้ารับการอบรมในโครงการพระวิทยากรกระบวนการ

3.3 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ผ่านการอบรมโครงการ

ส่วนที่ 4 ผ่านกระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ

ผลการวิจัย

การศึกษาประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม สถาบันพัฒนาพระวิทยากร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเป็น 6 ด้าน ผลประเมินภาพรวมก่อนการฝึกอบรม หลักสูตร ผลสัมฤทธิ์ความรู้ความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม ความพึงพอใจของพระวิทยากรกระบวนธรรมที่มีต่อโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม บทสัมภาษณ์ของพระวิทยากรกระบวนธรรมที่ผ่านโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม ผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมหลักสูตร และการสืบสานงานพระพุทธศาสนา ดังนี้

1.การประเมินภาพรวมก่อนการฝึกอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.79$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระวิทยากรกระบวนธรรมมีความตั้งใจในการที่จะเข้ารับการอบรม ซึ่งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ท่านให้ความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.37$) รองลงมา คือ ท่านคิดว่าโครงการอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมจะตอบสนองความต้องการของท่านมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 4.34$) ตามด้วยท่านคิดว่าหลังจากการฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมไปแล้ว ท่านจะนำไปใช้ในการอบรมคุณธรรม มากน้อยเพียงใด,ท่านคิดว่าจะได้รับความรู้จากการเข้าอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 4.33$) ตามลำดับ และลำดับที่น้อยที่สุด คือ ท่านผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นวิทยากรมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.03$)

2.ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจต่อเนื้อหาหลักสูตร โดยผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มความรู้ในหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมตามหลักสัปปริสธรรม 7 คือ 1.อรรถัญญตา รู้จักตน/รู้จักตนแบบ (กัลยาณมิตร) 2.ธัมมัญญตา รู้ธรรมการบรรยายเนื้อหาธรรม 3.อัตถัญญตา รู้ผลสร้างกิจกรรมนำไปสู่ผลที่ต้องการ 4.บุคคลัญญตา รู้จักคนฝึกการฟัง/ให้กำลังใจ 5.มัตตัญญตา รู้ความพอดี/พอเพียงสร้างอุดมการณ์ 6.กาลัญญตา รู้จักเวลาสื่อสารสู่สังคม 7.ปริสสัญญตา รู้ชุมชนสร้างเครือข่าย ด้านเหตุนี้จะทำให้พระวิทยากรกระบวนธรรมมีความรู้ความเข้าใจในทุกด้าน ทั้งด้านการฝึกอบรม การบรรยายจิตวิทยาการให้คำปรึกษา และการสร้างอุดมการณ์ในการทำงานเป็นทีม

3.ผลการวิจัยในประเด็นความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมไว้ 2 ด้าน คือ ด้านปฏิกิริยาตอบสนอง และด้านกระบวนการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4.การวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ของพระวิทยากรกระบวนธรรมที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนธรรมโดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

5.ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์หลักการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนธรรม รุ่น 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระวิทยากรกระบวนธรรมรุ่น 2 ได้รับความรู้ในหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนธรรมในระดับมากที่สุด

6.แนวทางการอบรมของพระวิทยากรกระบวนธรรมจะมีความแตกต่างจากงานที่ทำ ประกอบกับการจัดหลักสูตรฝึกอบรมของโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม จะมีแนวโน้มไปทางฝึกให้พระวิทยากรได้เรียนรู้ถึงรูปแบบในการจัดหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม การบรรยายธรรม การใช้สื่อประกอบการอบรม การให้คำปรึกษาเชิงกลุ่ม เชิงกระบวนการ การสร้างเครือข่าย

การเขียนสื่อธรรมให้ถึงโลก และการเรียนรู้เข้าถึงชุมชน การประสานงาน สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระวิทยากรจะต้องมี จึงทำให้หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนการ จึงมีความแตกต่างไปจากหลักสูตรฝึกอบรมของสถาบันต่างๆ จากการจัดกระบวนการฝึกอบรมในครั้งนี้ จึงเน้นให้พระวิทยากรได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆที่เกิดจากการอบรมครั้งนี้ และสร้างกระบวนการให้พระวิทยากรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนการ” พบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้กับเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร พบว่า พระวิทยากรกระบวนการ มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม ในระดับมาก เพราะว่าพระวิทยากรกระบวนการมีความพอดี/พอเพียงสร้างอุดมการณ์พร้อมกันนั้นเรียนรู้ชุมชนสร้างเครือข่าย และรู้ผลสร้างกิจกรรมนำไปสู่ผลที่ต้องการ ซึ่งนำเสนอเนื้อหาหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการครั้งนี้ทำให้พระวิทยากรมีความกระตือรือร้นในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ เน้นในการสร้างกระบวนการที่ทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่ายในการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพต่อการบรรยายธรรมอบรม เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของอุดมพร ชื่นไพบูลย์ (อุดมพร ชื่นไพบูลย์, (2555: 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สปฐิธรรม : หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์ พบว่า ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือแนะนำ ชี้ช่องทางการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์หรือขจัดปัญหาของชีวิตให้แก่บุคคลอื่นได้ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม 7 ประการ คือ สปฐิธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย ธัญญมัญญาตา ควรรู้จักธรรม อุตัญญาตา ความรู้จักอรรถ อุตัญญาตา ความรู้จักตน มัญญัญญาตา ความรู้จักประมาณ กาลัญญาตา ความรู้จักกาล ปริสสัญญาตา ความรู้จักบริษัหรือชุมชน และบุคคลโรปรัญญาตา ความรู้จักบุคคล ที่นักสังคมสงเคราะห์ควรปลูกฝังให้มีขึ้น เพื่อการมีสัมพันธภาพกับผู้บริการอย่างราบรื่น และนำไปสู่การป้องกันปัญหาแก้ไขปัญห ฟื้นฟู และพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นแก่บุคคล กลุ่ม ชุมชน ตามจุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์

2. ผลของความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพระวิทยากรกระบวนการไว้ 2 ด้าน คือ ด้านปฏิกิริยาตอบสนอง และด้านกระบวนการเรียนรู้ สอดคล้องกับพระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย และคณะที่เสนอว่า หลักสูตรนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากโครงการอบรม ต่างๆ โดยทั่วไปที่เคยจัดขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่มีกิจกรรมหลากหลาย พระวิทยากรหลายรูป/คน และมีความต่อเนื่อง การจัดโครงการฝึกอบรม พระวิทยากรกระบวนการนี้ จึงเป็นประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากสามารถสร้างหลักสูตรพัฒนาพระวิทยากรกระบวนการต้นแบบได้สำเร็จเป็นรูปธรรม โดยคำนึงถึงความต้องการในการฝึกอบรมก่อนกำหนดวัตถุประสงค์โครงการ แล้วกำหนดหลักสูตรที่ตรงกับ ความต้องการของผู้เรียน โดยมีผลประเมินโครงการการฝึกอบรมเป็นการยืนยัน (พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย และคณะ, 2562: 294)

3. ผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม ซึ่งภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการสร้างแนวคิดเครือข่ายอุดมการณ์ กิจกรรมจุดเทียนอุดมการณ์ และสื่อธรรมให้ถึงโลก เป็นการส่งเสริมให้พระวิทยากรกระบวนธรรมนั้นมีเครือข่ายในการทำงานที่ประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระครูวิบูลเจตยานุรักษ์ (พระครูวิบูลเจตยานุรักษ์, 2557: 12) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสอนธรรมะสำหรับพระภิกษุในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า 1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ทุกภาคส่วนมีความเห็นตรงกันถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจะทำให้พระภิกษุได้เข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้า และเป็นเข็มทิศในการปฏิบัติงานของพระภิกษุให้เป็นไปในแนวเดียวกัน ยังเป็นการพัฒนาการสอนธรรมะให้ทันกับโลกปัจจุบัน และจะช่วยพัฒนาพระภิกษุให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันในด้านหลักสูตร การพัฒนาการเรียนการสอนธรรมะในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักสูตรฝึกอบรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง 2. การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยหลักการ จุดมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหาสาระ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมฝึกอบรม สื่อและวัสดุอุปกรณ์ และการวัดและประเมินผล ซึ่งมีแผนการฝึกอบรมจำนวน 6 แผน ผลการประเมินหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญพบว่ามีความสอดคล้องและเหมาะสม 3. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า พระภิกษุมีความสนใจ และกระตือรือร้นในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเสนอแนะต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงาน ได้ทราบถึงวิธีการต่างๆ ในการสอนอย่างถูกวิธี รวมทั้งได้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และมีความรู้ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ 4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่าพระภิกษุมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนเรียนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีทักษะในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านเจตคติต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด และได้ปรับปรุงหลักสูตรในเรื่องเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมเพิ่มวันละ 1 ชั่วโมง จากวันละ 6 ชั่วโมง เป็น 7 ชั่วโมง

สรุป

แนวทางการอบรมของพระวิทยากรกระบวนธรรมจะมีรูปแบบการอบรมที่เน้นการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายให้กับผู้เข้ารับการอบรม เนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมของโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม จะมีแนวโน้มไปทางฝึกให้พระวิทยากรได้เรียนรู้ถึงรูปแบบในการจัดหลักสูตรฝึกอบรม ค่ายคุณธรรม จริยธรรม การบรรยายธรรม การใช้สื่อประกอบการอบรม การให้คำปรึกษาเชิงกลุ่ม เชิงกระบวนกร การสร้างเครือข่าย การเขียนสื่อธรรมให้ถึงโลก และการเรียนรู้เข้าถึงชุมชน การประสานงาน สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระวิทยากรจะต้องมี จึงทำให้หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม จึงมีความแตกต่างไปจากหลักสูตรฝึกอบรมของสถาบันต่างๆ

จากการจัดกระบวนการฝึกอบรมในครั้งนี้ จึงเน้นให้พระวิทยากรได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดจากการอบรมครั้งนี้ และสร้างกระบวนการให้พระวิทยากรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังจากอบรมแล้ว พระวิทยากรกระบวนการ มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม เพราะว่าพระวิทยากรกระบวนการมีความพอดี/พอเพียงสร้างอุดมการณ์ พร้อมกันนั้นเรียนรู้ชุมชน สร้างเครือข่าย และรู้ผลสร้างกิจกรรมนำไปสู่ผลที่ต้องการ

ข้อเสนอแนะ

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งได้ประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรการฝึกอบรมในโครงการพระวิทยากรกระบวนการ ซึ่งหลักสูตรนี้สามารถนำไปใช้กับวิทยากรกระบวนการ พระวิทยากรเผยแผ่ และครูพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรนำหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนการ ไปใช้ในการฝึกอบรมค่ายธรรมะ เพื่อให้ประสิทธิภาพสูงสุดอันจะนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดของคณะสงฆ์ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาาร่วมกัน และควรเผยแผ่หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนการให้มีความครอบคลุมพื้นที่

1.2 พระวิทยากร วิทยากร ครูพระสอนศีลธรรม พระวิทยากรกระบวนการ ควรนำหลักสูตรนี้ไปประยุกต์เป็นหลักการ วิธีการ และเทคนิคในการเผยแผ่ธรรมะ

1.3 คณะสงฆ์ควรนำหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมพื้นฐานในการทำงานด้านการเผยแผ่ธรรมะ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 วิจัยความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการ

2.2 วิจัยประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมของพระวิทยากรกระบวนการ

2.3 การประเมินหลักสูตรพระวิทยากรกระบวนการเพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรได้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา ชุมชน สังคม ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **ธรรมานุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จิตินัน บุญภาพ คอมมอน. (2556). บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร. **ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์. (2557). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสอนธรรมะสำหรับพระภิกษุในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2**. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มีนาคม.

10 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย และคณะ, (2562). "การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากร
กระบวนธรรม". วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 7 ฉบับเพิ่มเติม: 281-297-
อุดมพร ชื่นไพบูลย์. (2555). สัปปริสธรรม : หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์ , วารสารรามคำแหง
ฉบับมนุษยศาสตร์. ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – ธันวาคม.

กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรม
ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช
Training Process for Leadership Development: Local Leadership
Training in Curriculum Nakhon Sri Thammarat Province

¹พระวิทยา ญาณเวที

Phra Witthaya Yanavetee

พระใบฎีกาทาวุธ คเวสกรรมโม

Phrabaidika Katavoot kavasakatammo

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

Institute of Trainer Monk Development

¹Corresponding Author Email: wittamcu1990@hotmail.com

Received June 27, 2021; Revised June 28, 2021; Accepted: June 28, 2021

บทคัดย่อ

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น” จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ แบบสอบถาม ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการอบรม

ผลวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อหลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยหลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จากการศึกษาสรุปเป็นประเด็นสำคัญตามหลักธรรมสาราณียธรรม 6 ดังนี้ 1. สีสสามัญญตา คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม 2. ด้านเมตตามโนธรรม คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสได้เข้าปฏิบัติธรรม รักษาศีล และเจริญจิตภาวนา พร้อมทั้งยังได้เรียนรู้การช่วยเหลือชุมชนด้วย 3. ด้านทิวฐิสามัญญตา คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ผ่านการอบรมในกิจกรรมหลักสาราณียธรรมกับสังคมไทย ก่อให้เกิดสติปัญญาในการบริหารท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ 4. ด้านเมตตาวจีกรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นกับกระบวนการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมครั้งนี้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น เกิดความรู้ใหม่ มีทักษะการฟังและการสื่อสาร 5. ด้านเมตตากายกรรม

คือ หลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น เป็นการสร้างแนวทางการปฏิบัติงานของผู้นำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต 6. ด้านสาธารณโภคี คือ ผู้เข้ารับการอบรมมีคุณธรรม จริยธรรม และเดินทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: กระบวนการฝึกอบรม, ความเป็นผู้นำ, ผู้ท้องถิ่น, ผู้นำท้องถิ่น

Abstract

The study entitled “A Training Process for the Development of Leadership : A Program for Training Local and Regional Leaders of Nakhon Sri Dhammarat” aims 1) to study the satisfaction of the participants in the Program for Training Local and Regional Leaders of Nakhon Sri Dhammarat according to their opinion; 2) to compare the opinion of the participants in the Program for Training Local and Regional Leaders of Nakhon Sri Dhammarat; and The study is a mixed method research conducting a qualitative research using an in-depth interview collecting data from key informants to support a quantitative research collecting data by a questionnaire and a participatory observation in the training process.

The result found that the satisfaction upon a Program of Local and Regional Leaders in Nakhon Sri Thammarat in general was high and results of the Program based on Six virtues for fraternal living revealed as below. 1 . In the respect of keeping without blemish the rules of conduct along with one’s fellows, participants knew and understood the participatory work process. 2 . In the respect of being amiable in thought, participants had an opportunity in the Dhamma practice, keeping precepts, meditation conduct and community assistance through the activities of Buddhist prayers chanting, Dhamma listening, walking meditation practice and meditation retreat as the best example for their village followers. 3. In the respect of being endowed with right views along with one’s fellows, participants, after training in the activity of Virtues for Fraternal Living and Thai Society, had a wisdom in the effectively local administration. 4 . In the respect of being amiable in words, participants understood themselves and other more, had a new knowledge, listening and communicating skills. 5. In the respect of being amiable in deed, the Program constructed the way of work for a leader of honesty. 6. In the respect of sharing any lawful gains with virtuous fellows, participants acquired virtues and morality, and followed the sufficiency economy.

Keywords: Training Process, Leadership, Local Leadership, Regional Leaders

บทนำ

รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมโดยกลไกทางศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยจังหวัดนครศรีธรรมราชมีคำขวัญประจำเมืองว่า “เราชาวนครฯ อยู่เมืองพระ มั่นอยู่ในสัจจะ ศีลธรรม กอปรกรรมดี มีมานะ พากเพียร ไม่เบียดเบียน ทำอันตรายผู้ใด” จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา ที่รุ่งโรจน์มาหลายพุทธศตวรรษ มีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนาที่เตรียมขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณของประชาชนในภาคใต้ ได้รับการศรัทธาและใส่ใจจากผู้คนทุกชนชั้นในสังคม ทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “นครแห่งอารยธรรม น่าน่านาเที่ยว การเกษตรและอุตสาหกรรมยั่งยืน” และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นโยบายทุกระดับมีจุดตกอยู่ที่ ตำบล หมู่บ้าน และรัฐบาลได้ได้มอบภารกิจสำคัญ ๆ ในการดูแลรักษามานาน

การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับฐานราก การป้องกันและปราบปรามการทุจริต การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ การขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่ “ประเทศไทย 4.0” ให้กระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีกลไกครอบคลุมทุกระดับในพื้นที่ ตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำท้องถิ่น (นายก อบต.) ซึ่งถือเป็นตัวแทนภาครัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ทำหน้าที่ขับเคลื่อนทุกภารกิจไปสู่พี่น้องประชาชนและยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตำบลหมู่บ้านโดยเน้นความร่วมมือของทุกภาคส่วนในรูปแบบประชารัฐ

ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (ปี2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ซึ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทุนมนุษย์ และการพัฒนานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ตามคำกล่าวของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติไว้ในวาระพัฒนาที่ 4 เรื่องระบบค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีและมนุษย์ที่สมบูรณ์, ว่า "การปฏิรูปประเทศต้องปฏิรูปที่ตัวคนปฏิรูปที่ตัวคนต้องปฏิรูปที่พฤติกรรมของคนปฏิรูปถ่ายทอดภาษาได้ตรงกับผู้อ่านจึงเป็นการช่วยสร้างความเข้าใจในด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อีกทางหนึ่ง พฤติกรรมของคนต้องพัฒนาระบบค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรมที่กำกับพฤติกรรมของคน" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2560: 4)

การพัฒนามนุษย์ให้พร้อมในแง่ของคุณธรรม จริยธรรมเพื่อช่วยในการปฏิรูปประเทศ จำเป็นต้องเรียนรู้หลักสำคัญในการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม เป็นการตั้งเมตตาทายกรรมต่อกัน คือ ช่วยเหลือกิจธุระกัน เกื้อกูลกัน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559: 932) ฉะนั้น เมื่อนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้เพื่อพัฒนาองค์การจึงทำให้เห็นว่า งานที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมนั้นคือการรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีการวางแผนและการทำงานด้านการพัฒนาให้เหมาะสม โดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมเป็นสำคัญ พุทธต่อกันเพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์แต่

ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทำงานด้านการพัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และสังคมอยู่เสมอ (พระมหานุกิต อนุจารี (ถนัดเลื่อย), 2556: (2))

ผู้นำชุมชนอันหมายถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน รวมทั้งบุคคลที่มีบุคลิกภาพ อุบิสัย และความสามารถในสถานการณ์หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นผู้ที่อิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนนอกเหนือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน หัวหน้ากลุ่มและผู้นำอื่นๆ ที่ได้รับการรับจากประชาชนในชุมชน เพื่อให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการและมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะเกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 34) และประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ หากได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอเกี่ยวกับทางเลือกและผลที่ติดตามมาภายหลัง

จากแนวคิดดังกล่าว สถาบันพระวิทยากรจึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ประยุกต์หลักสาราณียธรรมกับการบริหารจัดการภาระงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น (ธรรมบุญ มณีเกิด และคณะ, 2563: 27) โดยอาศัยกระบวนการฝึกอบรมเชิงจิตวิทยาการให้คำปรึกษา และเน้นกระบวนการฝึกอบรมแบบกลุ่มในความจำเป็นจะต้องจัดกิจกรรมอบรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราชขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) มีความคิด ทัศนคติและความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องโดยนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาขัดเกลาจิตใจให้ยึดมั่นในสิ่งที่ตั้งงาม มีศีลธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ในหมู่บ้าน ตำบล นำสู่สังคมปรองดองและสงบสุขอย่างมั่นคง ยั่งยืน

บทความนี้จึงต้องการศึกษาความพึงพอใจและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษากระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น” จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ ศีล/ศีลสามัญญตา,สมาธิ/เมตตาตามโนธรรม, ปัญญา/ทวิญญูสามัญญตา, ศีลธรรม/เมตตาตวจิกรรณ, คุณธรรม/เมตตาภาวกรรม,จริยธรรม/สาธารณโภคี

2. ขอบเขตด้วยตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ศึกษากระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ เกี่ยวกับผู้นำทั่วไป ดังนี้อายุ ,การศึกษา, ตำแหน่ง, อายุงาน

ตัวแปรตาม คือ ผลการวิเคราะห์ กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ ในหลักสูตรหลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น ดังนี้ สีสามัญญดา ,เมตตามโนธรรม,ทฤษฏีสามัญญดา, เมตตาวชิกรรม, เมตตาทายกรรม, สาธารณโยคี

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ได้ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้นำท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำท้องถิ่น (นายก อบต.) ทุกหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา (เฉพาะที่นับถือศาสนาพุทธ) ดังนี้

1. ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1,493 คน
2. ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 128 คน

4.ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำท้องถิ่น (นายก อบต.) ทุกหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา (เฉพาะที่นับถือศาสนาพุทธ)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี(Mixed method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หลักสูตรฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น มี 5 วิชา ได้แก่ 1) วิชาหลักสาราณียธรรมกับสังคมไทย 2) ตามหาหัวใจและสายน้ำแห่งชีวิต 3) วิชาต้นแบบต้นธรรม 4) วิชาผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นในอุดมการณ์ 5) ผู้นำอุดมการณ์

ผลการการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1.จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น จำนวน 7 รุ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามก่อนการอบรม จำนวน 100 คน โดยภาพรวมของความพึงพอใจต่อหลักสูตรก่อนการฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) และเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ท่านคิดว่าหลังจากการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นไปแล้ว ท่านจะนำไปใช้ในการปกครอง มากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมา การร่วมโครงการครั้งนี้ จะทำให้ท่าน ได้พบเจอเพื่อนผู้เข้ารับการฝึกอบรม และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้มากน้อยเพียงไร ($\bar{X} = 4.24$) และท่านคิดว่าโครงการอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นที่จะตอบสนองความต้องการของท่านมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 4.19$)

2.โปรแกรมการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น มีอยู่ 5 รายวิชา ดังนี้ 1) วิชาหลักสาราณียธรรมกับสังคมไทย 2) ตามหาหัวใจและสายน้ำแห่งชีวิต 3) วิชาต้นแบบต้นธรรม 4) วิชาผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นในอุดมการณ์ 5) ผู้นำอุดมการณ์

3.นำเสนอโปรแกรมการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น ดังนี้

1) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นทั้ง 7 รุ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,225 คน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 334 คน โดยภาพรวมของกิจกรรมหลักสารานุกรมธรรมกับสังคมไทย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) และเรียงจากมากไปหาน้อย คือ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมา ความเหมาะสมของพระวิทยากร ($\bar{X} = 4.34$) และ ความพึงพอใจของท่านภาพรวมของวิชา/กิจกรรมนี้ ($\bar{X} = 4.28$)

2) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นทั้ง 7 รุ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,225 คน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 362 คน โดยภาพรวมของกิจกรรมตามหาหัวใจ/สายน้ำแห่งชีวิตอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$) และเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความเหมาะสมของพระวิทยากร ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมา สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.3$) และ ความพึงพอใจของท่านภาพรวมของวิชา/กิจกรรมนี้ ($\bar{X} = 4.24$)

3) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นทั้ง 7 รุ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,225 คน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 335 คน โดยภาพรวมของกิจกรรมต้นแบบ ต้นธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) และเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความเหมาะสมของพระวิทยากร ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมา สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.31$) และ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา/กิจกรรม ($\bar{X} = 4.27$)

4) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นทั้ง 7 รุ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,225 คน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 334 คน โดยภาพรวมของกิจกรรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นในอุดมการณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) และเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความเหมาะสมของพระวิทยากร, ความพึงพอใจของท่านภาพรวมของวิชา/กิจกรรมนี้ ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.34$) และ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา/กิจกรรม ($\bar{X} = 4.32$)

5) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นทั้ง 7 รุ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,225 คน ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 334 คน โดยภาพรวมของกิจกรรมผู้นำในอุดมการณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) และเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา/กิจกรรม ($\bar{X} = 4.38$) รองลงมา ความพึงพอใจของท่านภาพรวมของวิชา/กิจกรรมนี้ ($\bar{X} = 4.35$) และความเหมาะสมของพระวิทยากร ($\bar{X} = 4.34$)

4.แนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น จากการศึกษาสรุปเป็นประเด็นสำคัญตามหลักธรรมสารานุกรม 6 ดังนี้

ด้านศีลสามัญญตา คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมตามหาหัวใจและสายน้ำแห่งชีวิต ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม ให้คำปรึกษาซึ่งดูจากผลสรุปในรายวิชากิจกรรม โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก และยังสามารถนำกระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับไปสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ที่ทำงาน เป็นต้น อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังก่อให้เกิดจิตเมตตาธรรม สร้างทักษะการทำงานเป็นทีม และมีความยุติธรรม เสมอภาค

ด้านเมตตาตามโนธรรม คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสได้เข้าปฏิบัติธรรม รักษาศีล และเจริญจิตภาวนา พร้อมทั้งยังได้เรียนรู้การช่วยเหลือชุมชนด้วย ผ่านกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรม

เดินจงกรม เจริญจิตภาวนา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถนำไปปฏิบัติกับลูกบ้านได้ เพราะทำให้จิตใจเราร่มเย็นเป็นสุข สังคมเป็นสุขยิ่งขึ้นไป

ด้านทฤษฎีสามัญญตา คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ผ่านการอบรมในกิจกรรมหลักสาราณียธรรมกับสังคมไทย ก่อให้เกิดสติปัญญาในการบริหารท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ เพราะว่าเป็นรวบรวมนจิตใจให้มีความมั่นคง เป็นกิจกรรมที่ชี้แนวทางในการบริหารจัดการสาธารณะประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชน เช่นการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การสื่อสาร และวิธีการกระบวนการสร้างแผนงานให้มีประสิทธิภาพ

ด้านเมตตาวาจากรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นกับกระบวนการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมครั้งนี้มีความเข้าใจใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น เกิดความรู้ใหม่ มีทักษะการฟังและการสื่อสาร ได้ศึกษาค้นคว้าแนวความคิด วิธีคิด การทำงานของตนเอง โดยกระบวนการกิจกรรมสายน้ำแห่งชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างมาตรฐานการเรียนรู้จิตใจตนเองได้เป็นอย่างดีที่ศึกษาจากพระวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม นำไปสร้างสู่การพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญงอกงามทางด้านกาย วาจา และจิตใจต่อไป

ด้านเมตตาภาวกรรม คือ หลักสูตรผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น เป็นการสร้างแนวทางการปฏิบัติงานของผู้นำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เกิดอุดมการณ์ที่ดีต่อการเสียสละเป็นผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และปฏิบัติตนตรงต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบต่องานที่ทำ โดยผ่านจากกระบวนการอบรมกิจกรรมผู้นำในอุดมการณ์และกิจกรรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นในอุดมการณ์ ให้ผู้เข้าอบรมได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการกลุ่ม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายกลยุณมิตรผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นเพื่อสังคม และประเทศชาติต่อไป

ด้านสาธารณโภคี คือ ผู้เข้ารับการอบรมมีคุณธรรม จริยธรรม และเดินทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านกระบวนการกิจกรรมต้นแบบ ต้นธรรม ให้เป็นแบบอย่างที่ดี ต่อการบริหารการปกครองท้องที่ ท้องถิ่น ให้มีความรู้ มีความอดทน มีคุณธรรม มีความซื่อตรง มีคุณสมบัติด้านความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับ มีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ : หลักสูตรอบรมผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น” จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า

1. ส่วนใหญ่ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพต่อหน้าที่การงาน ซึ่งสอดคล้องกับทงง ทองเต็ม (ทงง ทองเต็ม, 2550) โดยในหลักสูตรนั้นเป็นการมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาในรูปแบบของกลุ่ม เมื่อประเมินผลการฝึกอบรมคือ “กระบวนการในการวัดผลการฝึกอบรมว่าผู้เข้าอบรม มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทางด้านความคิด ความรู้สึกและการกระทำ ในลักษณะใด และเพียงใด

2. ผู้เข้าอบรมกระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำ ซึ่งอาศัยรูปแบบกระบวนการหลักสูตรผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก เนื่องจากรูปแบบการฝึกอบรมมีความชัดเจน เป็นขั้นตอน โดยการประเมินหลักสูตรตามรูปแบบแนวคิดของเคิร์ทแพททริก มีอยู่ 4 ประเด็น ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจในระดับมาก

สอดคล้องกับ กาจน่า พิมพ์สุข ได้ทำวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน โรงเรียนในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านศีลสามัญญตา ด้านทฎฐิสามัญญตา ด้านสาธารณโภสี ด้านเมตตาวัจจกรรม ด้านเมตตา มโนกรรม ด้านเมตตากายกรรม ตามลำดับ

การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โรงเรียนในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตาม ตำแหน่ง พบว่าโดยภาพรวมและรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีประสบการณ์ต่างกัน โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้ง (กาจน่า พิมพ์สุข, 2555: ข) และยังสอดคล้องกับบทความวิจัยของธรรมบุญ ภูมิเกิด และคณะที่เสนอว่า บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลเสาชิง อำเภอ ร่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้ยึดถือหลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงาน โดยอาศัยหลักธรรมแห่งความสามัคคี การให้ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่น ไม่พูดทำร้ายผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยา ไม่พยาบาท เมื่อทำได้อย่างนี้จะทำให้เกิดการยอมรับความเห็นร่วมกันไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบธรรม 6 ประการ (ธรรมบุญ ภูมิเกิด และคณะ, 2563: 27)

สรุป

หลักสูตรอบรมหลักสูตรผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลต่อหน้าที่การงานด้วยกระบวนการเชิงกลุ่มและกิจกรรมเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม

เมื่อผู้ผ่านการอบรมแล้วจึงเกิดรูปแบบและทัศนคติต่อการฝึกอบรมต่างออกไปทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสาราณียธรรมที่ไม่ได้ยุ่งยากแต่เป็นการปรับให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมอีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนในด้านการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะผู้นำที่จำเป็นต้องการรูปแบบการอยู่ร่วม และต้องการความสามัคคีในการดำเนินการให้ทุกอย่างประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมให้มีการอบรมหลักสูตรผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ทั่วประเทศ ที่มีความสนใจเพิ่มมากขึ้น

2. ต้องมีการบริหารจัดการให้ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และพนักงานของรัฐ ให้เป็นนโยบายของจังหวัดอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดอันจะเกิดประโยชน์สุขของคนในชุมชน และท้องถิ่น

3. สร้างกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยกิจกรรมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นตัวอย่างชุมชนที่ดี ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน ก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อนานาชาติและตรงต่อเวลาของผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงชุมชนให้มีประสิทธิผล

2.ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์หลังจากการนำหลักสูตรผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ไปใช้ในการบริหารชุมชนหรือองค์กรต่างๆ

2. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการนำหลักสูตรไปใช้ในการบริหารงานในชุมชน และหน้าที่การทำงาน เพื่อจะได้ทราบถึงระดับประสิทธิภาพของหลักสูตร

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา พิมพ์สุข. (2555). การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทอง ทองเต็ม. (2550). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การประเมินผลการเรียนการฝึกอบรม. เอกสารอัดสำเนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2559). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ 46. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระมหาอนุชิต อนุจारी (ณนตเสถียร). (2556). การพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2543). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน,** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สันติวิธี เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ธรรมบุญ มณีเกิด และคณะ. (2563). "การใช้หลักสารานุกรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลเสาชิง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์: 18-34.**

ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการเกิดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กับพุทธศาสนาเถรวาท*

A COMPARATIVE STUDY OF BELIFES OF BIRTH IN BRAHMANISM-HINDUISM AND THERAVADA BUDDHISM

¹ไวภพ ภุชณสุวรรณ

Waiphop Krissanasuwan

พระศรีรัตนโบล

PhraSrirattanobol

คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์

Khongsaris Paengthab

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author email: Khongsaris.pan@mcu.ac.th

Received: June 29, 2021; **Revised:** June 30, 2021; **Accepted:** June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อการเกิด ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับพระพุทธศาสนา พบว่า ทั้งศาสนาฮินดูกับพระพุทธศาสนาเถรวาท มีทัศนะคล้ายกัน คือ ในแง่ของความหมายและหลักการ ส่วนวิธีการที่จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตาย

* ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ คณะพุทธศาสตร์ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 26 มีนาคม 2564

เกิดนั้นมีความต่างกัน โดยทัศนะของศาสนาฮินดูเห็นว่าผู้ปรารถนาจะพ้นจากการเวียนว่ายในวัฏสงสาร จะต้องปฏิบัติตามหลักกรรม 4 ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ผู้ประสงค์จะหลุดพ้นจะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุผลนิพพานไม่กลับมาเกิดอีก

คำสำคัญ กรรมและการเกิดใหม่, ศึกษาเปรียบเทียบ, พุทธศาสนาเถรวาท, ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

The results of the study were as follows: 1) to study the belief of birth in Brahmanism-Hinduism and Theravada Buddhism, and 3) to comparatively study the belief of birth in Brahmanism-Hinduism and Theravada Buddhism. This study is of documentary research. Both Brahmanism-Hinduism and Buddhism have the same view on the meaning and principle, but they have different view on the method that will make ones liberated from rebirth; Brahmanism-Hinduism has the view that one who wishes to emancipate from rebirth has to follow the four kinds of karmas, whereas Theravada Buddhism, has the view that one who wishes to be emancipated has to follow the Noble Eightfold Paths that are the ways of practice leading one to attain the path (*magga*) fruit (*phala*) and *nibbāna* without being born again.

Keyword: Karma and Rebirth, Comparative Study, Theravada Buddhism, Brahmanism-Hinduism

บทนำ

ตามประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เมื่อมนุษย์เผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกนี้ เช่น พายุร้าย ไฟป่า น้ำท่วม ภูเขาไฟระเบิด จะพยายามหาคำอธิบายต่อสิ่งต่างๆ โดยจะยกให้เป็นเรื่องของสิ่งที่มีอำนาจเหนือตนและเมื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ ความเชื่อจึงเกิดในหมู่ชน (เดียน คำดี, 2532: 31) ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคามต่างถึงภูเขา ป่าไม้

22 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 188 หน้า 92) กลายเป็นความเชื่อต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติมีอำนาจเหนือตน สามารถส่งผลดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจักรวาล ระบบความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ จึงมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์เรื่อยมา มีบทบาทควบคุมและกระตุ้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน จนเกิดจารีตประเพณีให้ปฏิบัติสืบต่อกัน ทำให้ความเชื่อกลายเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์และปะปนอยู่ในพฤติกรรมการแสดงออก ความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งมักได้รับคำบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่า มีอำนาจลึกลับที่จะช่วยคุ้มครองรักษาตน จึงมีการประกอบพิธีบูชาเช่นสร้างขึ้น เพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น (พระมหาทวี มหาปญโญ, 2550: 2) โดยหวังให้เป็นเครื่องป้องกันความผิดหรือประจบประแจง (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2506: 3)

ความเชื่อดังกล่าวสะท้อนผ่านศาสนาในแต่ละยุค โดยเริ่มจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู มีระบบความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ อันเป็นลักษณะวิถีชีวิตของชาวชมพูทวีปทุกยุคทุกสมัย อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุยังมีความสำคัญด้านทางศาสนา การสวดมนต์อันวอน มีความสัมพันธ์กับเทพเจ้าทั้งหลายและจักรวาล โดยอาศัยการบูชาัญที่มีพิธีกรรมนั้น ได้ก่อให้เกิดมโนภาพกลางเกี่ยวกับลักษณะความคิดทางด้านศาสนาของอินเดียในสมัยแรกๆ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2540: 4-5) เรื่อยมา

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีป แม้ลักษณะสำคัญของศาสนาพุทธจะเป็นศาสนา แบบอเทวนิยม ปฏิเสธการดำรงอยู่ของพระเจ้าในลักษณะที่มีตัวตนซึ่งสามารถสร้างโลกและสรรพสิ่ง ตลอดทั้งกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ (พิน ดอกบัว, 2542: 5-12) การที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบสัจธรรมและประกาศหลักธรรมนี้ จึงถือว่าเป็นการปฏิวัติทางความคิด ความเชื่อทางปัญญาอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชมพูทวีป (สุชาติ หงษา, 2550: 3) แต่กระนั้นก็ตาม ประเพณี พิธีกรรมบางเรื่องก็ยังมีร่องรอยของความเชื่อดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องเจือปนอยู่ในพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทั้งปวงบางประการก็สอดคล้องกับคำที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญและบางอย่างพระพุทธเจ้าทรงติเตียน จึงควรทำความเข้าใจว่าพิธีกรรม ที่อ้างว่ามาตามพุทธศาสน์นั้น เป็นแต่ตัวอย่างความประพฤติของผู้ซึ่งนับถือศาสนาพุทธได้ประพฤติมาแต่ก่อนและการประพฤติปฏิบัติแบบนั้นไม่เป็นโทษ พิธีกรรมเช่นนี้นับว่าเป็นพิธีกรรมที่มาตามแนว ทางของพุทธศาสน์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

, 2506: 1) ความเชื่อดังนี้ จึงฝังอยู่ในใจของมนุษย์ตลอดมาและส่งผลก่อให้เกิดการปฏิบัติเพื่อสัมพันธ์กับความต้องการของเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้จะได้نبถือศาสนาพุทธแล้วก็ตาม ก็ยังไม่ละทิ้งประเพณีตามไสยศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2506: 4)

พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า ความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ เป็นเบื้องต้นแห่งการประกอบและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และในการปฏิบัติธรรมเริ่มตั้งแต่ระดับโลกียะไปสู่ระดับโลกุตระ เนื่องจากศรัทธาคือการเชื่อเป็นเหตุ การปฏิบัติเป็นผลหรือศรัทธาเป็นพืชความเพียรเป็นผลนั่นเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 77 หน้า 518) พระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่า ความศรัทธาถือว่าเป็นมรรคานำไปสู่การบรรลุความสุข ความเจริญ และพระนิพพานได้ โดยเฉพาะตลาคตโพธิสัตถา

กรรมและการเกิดใหม่ของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคม (พระมหาทวี มหาปัญญา, 2550: 9) คนชาติไทยมีวัฒนธรรมโบราณอันเป็นพื้นฐานประเพณีที่รับมาจากอินเดีย โดยผ่านทางศาสนาพุทธเถรวาท ซึ่งเข้ามาหลังสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป คนชาติอินเดียได้เข้ามาค้าขาย นำคติความเชื่อของศาสนาวัฒนธรรม ประเพณีและภาษาเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนไทย (รังษี สุทนต์, 2547: 43)

ความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงกลมกลืนกับความเชื่อโบราณ ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยจวบจนปัจจุบัน แม้ว่ามนุษย์จะมีชีวิตอยู่ในยุคของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ความเชื่อบางอย่างก็มีผลต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตลอดเวลา ประเพณีที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานและอย่างต่อเนื่องนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการปฏิบัติตามแนวความเชื่อของตน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าพอใจและคุ้มครองตน ดังนั้น ระหว่างความเชื่อและประเพณีพิธีกรรม จึงมีอิทธิพลต่อกันมาโดยตลอด และด้วยเหตุนี้ จึงเป็นประเด็นว่า เมื่อความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ เพื่อสนองตอบความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าและมีอิทธิพลต่อประเพณีแล้ว ความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่จะมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยหรือไม่ อย่างไร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ โดยได้ทำการค้นคว้า ข้อมูลที่เกี่ยวกับทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการเกิดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและ พระพุทธศาสนาเถรวาท ในเชิงเปรียบเทียบในด้านความเหมือนกันและความแตกต่างกัน รวมทั้งได้วิเคราะห์ว่า ความเชื่อเรื่องการเกิดในศาสนาทั้งสองนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็น ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมมนุษย์ให้เจริญและเกิดสันติภาพได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary research) ที่เป็น รูปแบบความหมาย แนวคิดอันเป็นข้อมูลในเรื่องความเชื่อเรื่องการเกิดในทัศนะศาสนา พราหมณ์-ฮินดูกับพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยอาศัยการค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

1 ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ คัมภีร์ปุราณะ, คัมภีร์พระเวท, คัมภีร์อุปนิษัท, คัมภีร์ตันตระ, คัมภีร์มหากาพย์

2 ศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี หนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งตีพิมพ์ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องต่างๆ จากธรรมเทศนา คำกล่าวสัมโมทนียกถาในโอกาสต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

3 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเรื่องความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่จาก วรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏในวรรณคดี ตลอดจนวารสารต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการอ่านเพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความ เชื่อเรื่องการเกิดจากเอกสาร เมื่อรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้วก็ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ วิธีพรรณนาเพื่อทราบความเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและ พระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบชัดเจนและนำเสนอผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ในเชิง บรรยาย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดได้ข้อสรุป ดังนี้

1. แนวคิดศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่พิจารณาเรื่องการเกิดว่ามาจากดวงวิญญาณทั้งปวงผ่านการเกิดและตายมานับครั้งไม่ถ้วน วนเวียนอยู่ในร่างกายมนุษย์ สัตว์และเทวดา วิญญาณที่เรียกว่า อาตมัน หรือ ชีวาตมัน มีส่วนสำคัญที่สุดของสิ่งมีชีวิตและสถิตอยู่ในร่างกายของมนุษย์และสัตว์ทุกประเภท แม้เทวดาก็มีชีวาตมันสถิตอยู่และเชื่อว่า ชีวาตมันเป็นสิ่งที่เที่ยง ไม่แตกดับ ไม่มีสิ่งใดสามารถทำอันตรายชีวาตมันได้ จึงเกิดแนวคิดเรื่อง ความเป็นอมตภาพของวิญญาณ

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เชื่อว่า พรหมเป็นศูนย์รวม เป็นต้นกำเนิดแห่งวิญญาณทั้งปวง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายล้วนถือกำเนิดจากพรหม วิญญาณที่แยกออกไปจากพรหม อาจเข้าสถิตในร่างกายมนุษย์ สัตว์ พืชหรือกระทั่งเทวดาก็ได้ ทุกครั้งที่ร่างเดิมแตกดับ วิญญาณก็ไปอุบัติในร่างกายใหม่ เรียกว่า ภพหนึ่งหรือชาติหนึ่ง (วนิดา ขำเขียว, 2543: 49) ขณะที่วิญญาณยังอยู่ในร่างได้กระทำการ ซึ่งมีทั้งกรรมดีกรรมชั่วคละเคล้ากัน มนุษย์จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุส่งผลให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด ครั้นสามารถเข้าถึงการไม่กระทำหรือกรรมได้ จึงเป็นการเข้าถึงพรหมหรือปรมาตมัน อันเป็นปฐมเหตุของวิญญาณ มนุษย์ก็จะพ้นจากกรรมและการเวียนว่าย เรียกว่า เข้าถึงโมกษะ

ชาวอินเดียมีความเชื่อว่า การได้ลงอาบน้ำชำระภายในแม่น้ำคงคาหวนที่เพื่อชำระล้างมลทินและล้างบาป จะก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ บาปกรรมต่าง ๆ ที่ทำมาแต่อดีตก็หมดไป จิตและกายจะบริสุทธิ์ เมื่อตายจะไปสู่สวรรค์ ด้วยความเชื่อว่า เป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ไหลออกจากพระโอษฐ์ของพระพรหมที่สถิตอยู่บนเขาไกรลาส (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2542: 23) การนำน้ำไปเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบกิจ หรือประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การประกอบพิธีกรรมอาบน้ำในแม่น้ำคงคาเพื่อชำระอาบให้บริสุทธิ์ ดังความที่ว่า ตามที่ว่ากันสังสารวัฏไม่มีสาระเลย ประชากรต้องประพาสตัวเองให้ได้ 3 สถานะจึงจะเป็นสาระ คือสมาคมกับสาวรชน 1 น้อมใจเลื่อมใสในพระเกศวะเป็นเจ้า 1 ชำระล้างภายในแม่น้ำคงคา 1 (เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2517: 62) น้ำนับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของสรรพสัตว์ ชาวฮินดูให้ความสำคัญกับน้ำ และแม่น้ำอันเป็นแหล่งทางอารยธรรมต่าง ๆ ทั้งความเชื่อและความศรัทธา โดยเฉพาะแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำคงคา เปรียบประดุจเส้นเลือดใหญ่

26 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

ของชาวอินเดีย ซึ่งนอกจากจะหล่อเลี้ยงชีวิตของชนชาวภารตะหลายร้อยล้านแล้ว ยังเป็นสายน้ำแห่งการรวมจิตใจของคนอินเดียให้เป็นหนึ่งเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ชาวฮินดูทั่วโลก ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ เมืองพาราณสี

ในอุปนิษัทสอนเรื่องกฎแห่งกรรมว่า กรรมเป็นเครื่องผูกพันให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิด มนุษย์ทุกคนตกอยู่ในวงเวียนแห่งกรรมที่เขาทำไว้ เป็นกฎแห่งเหตุผล ดังนั้นทุกคนจึงมีสิทธิเลือกทำในสิ่งที่ตนปรารถนา ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ในอุปนิษัทการประกอบพิธีบูชาญัตถิอว่าเป็นการประกอบกรรมดี นอกจากนี้การสร้างหรือทำสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ งานสังคมสงเคราะห์ การบริจาคทาน การช่วยเหลือผู้อื่น กรรมดีเหล่านี้เป็นชั้นธรรมดา ส่วนกรรมดีหรือกุศลกรรมชั้นสูงสุด คือ การบำเพ็ญตบะหรือการบำเพ็ญเพียรแบบนักบวชเพื่อบรรลุโมกษะ

อุปนิษัทกล่าวว่า เมื่อร่างกายนี้แตกดับหรือตายไป ชีวาทมันจะเคลื่อนออกจากร่างเก่าไปอาศัยอยู่ในร่างใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าเก่าแล้วมาสวมชุดใหม่ แต่ก่อนที่ชีวาทมันจะออกจากร่างเก่าจะต้องสืบทอดร่างใหม่ก่อน เมื่อพบร่างใหม่แล้วก็จะทิ้งร่างเก่าไปอาศัยร่างใหม่ แต่ร่างใหม่ที่เข้าไปอาศัยนี้จะดีหรือเลวก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ตนได้ทำไว้รวม ทั้งอหิยา ศัย และการศึกษาหรือการเรียนรู้ย่อมติดตามไปกับชีวาทมันเช่นกัน

ในฉานโทคยะ-อุปนิษัทกล่าวว่าทางแห่งการไปเกิดของชีวาทมันมี 2 ทางคือ

1.1 ทางสว่าง หรือทางแห่งเทพ (เทวยาน) จะเข้าถึงได้ด้วยการบำเพ็ญตบะ เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในพรหมันหลังจากตายไปแล้วชีวาทมันจะดำเนินตามทางแห่งเทพซึ่งเป็นทางอันเกษมโดยผ่านอากาศ พระจันทร์ พระอาทิตย์ และสุดท้ายเข้าสู่ความเป็นเอกภาพกับพรหมัน ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก สำหรับคนที่ยังไม่เข้าถึงโมกษะด้วยบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญมาเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะเกิดเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ (ไวศย์)

1.2 ทางมืด หรือทางแห่งบิดร (ปิตุยาน) ส่วนผู้บำเพ็ญกุศลกรรมชั้นสามัญตายแล้วชีวาทมันจะดำเนินไปตามทางแห่งหมอกควันหรือทางแห่งความมืด ไปอยู่ในโลกแห่งบิดรชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก ถ้าประกอบกรรมชั่วมากก็จะเกิดในตระกูลต่ำ เช่น เกิดในตระกูลศูทร จันฑาล หรืออาจจะไปเกิดเป็นสัตว์

จะอย่างไรก็ตาม แม้จะมีอุปนิษัทอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาอันเป็นจุดสนใจของอุปนิษัท เหล่านี้มีไม่กี่ปัญหา เช่น ปัญหาเรื่อง การเวียนเกิดหรือการเวียนว่ายตายเกิดปัญหา

เรื่องความมียู่ของพรหมัน อาตมัน มายา อวิทยา การสร้างโลก โมกษะหรือความหลุดพ้น เป็นต้น กล่าวได้ว่า ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาร่วมของอุปัชฌ์ แต่รายละเอียดปลีกย่อยและการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้แต่ละอุปัชฌ์ ก็มีลักษณะเป็นของตนเองและมีพรรณนาตรงกันคือเรื่องการเวียนเกิดทั้งคัมภีร์พระเวท และอุปัชฌ์ที่มีความเชื่อว่ามีภพหรือมีการเกิดใหม่

ในอุปัชฌ์ก็ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อคนตายแล้ว ชีวามันหรือวิญญาณจะออกจากร่างเก่า ไปถือเอาร่างใหม่ ดูกคนเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่า แล้วสวมใส่ชุดใหม่ก็ฉันทันนั้น แต่ก่อนที่ชีวามันจะทิ้งร่างเก่าก็ต้องไปหาร่างใหม่สำหรับอาศัยให้ได้เสียก่อนจึงจะทิ้งร่างไป ทำนองเดียวกันคนจะทิ้งเสื้อผ้าชุดเก่าก็ต้องมีชุดใหม่ไว้เรียบร้อยแล้ว ส่วนร่างใหม่จะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ชีวามันทำไว้ ดังนั้นคนตายไปแล้วอาจไปเกิดเป็นเทวดา เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นเปรต หรืออะไรก็ได้ ชายอาจเกิดเป็นหญิง หญิงอาจเกิดเป็นชาย หรือแม่เกิดเป็นคนก็แตกต่างกันไปอีก เกิดเป็นคนสมประกอบ คนพิการ คนสวย คนอัปลักษณ์ คนมี และคนจน เหล่านี้ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับบุญและบาปที่ได้กระทำไว้

อุปัชฌ์บอกไว้ว่า ชีวิตและความเป็นไปในชาตินี้ เป็นผลของกรรมในอดีตชาติ ส่วนชาติหน้าจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับกรรมในปัจจุบัน ในพฤทธารัณยคอุปัชฌ์กล่าวว่า อวัยวะทุกอย่างในชาตินี้ จะไปติดกับชีวามัน ตลอดจนถึงการกระทำทุกอย่างแม้จะไม่ใช่นุญหรือบาป เช่น การใส่ใจในการศึกษาเล่าเรียน และความถนัดต่างๆ ก็จะติดไปกับชีวามันด้วย

2. แนวคิดพระพุทธศาสนา ที่พิจารณาเรื่องการเกิดมาจากการเกิดขึ้นของสัตว์ทั้งหลายนั้น พระพุทธองค์ตรัสว่าสัตว์ที่เกิดขึ้นมียู่ถึง 4 ประเภท คือ เกิดในครรภ์ เกิดจากไข่ เกิดในโคล และสัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น ตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ส่วนในกรณีนี้จะกล่าวภาพรวมเพื่อให้เห็นภาพชัดขึ้น จากการที่ได้ศึกษามาเราจะเห็นได้ว่า การที่เกิดมาเป็นมนุษย์ได้นั้นจะต้องอาศัยผลของบุญกุศลในอดีต สุดแล้วแต่เหตุปัจจัยใหม่นี้จะเป็นกุศลหรืออกุศล ถ้าเป็นกุศลก็จะปฏิสนธิ (เกิด) ในสุคติภูมิ คือเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา ถ้าเป็นอกุศลก็จะปฏิสนธิในอบายภูมิ คือ เกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าทรงบรรยายละเอียดของขั้นตอนการตายแล้วเกิด และ ตรัสแสดงถึงกำเนิดต่าง ๆ ที่มนุษย์และสัตว์จะไปเกิดตามพลังกรรม จากที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ในที่นี้ผู้วิจัยขอเสนอกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงกับพระสารีบุตรว่า

สารีบุตร กำเนิด 4 ประการเหล่านี้แล 4 ประการเป็นอย่างไร คือ อันทชชะ กำเนิด
 ชลาพุชะกำเนิด สังเสทชะกำเนิดโอปปาติกะกำเนิด สารีบุตรอันทชชะ กำเนิดเป็น
 อย่างไรสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ข้าแรกเปลือกแห่งฟองเกิด นี้เรียกว่า อันทชชะกำเนิด
 (อันทชชะ โยนิ) สารีบุตร สังเสทชะกำเนิดเป็นอย่างไร สัตว์ทั้งหลาย เหล่านั้นใด ข้าแรก
 ไล่ (มดลูก) เกิด นี้เรียกว่า ชลาพุชะกำเนิด (ชลาพุชา โยนิ) สารีบุตรชลาพุชะ กำเนิด
 เป็นอย่างไร สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นใด ย่อมเกิดในปลาเนาในซากศพเนา ในขนมมูต
 หรือในนาครำในเถ้าโคล (ของสกปรก) นี้เรียกว่า สังเสทชะ กำเนิด (สังเสทชาโยนิ) สารี
 บุตรโอปปาติกะกำเนิด เป็นอย่างไร เทวดา บางจำพวกและเปรตบางจำพวกนี้เรียกว่า
 โอปปาติกะกำเนิด (โอปปาติกา โยนิ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 169 หน้า
 147)

กฎของพีชนิยาม นอกจากที่พระอรรถกถาจารย์ฝ่ายเถรวาท ได้อธิบายถึงความสืบทอดพันธกรรมของพีช เมื่อพิจารณาถึงหลักพีชนิยามจะเห็นว่าเป็น กฎธรรมชาติที่ครอบคลุมตั้งแต่พีชและสัตว์ โดยเฉพาะพุทธพจน์ที่แสดงถึงสัตว์โลก ตามการกำเนิดของสัตว์เหล่านั้น ดังนั้น เมื่อก้าวตามกำเนิดแล้ว มนุษย์ก็ได้มาจากแหล่งกำเนิดที่สูงส่งกว่าบรรดาสัตว์ทั่วไป แต่กลับอยู่ในฐานะเดียวกับสัตว์อื่น เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่กำเนิดโดยอาศัยครรภ์ (มดลูก) เหมือนกับมนุษย์เป็นต้น ในโอกาสโลก (โลกอันเป็นที่อยู่) ซึ่งเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์นี้ มีสัตว์อาศัยอยู่นานาชนิด จัดอยู่ใน 4 กำเนิดนั้นหมู่สัตว์ที่มีรูปร่างหยาบ เกิดขึ้นดำรงอยู่ และตายไปสามารถมองเห็นได้ แต่หลังจากตายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจะไปที่ไหน ข้อนี้ไม่มีใครสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อของมนุษย์ปุถุชนไม่เพียงแต่มองไม่เห็นประจักษ์ชัดถึง คติของสัตว์กายหยาบผู้ตายลงเท่านั้นแม้การเกิดขึ้น ดำรงอยู่และตายไปของสัตว์ที่มีร่างกายละเอียด คือสัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด ตาเนื้อ (มังสจักขุ) ของมนุษย์ปุถุชนก็ไม่สามารถมองเห็นประจักษ์ได้เช่นกัน มีหลักฐานแสดงว่า พระอริยเจ้า ผู้บริสุทธิ์จากกิเลสสามารถมองเห็นหมู่สัตว์ที่มีกายละเอียด ดังความเล่าว่า

พระลักขณเถระและพระโมคคัลลานเถระ ลงจากภูเขาคิชฌกูฏเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ในพระเถระ 2 รูปนั้น ท่านพระโมคคัลลานะเถระ เห็นเปรตตนหนึ่งรูปร่างคล้ายงู จึงแยม(ยิ้ม) พรายออกมานิดหนึ่งพระลักขณเถระจึงถามว่า ท่านแยมเพราะเหตุไร (มหามงฺกาวจ วิทยาลัย, 2532: 234) พระโมคคัลลานะแม้จะถูกถามก็ไม่บอกสาเหตุแห่งการแยม เพราะกลัว

ว่าท่านพระลักขณเถระและคนเหล่านี้อาจจะไม่เชื่อ เพราะเปรตเป็นสัตว์ที่มีร่างกายละเอียด คนทั่วไปจึงมองไม่เห็น ท่านพระโมคคัลลานะขอไปตอบคำถามเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า เพื่อให้พระพุทธเจ้าเป็นพยานในเรื่องนี้ แม้พระพุทธเจ้าเอง ในวันที่ตรัสรู้ ก็ทอดพระเนตรเห็นเปรตรูปร่างคล้ายงูนี้เช่นกัน แต่ไม่ตรัสบอกใคร ทรงเกรงว่าคนอื่นไม่เชื่อ และการที่พวกเขาไม่เชื่อนั้นก็จะทำให้พวกเขาสูญเสียประโยชน์ เพราะมนุษย์ปุถุชนไม่สามารถมองเห็นได้เช่นกับพระองค์

แนวคิดเรื่องกำเนิด เป็นทฤษฎีที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะ “โอปปาติกะกำเนิด” หมู่สัตว์ในชาลายุทธกำเนิด อณูชชะกำเนิดและสังเสทชะกำเนิด เกิดขึ้นดำรงอยู่ และตายไปย่อมปรากฏประจักษ์แก่ประสาทสัมผัส มนุษย์จึงเชื่อว่ามีจริงเป็นจริง แต่หมู่สัตว์ที่เกิดในโอปปาติกะกำเนิดนี้ มนุษย์ปุถุชนทุกคน ไม่สามารถมองเห็นประจักษ์ได้บางกลุ่มจึงเชื่อว่ามีจริงบางกลุ่มไม่เชื่อว่ามีจริง บางกลุ่มแม้จะมีความเชื่อว่ามีจริง แต่ก็เชื่ออย่างไม่สนิทใจ พระพุทธเจ้าจึงทรงให้ความสำคัญเป็นพิเศษถึงกับตรัสว่า “สมณพราหมณ์ที่มีความเห็นว่า สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะ (โอปปาติกะ) ไม่มีจริง เป็นพวกมิจฉาทิฎฐิ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 13 หน้า 105)

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เริ่มคลาดเคลื่อนไปอีกลักษณะหนึ่งคือ มีการแสดงเฉพาะนรกและสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจในขณะปัจจุบัน ไม่ต้องการให้คิดและศึกษานรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่ในโลกอื่นที่จะไปเกิดหลังจากตาย ทรรศนะอย่างนี้ แม้จะไม่ได้ปฏิเสธตรง ๆ แต่ก็เริ่มมีความเคลื่อนออกไปแล้ว ทักษะฝ่ายที่มีทำที่คล้ายจะปฏิเสธนรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่นี้ มีท่าทีสนับสนุนให้ศึกษาทฤษฎีภพ-ภูมิ-ปรโลก-โอปปาติกะเฉพาะในขณะปัจจุบันนี้เท่านั้น ส่วนในโลกนี้โลกหน้านั้นในปายาสีราชัญญสูตรได้สรุปสาระสำคัญไว้ 5 ประการ คือ 1) โลกอื่นนอกจากมนุษย์โลกนี้มีอยู่จริง 2) คนตายแล้ว (ถ้ายังมีกิเลสอยู่) ก็ยังมีการเวียนว่ายตายเกิดอีกจริง 3) กฎแห่งกรรมมีจริงและส่งผลต่อความเป็นไปในชีวิตของคนเราได้จริง 4) เทวดาซึ่งเป็นสภาพชีวิต (Being) อย่างอื่นนอกเหนือออกไปจากมนุษย์มีอยู่จริง 5) การทำบุญด้วยการให้ทานเป็นต้น มีผลต่อวิถีชีวิตในโลกนี้และโลกหน้าได้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 66 หน้า 261)

จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปายาสีราชัญญสูตรนี้ ก็เป็นอันยืนยันได้อย่างไม่ต้องกังขาอีกแล้วว่า เรื่องโลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่อย่างไรก็ตาม

30 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

ถึงแม้ว่าจะมีหลักฐานชัดเจนอย่างนี้ ก็ยังมีอยู่เสมอที่มีผู้เห็นต่างออกไป หรือเห็นตรงกันข้ามว่า ถึงอย่างไรเสียโลกหน้า กฎแห่งกรรมเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ สำหรับบุคคลประเภทที่มีปัญญามาก และเน้นหนักไปทางเหตุผลเชิงประจักษ์อย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้น หากมีความไม่เชื่อเรื่องเหล่านี้ พระองค์ทรงเตรียมทางออกไว้ นั่นคือ ทรงชี้ให้เห็นอย่างเป็นกลาง ๆ ว่า ถ้าเชื่อเรื่องโลกหน้า จะมีผลต่อชีวิตอย่างไร และถ้าไม่เชื่อแล้วผลจะเป็นอย่างไร มีข้อให้พิจารณาจากพระพุทธวจนะดังต่อไปนี้

สำหรับชีวิตมนุษย์แล้ว ในเรื่องโลกนี้หรือชีวิตนี้จึงสำคัญว่าโลกหน้าชีวิตหน้า เป็นเพราะว่า โลกหน้าหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ชีวิตภายหลังความตายไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตาม ล้วนเป็นผลที่สืบเนื่องออกไปจากชีวิตนี้ทั้งสิ้นด้วยเหตุนี้ ถ้าในปัจจุบันเราใช้ชีวิตในโลกนี้ให้ดีที่สุดแล้ว ชีวิตใหม่ในโลกหน้าย่อมจะดีเองอย่างไม่ต้องกังวล

ทฤษฎีกำเนิด 4 เป็นทฤษฎีที่จะสนับสนุนทฤษฎีปรโลกให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น คำว่า “ปรโลก” ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรเชื่อถือนั้น นอกจากที่จะใช้เฉพาะในความหมายว่า “โลกอื่น” หรือ “โลกหน้า” อาจจะมีข้อเสนอตามมาอีกว่า น่าจะหมายถึง “กำเนิดอื่น” อีกด้วย สัตว์ในสังเสทชะกำเนิด อันตชะกำเนิด หรือโอปปาติกะกำเนิด เป็นหมู่สัตว์ในโลกอื่นสำหรับสัตว์ในชลาพุชะกำเนิด หรือสังเสทชะกำเนิด เป็นหมู่สัตว์โลกอื่นสำหรับสัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด สัตว์ในแต่ละกำเนิดก็จะถือว่าสัตว์ในกำเนิดอื่นเป็นสัตว์ในโลกอื่น สำหรับตนอย่างนี้แนวคิดในลักษณะนี้ จะทำให้คำว่า “ปรโลก” ไม่เป็นปัญหาถกเถียงกันอีกต่อไป

3. เปรียบเทียบความหมายและลักษณะของการเกิด โดยมีการเปรียบเทียบ

3.1 ความหมายและลักษณะของการเกิดศาสนาพราหมณ์ จากการศึกษาพบว่า อุปนิษัทสอนเรื่องกฎแห่งกรรมว่า กรรมเป็นเครื่องผูกพันให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิด มนุษย์ทุกคนตกอยู่ในวงเวียนแห่งกรรมที่เขาทำไว้ เป็นกฎแห่งเหตุผล ดังนั้นทุกคนจึงมีสิทธิเลือกทำในสิ่งที่ตนปรารถนา ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เมื่อร่างกายนี้แตกดับหรือตายไป ชีวามันจะเคลื่อนออกจากร่างเก่าไปอาศัยอยู่ในร่างใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าเก่าแล้วมาสวมชุดใหม่ แต่ก่อนที่ชีวามันจะออกจากร่างเก่าจะต้องสืบทอดร่างใหม่ก่อน เมื่อพบร่างใหม่แล้วก็จะทิ้งร่างเก่าไปอาศัยร่างใหม่ แต่ร่างใหม่ที่เข้าไปอาศัยนี้จะดีหรือเลวก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ตนได้ทำไว้รวมทั้งอริยาศัย และการศึกษาหรือการเรียนรู้ย่อมติดตลตามไปกับชีวามัน พรหมเป็นศูนย์รวม

เป็นต้นกำเนิดแห่งวิญญาณทั้งปวง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายล้วนถือกำเนิดจากพรหม วิญญาณที่แยกออกไปจากพรหม อาจเข้าสถิตในร่างกายมนุษย์ สัตว์ พืชหรือกระทั่งเทวดาก็ได้ ทุกครั้งที่ร่างเดิมแตกดับ วิญญาณก็ไปอุบัติในร่างใหม่ เรียกว่า ภพหนึ่งหรือชาติหนึ่ง ขณะที่วิญญาณยังอยู่ในร่าง ได้กระทำการ ซึ่งมีทั้งกรรมดีกรรมชั่วคละเคล้ากัน มนุษย์จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุส่งผลให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด ครั้นสามารถเข้าถึงการไม่กระทำหรือกรรมได้ จึงเป็นการเข้าถึงพรหมหรือปรมาตมัน อันเป็นปฐมเหตุของวิญญาณ มนุษย์ก็จะพ้นจากกรรมและการเวียนว่าย เรียกว่า เข้าถึงโมกษะ

พระพุทธศาสนามองว่า การเกิดนั้นมีอยู่ถึง 4 ประเภท คือ เกิดในครรภ์ เกิดจากไข่ เกิดในโคล และสัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น ตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ส่วนในกรณีนี้จะกล่าวภาพรวมเพื่อให้เห็นภาพชัดขึ้น จากการที่ได้ศึกษามาเราจะเห็นได้ว่า การที่เกิดมาเป็นมนุษย์ได้นั้น จะต้องอาศัยผลของบุญกุศลในอดีต สุดแล้วแต่เหตุปัจจัยใหม่นี้จะเป็นกุศลหรืออกุศล ถ้าเป็นกุศลก็จะปฏิสนธิ (เกิด) ในสุคติภูมิ คือเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา ถ้าเป็นอกุศลก็จะปฏิสนธิในอบายภูมิ คือ เกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2 รูปแบบการเกิด ในอุปัชฌาย์ก็ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อคนตายแล้ว ชีวามันหรือวิญญาณจะออกจากร่างเก่าไปถือเอาร่างใหม่ ดุจคนเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่า แล้วสวมใส่ชุดใหม่ก็ฉนั้น นั่น แต่ก่อนที่ชีวามันจะทิ้งร่างเก่าก็ต้องไปหาร่างใหม่สำหรับอาศัยให้ได้เสียก่อนจึงจะทิ้งร่างไป ทำนองเดียวกันคนจะทิ้งเสื้อผ้าชุดเก่าก็ต้องมีชุดใหม่ไว้เรียบร้อยแล้ว ส่วนร่างใหม่จะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ชีวามันทำไว้ ดังนั้นคนตายไปแล้วอาจไปเกิดเป็นเทวดา เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นเปรต หรืออะไรก็ได้ ชายอาจเกิดเป็นหญิง หญิงอาจเกิดเป็นชาย หรือแม้เกิดเป็นคนก็แตกต่างกันไปอีก เกิดเป็นคนสมประกอบ คนพิการ คนสวย คนอัปลักษณ์ คนมี และคนจน เหล่านี้ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับบุญและบาปที่ได้กระทำไว้

ส่วนในพระพุทธศาสนาพิจารณาว่า พิจารณาผ่านหลักพีชนิยามจะเห็นว่าเป็น กฎธรรมชาติที่ครอบคลุม ตั้งแต่พืชและสัตว์ โดยเฉพาะพุทธพจน์ที่แสดงถึงสัตว์โลก ตามการกำเนิดของสัตว์เหล่านั้น ดังนั้น เมื่อกล่าวตามกำเนิดแล้ว มนุษย์ก็มีได้มาจากแหล่งกำเนิดที่สูงส่งกว่าบรรดาสัตว์ทั่วไป แต่กลับอยู่ในฐานะเดียวกับสัตว์อื่น เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่กำเนิดโดยอาศัยครรภ์ (มดลูก) เหมือนกับมนุษย์เป็นต้น ในโอกาสโลก (โลกอันเป็นที่อยู่) ซึ่งเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์นี้ มีสัตว์อาศัยอยู่นานาชนิด จัดอยู่ใน 4 กำเนิดนั้นหมู่สัตว์ที่มีรูปร่างหยาบ เกิดขึ้นดำรง

32 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

อยู่ และตายไป สามารถมองเห็นได้ แต่หลังจากตายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจะไปที่ไหน ข้อนี้ไม่มีใครสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อของมนุษย์ปุถุชนไม่เพียงแต่มองไม่เห็นประจักษ์ชัดถึง คติของสัตว์กายหายาญผู้ตายลงเท่านั้นแม้การเกิดขึ้น ดำรงอยู่และตายไปของสัตว์ที่มีร่างกายละเอียดคือสัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด

บทสรุป

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเชื่อในกฎแห่งกรรมและการเกิดใหม่ว่า นอกจากจะมีร่างกายแล้ว มนุษย์มีวิญญาณที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ส่วนคติในสัมปรายภพ จะดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ตนเองทำไว้ แต่ผลกรรมและการเกิดใหม่ตามทัศนะพราหมณ์ - ฮินดู ก็ยังมีพรหมเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์หรืออยู่เบื้องหลัง ด้านความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูในเรื่องการเกิดและการตาย ได้ถูกอธิบายว่า การที่มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสภาพต่าง ๆ กันนั้นเป็นเพราะกรรมเก่า (ซึ่งหมายถึงการกระทำทั้งดีและชั่ว) พรหมเป็นศูนย์รวมและเป็นต้นกำเนิดของวิญญาณทั้งปวง และวิญญาณดวงนั้นจะกลับไปรวมกับพรหมเช่นเดิมได้ ก็ต่อเมื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดด้วยการยุติการกระทำกรรมทั้งดีและชั่ว ซึ่งเรียกกันว่า โมกษะ ดังนั้น เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมย่อมมีอิทธิพลต่อการเกิดใหม่เสมอ ความเชื่อโยงในบริบทที่ทำให้การเกิดใหม่ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้นตามทัศนะของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู จึงมุ่งที่การกระทำ ตรงนี้คล้าย ๆ กับพระพุทธศาสนา เพียงแต่ว่า การกระทำตามทัศนะพราหมณ์ - ฮินดู ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น เพียงมุ่งหวังให้พรหมพอใจและอยู่ภายใต้การควบคุมของพรหม อันเป็นลักษณะความเชื่อในระบบเทวนิยม การกระทำตามทัศนะของศาสนาพุทธอยู่ในกฎของกรรมนิยาม โดยมีธรรมนิยามเป็นตัวควบคุม แต่มีข้อสังเกตบางประการในประเด็นเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ตามทัศนะของพราหมณ์ - ฮินดู ว่า ถ้ากระทำกรรมดี ก็จะมีภพหรือชาติใหม่ที่ดีกว่าเดิม ถ้ากระทำกรรมชั่ว ก็จะมีภพหรือชาติที่เลวกว่าเดิม ประเด็นนี้ดูเหมือนประหนึ่งว่า พรหมจะขาดอำนาจในการสั่งการหรือกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ไป แต่ถ้าพิจารณาต่อไปอีก ก็จะได้เห็นว่า กรรมและการเกิดใหม่ในทัศนะพราหมณ์-ฮินดูนั้น จะอยู่ภายใต้การกำหนดของพรหมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว

ส่วนพระพุทธศาสนา การเกิดแบบข้ามภพชาติ ซึ่งได้แบ่งเป็น 3 กาล คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต อดีตได้แก่ อวิชชา สังขาร ปัจจุบันได้แก่ วิญญาณ นามรูป สฬายณะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ อนาคตได้แก่ ชาติ และชรา มรณะ โดยจะไปเกิดในกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งใน 4 กำเนิด ตามกรรมที่ทำได้ และอาศัยกฎหลักพีชนิยามจะเห็นว่าเป็นกฎธรรมชาติที่ครอบคลุม ตั้งแต่พืชและสัตว์ โดยเฉพาะพุทธพจน์ที่แสดงถึงสัตว์โลกที่จะต้องมาเกิดตามรูปแบบที่ไม่ต่างจากสัตว์อื่นๆ ในโลก แม้แต่การไปเกิดในภพอื่นก็ไม่ต่างจากสัตว์อื่นเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เดือน คำดี. (2532). **ศาสนาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2506). **พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครุสภา ศึกษาภัณฑ์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. **บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1 ภาค 1-4**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พิน ดอกบัว. (2542). **พระพุทธศาสนากับคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- สุชาติ หงษา. (2550). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- พระมหาทวี มหาปัญญา. (2550). “สังคมไทยกับความเชื่อเรื่องวัตถุมงคล”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม..
- รังษี สุนท. (2547). “ภาษาบาลีสำหรับชาวบ้าน”. **พุทธจักร** ปีที่ 58 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2547).
- วนิดา ขำเขียว. (2543). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์.
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2542). **วัฒนธรรมและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสฐียรโกเศศ – นาคะประทีป. **ทิโตปเทศ**. กรุงเทพมหานคร : เจริญรัตน์การพิมพ์, 2517.

34 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ (2532). ธรรมนูญการปกครอง ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ภาค 3. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.

การพิสูจน์ความจริงและการพิสูจน์ความเท็จในปายาสีราชัญญสูตร:
กรณีชีวิตหลังความตาย
The Verification and The Falsification in Payasirachannasutra:
A case study of a life after death

ชาตรี ชุมเสน

Chatree Chumsen

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University

Corresponding Author E-Mail: chatree_250515@hotmail.com

Received June 1, 2021; Revised June 15, 2021; Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอมนทัศน์การพิสูจน์ความจริงและความเท็จ และเพื่อวิเคราะห์ชีวิตหลังความตายในปายาสีราชัญญสูตร โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การพิสูจน์ความจริง มาจากข้อเสนอเรื่องการพูดซ้ำความหมายจนเกิดความหมายที่ตรงกันและการใช้ประสบการณ์เข้าใจความหมายและความรู้สึกในการใช้คำนี้ ส่วนการพิสูจน์ความเท็จเป็นการเพิ่มเกณฑ์ตรวจสอบความจริงไม่ใช่ในแง่ของวิทยาศาสตร์ แต่เป็นในส่วนของศาสนาที่เน้นกระบวนการตรวจสอบทฤษฎีหรือความเห็นผิดที่ขยายให้เห็นข้อมูลที่ไม่อาจตรวจสอบได้ด้วยเครื่องมือทางประสาทสัมผัส เป็นการคาดการณ์เท่านั้น เมื่อนำแนวคิดเหล่านี้มาวิเคราะห์ชีวิตหลังความตายในปายาสีราชัญญสูตร พบว่า การพิสูจน์ความจริงชี้ไปที่ความไม่มีหลักฐาน ความไม่อยากรตายของมนุษย์ ความไม่มีอยู่ของวิญญาณ ขณะที่การพิสูจน์ความเป็นเท็จ เป็นการอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านเหตุผล การอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านสถานที่และเวลา การอ้างถึงความน่าจะเป็นของการมีชีวิตอยู่ และการอ้างถึงส่วนประกอบของชีวิต

คำสำคัญ: การพิสูจน์ความจริง, การพิสูจน์ความเท็จ, ชีวิตหลังความตาย

Abstract

This article entitled to study the concept of the Verification and the Falsification, to analyze a life after death in Payasirachannasutra. This is a qualitative research done by studying academic documents. In the research, it was found that The Verification is the proposition of repetition of meanings until they come up with the same meaning and the use of experience to understand the meaning and feel of the use of the word. The Falsification increases the criteria for checking the truth, not in a scientific sense. It is the part of religion that emphasizes the process of examining stereotypes or misconceptions that amplify information that cannot be verified by sensory tools. It's just a prediction. When we applied these concepts to the analysis of life after death in Payasirachannasutra, it was found that the Verification points to the lack of evidence, not to be deadman and not to be the soul. The Falsification is a reference to rational probabilities, to refer probabilities in terms of place and time, to refer the probability of being alive and to refer the components of life.

Keyword: The Verification, The Falsification, a life after death

บทนำ

มนุษย์มีการสื่อสารด้วยภาษา เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยสิ่งที่น่าสนใจคือเรื่องภาษาที่ต้องสื่อถึงธรรมชาติของความหมาย (the nature of meaning) เพื่อสร้างความเข้าใจ (understanding) ในการสื่อสารนั้น ทำให้การสื่อสาร (communication) นั้นสำเร็จได้ ถ้าเป็นการสื่อสารง่ายๆ เช่น ฉันเห็นแมว เป็นต้น ผู้รับสารจะเข้าใจได้ทันทีว่าผู้ส่งสารต้องการอธิบายสิ่งที่ตนเองกำลังเห็นอยู่ขณะนั้น

การสื่อสารนั้นจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อเราเข้าใจความหมายนั้นตรงกัน หรือเคยมีประสบการณ์ร่วมกัน เป็นการยืนยันผ่านกระบวนการเชิงประจักษ์ ซึ่งตรงนี้มีปัญหาในเรื่องของภาษาศาสนา (Religious Language) เพราะภาษาบางอย่างไม่มีข้อยืนยันที่ปรากฏอยู่บนโลก เช่น ผีหรือวิญญาณ เป็นต้น ทำให้ภาษาศาสนาเป็นเพียงความเชื่อทางศาสนา (religious beliefs) เมื่อเป็นอย่างนั้นจึงมีข้อเสนอว่า ถ้าเราต้องการพิสูจน์เรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ต้องมีพื้นฐานเรื่องนั้นก่อน เพราะเราไม่สามารถจะพูดได้ว่าสิ่งนั้นผิดหรือถูก ยอมรับได้หรือไม่ได้ เป็นปกติหรือบ้า ถ้าเราไม่มีพื้นฐานต่อเรื่องนั้นเลย (John Hick, 1973: 88-89) จึงมีความจำเป็นในการพิสูจน์เรื่องนี้ ถ้าผู้พิสูจน์เข้าใจศาสนากรณีการพิสูจน์คำว่า นิพพาน เป็นความดับทุกข์ ฉะนั้น นิพพานเป็นความสุขอย่างยิ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 204 หน้า 96) การพิสูจน์ว่านิพพานเป็นความดับทุกข์เป็นความหมายแรกต่อมาจึงมีการเพิ่มความหมายใหม่ๆ เข้าไปที่สามารถพิสูจน์ได้ถึงความจริง (verifiable) ของคำๆ นั้น

ขณะที่ความหมายนั้นได้เพิ่มวิธีการพิสูจน์ที่เป็นไปได้ด้วยการอ้างถึงความเป็นเท็จ (falsifiable) ที่ขัดแย้งกัน เพราะถ้ากล่าวว่ นิพพานเป็นสุขมีตัวตนหรือไม่ใช่ตัวตน เพราะความสุขนั้นถูกระบุถึงผู้รับความสุข เช่นเดียวกับเราพูดว่า เรากินน้ำเพื่อแก้กระหาย เราจึงมีความสุข หรือเราทำกรรมดีย่อมได้ดี ตามความหมายคำว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 289 หน้า 350) เมื่อทำกรรมก็ย่อมได้รับผลกรรมความสุขจึงเป็นผลที่เกิดจากการดับทุกข์ แต่อีกแง่หนึ่งก็อาจพิจารณาการพิสูจน์ถึงแง่มุมที่เป็นไปได้ด้วยการปฏิเสธว่ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะมีความสุขจริงและระบุได้ถึงอัตตาในข้อพิสูจน์นี้

แต่อาจมีข้อแย้งด้วยการอ้างถึงข้อพิสูจน์อื่นที่เป็นไปได้ กรณีผู้รับความสุขนั้น คือการเสพอารมณ์ที่ชอบหรือไม่ชอบ เรียกว่าเวทนาขันธ์ มีคำอธิบายในอนัตตลักขณสูตรว่ “เวทนานี้เป็นอนัตตา ถ้าเวทนานี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ เวทนานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่ เวทนาของเราจะเป็นอย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นแบบนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 20 หน้า 27) ฉะนั้น จึงเป็นไปไม่ได้เช่นกันว่ จะมีการยืนยันถึงข้อนี้ว่ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน

จากหลักการพิสูจน์ข้างต้น เราพบว่า การพิสูจน์ภาษาศาสนานั้นมีการเพิ่มความหมายอื่นๆ ที่เป็นไปได้ของคำนั้นตามแนวคิดการพิสูจน์ความจริง (verification) ด้วยประสบการณ์ของผู้เข้าใจที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็ยังคงพิสูจน์ความหมายจากประสบการณ์นั้นว่าถูกต้องหรือไม่ด้วยการพิสูจน์ความเท็จ (falsification) เพื่อหาข้อบกพร่องที่อยู่ในความหมายของคำๆ นั้น เป็นการเพิ่มความเป็นไปได้ของการยืนยันความจริงว่ เป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนอีกทีหนึ่ง และเมื่อนำมาใช้กับคำทางศาสนาจะพบถึงการเชื่อมโยงกันทางความหมายมากกว่าหนึ่งอย่างเสมอ

ในบทความนี้จึงได้ใช้ข้อพิสูจน์ความจริงและความเท็จนี้ในการพิจารณาชีวิตหลังความตายตามที่ปรากฏในปายาสีราขัญญสูตร เพื่อค้นหาความหมายและข้อพิสูจน์ที่เป็นไปได้ และเป็นแนวทางในการพิจารณาภาษาศาสนาในเรื่องอื่นๆ ของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อไป

แนวคิดการพิสูจน์ความจริง

การพิสูจน์ความจริงผ่านการเข้าใจความหมายในประโยค เรียกว่า การพิสูจน์ความจริง (verification) โดยนักปราชญ์นิยมเชิงตรรกะพิสูจน์โครงสร้างทางตรรกะของประโยคว่ ข้อความนี้อาจมีความหมายอาจเป็นอะไรที่เกินกว่าประสาทสัมผัส เช่นข้อความว่ "เขาใหญ่เป็นภูเขาที่สูงที่สุดในโลก" ข้อความนั้นไม่จริง เพราะไม่ตรงกับประสบการณ์ แต่ไม่ใช่ว่ ไร้ความหมาย เพราะลักษณะของข้อความที่มีความหมายคือ

1) ประพจน์ซ้ำข้อความ (tautology) คือ ข้อความที่เป็นจริงเสมอ ไม่ว่าข้อความย่อยที่เป็นส่วนประกอบจะจริงหรือเท็จ เช่น "ถ้าสุนัขทุกตัวเป็นสัตว์มีขน ก็ไม่มีสุนัขตัวใดเป็นสัตว์ไม่มีขน" กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ประพจน์ซ้ำความก็คือข้อความซึ่งเมื่อปฏิเสธแล้วจะกลายเป็นข้อความขัดแย้งในตัว (contradiction) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 96) เป็นการให้คำนิยามตามข้อมูลที่เคยมีมา เช่นประโยคว่ "สามเหลี่ยมมีสามมุม" เป็นจริงอย่างแน่นอน เพราะความหมายของคำว่าสามเหลี่ยมจะต้องมีสามมุมแน่นอน แต่ประโยคนี้ไม่เกี่ยวข้องกับบริบทของโลก เป็นแค่รูปแบบทางภาษาเท่านั้น

2) ประพจน์ที่พิสูจน์ได้เชิงประจักษ์ (empirically verifiable proposition) เป็นประโยคที่บอกถึงบางสิ่งที่อยู่นอกเหนือข้อความเหล่านั้น แต่ต้องมีรายละเอียดบางอย่างรองรับไม่ว่าจะโดยตรง เช่น ข้อความว่า โต๊ะที่ฉันกำลังเขียนหนังสือ หรือโดยอ้อม เช่นข้อความว่า ฉันไม่สามารถยืนยันได้ว่า พระพุทธเจ้ามีจริง แต่ฉันยืนยันผ่านประสบการณ์การอ่านหนังสือ และเคยได้ยินมา เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นได้

แอร์ (A.J.Ayer) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการพิสูจน์ความจริงอย่างแข็งแกร่งและอ่อน (strong and weak verification) ไว้ว่า "ประพจน์ที่ถูกพูดถึงต้องสามารถพิสูจน์ได้ในการรับรู้อย่างแข็ง คือ ถ้ามันจริงต้องแจ่มชัดผ่านประสบการณ์ แต่ขณะเดียวกันก็สามารถพิสูจน์ได้ในการรับรู้อย่างอ่อน" (A.J.Ayer, 1946: 50) เขาถือว่าการพิสูจน์อย่างแข็งนั้นเป็นไปได้ เพราะเราไม่เคยเข้าใจอย่างชัดเจนต่อทุกข้อความใดๆ บนโลกได้เลย นอกจากจะพูดเข้าไปซ้ำมาจนทุกคนยอมรับและกลายเป็นจริง เช่น พูดว่า มีแมวอยู่ตรงนี้ เราไม่อาจจะยืนยันได้ว่า มีแมวอยู่ตรงนั้นจริง ถ้าเราไม่รู้มีการพูดและยืนยันความหมายของคำว่า แมว มาก่อนหน้านั้น

ส่วนการให้ความหมาย (Implication) แอร์ปฏิเสธความหมายทางศาสนา เช่นเดียวกับกลุ่มอาเวคานิยม (emotivists) ที่ถือว่าข้อความทางศีลธรรม เช่น นาย ก เป็นคนดี เป็นเพียงการแสดงออกตามความรู้สึกของผู้พูดเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง แต่ข้อความที่ว่า นาย ก เป็นคนสูง ไม่ใช่ข้อความที่แสดงออกตามความรู้สึกของผู้พูด หากเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงซึ่งจะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 32) เพราะข้อความทางศีลธรรมเป็นแค่การแสดงออกทางอารมณ์เท่านั้น โดยนักคิดกลุ่มนี้ได้ปฏิเสธข้ออ้างที่ว่า "เจตคติทางความเชื่อเกี่ยวกับการตัดสินทางศีลธรรมว่าเป็นสิ่งที่รับรู้ได้" ด้วยเหตุผลว่าการตัดสินทางศีลธรรมไม่สามารถรับรู้ได้ เพราะไม่ได้สร้างข้อความที่ยอมรับได้ เช่นประโยคว่า "พวกกินเนื้อสัตว์ผิด" แสดงถึงอารมณ์อย่างง่าย ๆ แต่ถ้าต่อมาพวกกินผักกลับพูดว่า "พวกกินเนื้อถูก" ถ้าเขาเอาเนื้อนั้นมาผสมกับสมุนไพรแล้วกิน ฉะนั้น ข้อความนี้เป็นแค่การแสดงทางอารมณ์แต่ไม่ได้รู้สึกรู้ว่าถูกหรือผิดจริง ๆ

ฉะนั้น แนวคิดเหล่านี้จึงพยายามจะมุ่งจุดสนใจไปที่ประโยคที่เป็นจริงทางวิทยาศาสตร์คือสามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต มีนักปรัชญาศาสนาเป็นจำนวนมากมองว่าประโยคทางศาสนาล้วนมีข้อความต่างจากวิทยาศาสตร์อย่างชัดเจน เมื่อใช้ทฤษฎีการพิสูจน์ว่าจริงจะยิ่งทำให้เกิดความผิดพลาดในการเข้าใจ เอ็มเมท (Dorothy Emmet) ได้แย้งประเด็นเหล่านั้นเพื่อรักษาแนวคิดแบบเทววิทยาสหประชาชาติ (natural theology) สำหรับเอ็มเมท ข้ออ้างของศาสนาจะถูกเข้าใจว่าเป็นการอุปมา (analogy) ไม่ใช่ข้อความทางวิทยาศาสตร์ ดังข้อความว่า

"เหตุผลที่ทำให้เทววิทยาฟังขึ้นก็คือความเชื่อและการอุปมาเท่านั้น นั่นอธิบายว่าการอุปมาเป็นสิ่งที่คนแสดงออกถึงความสัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และอธิบายถึงธรรมชาติของความสัมพันธ์ที่ว่า เราสามารถพูดได้เกี่ยวกับธรรมชาติแบบอศรัยวิสัยที่ไม่อาจจะรับรู้ได้โดยตรงในทางอื่นๆ... แต่ภายใต้อิทธิพลทางศรัทธาและนักคิดแบบจิตนิยมเกี่ยวกับอภิปรัชญา และเทววิทยาสหประชาชาติได้นำไปสู่ความคิดที่จะแสดงให้เห็นระบบที่เป็นเหตุผลของโลก"

(Dorothy Emmet, 1945: 118-119)

ฉะนั้น การที่นักปฏิฐานนิยมล้มเหลวที่จะอธิบายธรรมชาติของปรัชญา เพราะเรื่องดังกล่าวเสนอให้เห็นความสับสนที่เกิดขึ้นเพราะว่าไม่ได้นำเสนอด้วยคำที่ใช้กันโดยทั่วไปๆ แต่บางครั้งประโยคทั่วไปที่เรานำมาใช้ทั้งข้อความตลก ข้อความเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อความเฉพาะจำเป็นต้องเกริ่นนำเช่นกัน บางครั้งการใช้เรื่องตลกก็อาจมีการเข้าใจผิดได้ เพราะเราไม่ได้เข้าใจลักษณะคำที่ตนเองนำเสนอ หรือลืมนั่นเป็นการอุปมาอุปไมยเท่านั้น ดังที่สวินเบิร์น (Richard Swinburne) ได้ยกตัวอย่างประโยคที่ไม่อาจพิสูจน์ความจริงได้แต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีความหมายว่า "ของเล่นบางอย่างที่อยู่ในตู้ของเล่น ขณะที่คนหลับอยู่และไม่มีใครเห็น มันอาจจะออกมาและเดินตอนเที่ยงคืนหลังจากนั้นก็กลับเข้าสู่ตู้ อีกการออกไปทำแบบนี้ไม่มีหลักฐาน" (Richard Swinburne, 1993: 28) โดยคำเหล่านี้แม้ไม่มีความหมายในการตรวจสอบความจริง แต่คำเหล่านี้บางครั้งก็ให้ความหมายแบบอื่นได้ เช่น ความกลัว, เรื่องตลก สวินเบิร์นต้องการจะบอกถึงข้อความที่บางครั้งไม่จำเป็นต้องตรวจสอบได้เพียงประจักษ์เท่านั้น บางครั้งเราอาจรับรู้ผ่านความรู้สึกได้เช่นกัน

จากข้อเท็จจริงนี้เราจะเข้าใจเนื้อหาได้ก็เพราะเราเข้าใจคำทั้งหมดในประโยคนั้น การเข้าใจคำนั้นเป็นพื้นฐานของการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น เช่นคำว่า ของเล่น ความรู้สึก เป็นต้น เพราะเราเข้าใจทุกคำ เราจึงสามารถสร้างการรับรู้ประโยคที่สร้างขึ้นจากคำนั้นได้ เช่นประโยคว่า "เรากำลังนั่งอยู่ในรถไฟ" เป็นข้อความที่เป็นไปได้ตามข้อเท็จจริง และตรงข้ามจากรูปแบบว่า "รถไฟกำลังนั่งอยู่ในเรา" ถึงแม้เราจะเข้าใจคำทุกคำในประโยค แต่ประโยคนั้นต้องเป็นจริงตามข้อเท็จจริงด้วย แต่ถ้าเราใช้ประโยคว่า ฝีมืออยู่จริง เรารู้ความหมาย แต่ยังพิสูจน์ไม่ได้ เช่นเดียวกับประโยคว่า

ประโยค 1 ฉันกำลังค้นหาพญานาค

ประโยค 2 นักวิทยาศาสตร์กำลังค้นหาการรักษามะเร็ง

ในประโยคทั้ง 2 เราเข้าใจได้เพราะมีประธานและกรรม โดยประโยค 1 เราสามารถระบุได้ว่าคำพูดนี้แค่ชวนให้เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเราสามารถตรวจสอบได้ว่าเป็นการพูดโดยไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าพญานาคอยู่ที่ไหน แต่กับประโยคที่ 2 เราพิสูจน์ได้ว่านักวิทยาศาสตร์ยังไม่รู้วิธีการรักษา มะเร็งได้ แต่เรารู้แน่นอนถึงผลจากการรักษาได้ถ้าเราติดตามอย่างต่อเนื่อง ที่นี้ลองพิจารณาประโยคว่า "ฉันกำลังค้นหาผี" ดูเหมือนว่า เรากำลังใช้คำว่า "ผี" ตรงกับความหมายของคำว่า "คนตาย" ดังข้อความว่า "คนที่ตายในสนามรบ พวกเราจะต้องบอกไว้ตั้งแต่แรกเลยว่า ผู้ที่ตายขณะกำลังสร้างชื่อเสียงอันดื้อนั้น ย่อมเปรียบได้กับสมาชิกแห่งยุคทองคำ...พวกเขาเปลี่ยนกลายเป็นภูตศักดิ์สิทธิ์บนผืนดิน เปี่ยมด้วยความดี ปิดปากความชั่วร้าย พิทักษ์มวลมนุษย์ ผู้ถูกห่อหุ้มด้วยทิพยวาจา" (เพลโต, 2559: 262-263) ถ้าพิจารณาข้อความข้างต้น ความหมายของคำว่า "ผี" คือ "คนตาย" ตรงกับข้อเท็จจริงที่เราพิสูจน์ได้ แต่การเป็นผีหรือภูตศักดิ์สิทธิ์บนผืนดิน ก็คือการพิสูจน์ได้เช่นกันด้วยการที่มนุษย์อยู่ดีได้ก็ด้วยการที่มีผีหรือภูตเหล่านี้คอยดูแล ประโยคเหล่านี้ปรากฏในรัตนสูตรเช่นกันว่า "ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญจงแผ่เมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิด มนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเซ่นสรวงมาให้ ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเหตุนั้น ขอท่านทั้งหลายอย่าประมาท จงรักษามนุษย์เหล่านั้น" (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 2 หน้าที่ 9) ข้อยืนยันความจริงเป็นข้อพิสูจน์ว่า ผีนั้นมีจริง และเป็นการพิสูจน์ผ่านข้อพิสูจน์ความจริงได้เช่นกัน

สรุป การพิสูจน์ความจริงเป็นการเพิ่มความหมายที่เป็นไปได้ โดยมีส่วนประกอบคือ 1. การพูดซ้ำความหมายจนเกิดความหมายที่ตรงกันซึ่งจะพบว่าในคำทางศาสนาจะมีคำอธิบายถึงเรื่อง

เดียวกันไว้ในหลายที่ 2. ใช้ประสบการณ์เข้าใจความหมายและความรู้สึกในการใช้คำนี้ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจความหมายเดียวกันนั้นได้เมื่ออธิบายด้วยการเชื่อมโยงประสบการณ์กันและกัน

แนวคิดการพิสูจน์ความเป็นเท็จ

ทฤษฎีการพิสูจน์ความจริงมุ่งไปที่การพิสูจน์ข้อความทางวิทยาศาสตร์ว่าจริง จึงอาจมีการตั้งคำถามได้ว่า ถ้าเราเชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์แนวคิดของเราได้ว่าจริง เราก็ไม่สามารถพัฒนากระบวนการอะไรได้เลย เพราะเราจะมีความคิดที่ผิดเมื่อเรากำลังทดลองบางอย่าง เราจะไม่มองหาทฤษฎีที่ถูกต้อง แต่เรากำลังหาความผิดของสิ่งนั้นต่างหาก ในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เราจำแยกวิเคราะห์ ซึ่งถึงจุดอ่อนในทฤษฎีนั้น นำจุดอ่อนนั้นออกและพยายามจะทำให้ดีขึ้น ฉะนั้น ถ้าเราสร้างการทดสอบขึ้นบนข้อสันนิษฐานนี้เพื่อยืนยันว่าทฤษฎีเราถูก เราจึงต้องอธิบายถึงความผิดปกติและข้อคัดค้าน นั่นเป็นการบอกเราให้รู้ว่ามี ความผิดเกี่ยวกับทฤษฎีนั้น นี่คือการพิสูจน์ความเป็นเท็จ (falsification) ว่าข้อความทางวิทยาศาสตร์ตั้งอยู่บนฐานของความผิด (Micheal B. Wikinson and Hugh N. Cambell, 2010: 243) จึงไม่มีทฤษฎีใดและไม่มีข้อความใดถูกนับได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ได้ ถ้ายังมีสิ่งที่เท็จอยู่ ทฤษฎีเหล่านั้นล้วนเกิดขึ้นจากสิ่งที่ผิด หรือแสดงให้เห็นถึงความผิด (Antony Flew, R.M. Here and Basil Mitchell, 1964: 482) ฉะนั้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ใช้การพิสูจน์ความจริงแต่เป็นการพิสูจน์ความเท็จต่างหาก ยิ่งเป็นวิทยาศาสตร์เท่าไรยิ่งมีความเท็จมากเท่านั้น ถ้าไม่พิสูจน์ความเท็จก็ไม่ใช้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ สังเกตได้จากนักอุศุนิยมวิทยาที่ต่างคาดการณ์จากความผิด เช่นกล่าวว่า "ฝนจะตก" ซึ่งอาจตกหรือไม่ตกก็ได้ นักพยากรณ์อากาศแม้จะมีข้อมูลมาก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลจากความผิด เพราะมันเป็นความผิดจึงทำให้มีรายละเอียด ถ้าเราให้ข้อมูลมากๆ ทฤษฎีของเราก็จะมีความเป็นไปได้มากขึ้น ฉะนั้น ข้อมูลที่เราบันทึกส่วนใหญ่จึงเกิดจากข้อมูลเท็จที่ยังตีความไม่ได้หรือบางทีอาจมีความหมายหรือไม่ก็ได้ เพราะการอ้างหลักการพิสูจน์ความเท็จไม่เหมือนกับการอ้างหลักการพิสูจน์ความจริงของนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ ไม่ใช่เป็นการเพิ่มเกณฑ์ของการให้ความหมาย แต่เป็นการเพิ่มเกณฑ์ตรวจสอบความจริงทางวิทยาศาสตร์มากกว่า

ในส่วนของศาสนานั้น เราจะพบว่านักวิทยาศาสตร์ที่พยายามตั้งข้อสมมติฐานบนความบกพร่องของหลักศาสนาว่าเป็นการหลอกลวง เช่นข้อความว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วิจิ ทุจริต และมโนทุจริตกล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาลงจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วิจิ สุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาลงจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 18 หน้า 25)

การพิสูจน์นี้ถือว่าการพิสูจน์บนฐานของเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ แต่อย่าลืมว่า การตรวจสอบความจริงนี้ทำให้เราได้เหตุผลการพิสูจน์เรื่องความดี ความชั่ว และการศึกษานั้นไม่ใช่แค่มี

ศีลธรรมอย่างเดียว แต่มุ่งไปถึงความมีเหตุผลและถูกต้องด้วย เพราะถ้าไม่มีใครกล่าวถึงชีวิตหลังความตายแล้ว เราจะเหลือเหตุผลอะไรในการพิสูจน์ความยุติธรรมในโลกนี้ได้ และมีนักคิดบางคนไม่ได้ถือว่าเรื่องศรัทธาเป็นแค่ความมืดบอด ถ้าเรามีเหตุผลที่ดีพอ เช่นกรณีคนบ้าถูกมองว่าเขาทำอะไรย่อมไม่ดี แต่สำหรับคนปกติย่อมทำอะไรได้ดีกว่าคนบ้า จึงเป็นเหตุผลที่คนเราจะต้องหาเหตุผลหรือข้อบกพร่องหรือผิดพลาดบนความเชื่อของตนเอง (Antony Flew, R.M. Here and Basil Mitchell, 1964: 98-99)

แต่ก็อาจมีผู้โต้แย้งว่าแนวคิดเรื่องการพิสูจน์ความเที่ยงนั้นอาจเป็นความผิดพลาดก็ได้ หากพิจารณาผ่านเรื่องความตายและการเชื่อประสบการณ์หลังความตาย เพราะสมมติฐานดังกล่าวเป็นการมีอยู่ของร่างกายที่พยายามคาดการณ์ว่าคนหลังจากวันที่ตายแล้วจะมีความรู้สึกหรือไม่ เป็นเครื่องยืนยันประสบการณ์หลังความตาย แต่เราไม่อาจยืนยันความจริงนี้ได้ว่าเป็นจริงหรือเป็นเท็จ เพราะไม่มีใครเคยยืนยันผ่านประสบการณ์ได้ (John Hick. (1973: 91) เมื่อยืนยันไม่ได้จึงเป็นความล้มเหลวที่จะแสดงว่าข้ออ้างตามทฤษฎีความเป็นเที่ยงนั้นนักศาสนาอ้างถึงศรัทธาเท่านั้น ไม่ใช่ข้ออ้างเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด ฉะนั้น ปัญหาที่เรากำลังโต้แย้งกันนี้จึงเป็นเรื่องความเชื่อทางศาสนา เพราะวิทยาศาสตร์ไม่มีความเชื่อ และไม่ยืนยันเรื่องนี้ เมื่ออ้างถึงศรัทธาที่ผิด พุทธปรัชญาเถรวาทจึงเรียกสิ่งนี้ว่า ทิฏฐิ เพราะข้อพิสูจน์ความเที่ยงก็คือการพิสูจน์ทิฏฐิที่ผิด (มิจฉาทิฏฐิ)

สรุป การพิสูจน์ความเป็นเที่ยงเป็นการเพิ่มเกณฑ์ตรวจสอบความจริงไม่ใช่ในแง่ของวิทยาศาสตร์ แต่เป็นในส่วนองศาความที่เน้นกระบวนการตรวจสอบทิฏฐิหรือความเห็นผิดที่ขยายให้เห็นข้อมูลที่อาจตรวจสอบได้ด้วยเครื่องมือทางประสาทสัมผัส เป็นการคาดการณ์เท่านั้น

การพิสูจน์ชีวิตหลังความตายในปายาสีราชัญญสูตร

ปายาสีราชัญญสูตร เป็นพระสูตรปรากฏในพระไตรปิฎก โดยกล่าวถึงแนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตาย ซึ่งมาจากคำถามที่ว่า “โลกไม่มีที่สิ้นสุด ชีวกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็ไม่ใช่ ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริงหรือ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 95 หน้าที่ 223) ซึ่งคำถามดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าทรงตอบ แต่ปรากฏหลักฐานในปายาสีราชัญญสูตรที่อธิบายถึงเรื่องนี้ไว้ในแง่ของชีวิตหลังความตาย เมื่อใช้ทฤษฎีทั้ง 2 จึงทำให้เข้าใจแนวคิดดังกล่าวดังนี้

1. การพิสูจน์ความจริง เป็นการอ้างถึงคำพูดที่ปรากฏในคำของพระเจ้าปายาสีเป็นหลักใหญ่ โดยข้อพิสูจน์นั้นมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

ก. การอ้างคำที่ไม่มีหลักฐาน มาจากข้อความว่า “โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 301 หน้าที่ 234-235) เป็นวิธีปฏิเสธข้อความที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ซึ่งข้อความดังกล่าวมาจากการให้เหตุผลสนับสนุนโดยระบุด้วยผลการกระทำทั้งทำดีและทำชั่วว่า

“มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของข้าพเจ้าในโลกนี้ที่เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดบงการร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด สมัยอื่นคนเหล่านั้นป่วย ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก เมื่อใด ข้าพเจ้าทราบว่ บัดนี้

คนพวกนี้จักไม่หายจากป่วย เมื่อนั้น ข้าพเจ้าเข้าไปหาคนพวกนั้นแล้วกล่าวว่า มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีวิธีอย่างนี้ว่า บุคคลที่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดบงการร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก พวกท่านเป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดบงการร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด ถ้าคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นจริง พวกท่านเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักต้องเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้าเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พวกท่านพึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกไซ้ พึงมาบอกเราด้วยวิธีไรว่า โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดี ทำชั่วมีอยู่พวกท่านพอเป็นที่เชื่อถือ พอเป็นที่ไวใจของเราได้ สิ่งใดที่พวกท่านเห็นสิ่งนั้นจักเป็นเหมือนดังเราเห็นเอง คนเหล่านั้นรับคำข้าพเจ้าแล้ว หาได้มาบอกไม่หาได้ส่งทูตมาไม่ปริยายนี้เป็นเหตุให้ ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 303 หน้าที่ 236-237)

เงื่อนไขของการกระทำและผลการกระทำถือว่าเป็นหลักสำคัญในการระบุถึงความเป็นไปทางศาสนาแต่หากไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้จึงไม่อาจบอกได้ว่า กฎแห่งกรรมนั้นจริง เมื่อกฎแห่งกรรมไม่จริงก็เป็นการล้มความเชื่อว่าโลกหน้ามี

ข. การอ้างถึงความไม่อยากตาย มาจากข้อความว่า

“เหล่าสมณพราหมณ์ในโลกนี้ ซึ่งเป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ยังประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ไม่ประสงค์จะตาย ยังปรารถนาความสุขเกลียดความทุกข์ ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นว่า ถ้าท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกนี้จักพึงทราบอย่างนี้ว่า เมื่อเราตายไปจากโลกนี้แล้ว คุณงามความดีจักมีดังนี้ไซ้ บัดนี้ ท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมพวกนี้พึงตั้งสมาธิ พึงนำมาซึ่งศาดรา พึงผูกคอตาย หรือพึงโจนลงไปในเหว ก็เพราะเหตุที่ท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกนี้ไม่ทราบอย่างนี้ว่า เมื่อเราตายไปจากโลกนี้แล้ว คุณงามความดีจักมี ฉะนั้น จึงยังประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ไม่ประสงค์จะตาย ยังปรารถนาความสุขเกลียดความทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 309 หน้าที่ 242-243)

เป็นการอธิบายถึงการที่เหล่านักบวชต่างไม่สนใจจะฆ่าตัวตาย เมื่อชาติหน้ามีและทุกคนที่ปฏิบัติดีอยู่แล้วย่อมรู้ว่าจะได้ไปเกิดในที่ๆ ดีจึงเป็นเรื่องดีถ้าจะรีบตาย แต่กลับไม่นักบวชรีบตาย จึงเป็นข้อยืนยันว่า ไม่มีโลกหน้าอย่างที่เราเข้าใจกันได้

ค. การอ้างถึงความไม่มีอยู่ของวิญญาน มาจากข้อความว่า

“บุรุษของข้าพเจ้าในที่นี้จับโจรผู้ประพฤติชั่วหยาบมาแสดงแก่ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ โจรผู้ประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารถนาจะลงอาชญาอย่างใด แก่โจรผู้นี้ ขอให้ตรัสบอกอาชญาอันเกิดข้าพเจ้าบอกบุรุษพวกนั้นอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงปลงบุรุษนี้จากชีวิตอย่าให้ผิวน้ำ เนื้อเอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกชอกช้า บางทีจะได้เห็นชีวะของบุรุษนั้นออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นรับคำของข้าพเจ้าแล้ว ย่อมปลงบุรุษนั้นจากชีวิต มิให้ผิวน้ำ เนื้อ เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกชอกช้า เมื่อบุรุษนั้นเริ่มจะตาย ข้าพเจ้าสั่งบุรุษพวกนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงผลักบุรุษนี้ให้นอนหงาย บางทีจะได้เห็นชีวะของเขา

ออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นผลักบุรุษนั้นให้นอนหงาย พวกเรามิได้เห็นชีวิตของเขาออกมาเลย ข้าพเจ้าจึงสั่งบุรุษพวกนั้นว่าถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงพลิกบุรุษนี้ให้นอนคว่ำลง จงพลิกให้นอนตะแคงข้างหนึ่งจงพลิกให้นอนตะแคงอีกข้างหนึ่ง จงพยุงให้ยืนขึ้น จงจับเอาศีรษะลง จงทุบด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนดิน ด้วยท่อนไม้ ด้วยศาดรา จงลากมาข้างนี้ จงลากไปข้างโน้น จงลากไป ๆ มา ๆ บางทีจะได้เห็นชีวิตของบุรุษนั้นออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นลากบุรุษนั้นมาข้างนี้ ลากไปข้างโน้น ลากไป ๆ มา ๆ พวกเรามิได้เห็นชีวิตของเขาออกมาเลย ตาของเขาก็ดวงนั้นแหละ รูปก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งรูปายตนะด้วยตาไม่ได้ หูก็อันนั้นแหละ เสียงก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งสัททายตน ด้วยหูไม่ได้ จมูกก็อันนั้นแหละ กลิ่นก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งคันธายตนะด้วยจมูกไม่ได้ ลิ้นก็อันนั้นแหละ รสก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งรสายตนะด้วยลิ้นไม่ได้ กายก็อันนั้นแหละ โภญะก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งโภญะพายตนะด้วยกายไม่ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 314 หน้าที่ 247-248)

เป็นการยืนยันถึงความไม่มีอยู่ของวิญญาณจากข้อพิสูจน์ทางด้านประสาทสัมผัส และเมื่อประสาทสัมผัสที่เป็นข้อยืนยันความจริงได้ดีที่สุด ไม่อาจจะระบุได้ดังนี้จึงเป็นข้อพิสูจน์ที่ทำให้เข้าใจได้ว่าวิญญาณหรือชีวิตที่ศาสนาพยายามจะอ้างว่ามีอยู่นั้นไม่อาจเป็นไปได้

2. การพิสูจน์ความเป็นเท็จ เป็นการอ้างถึงคำพูดที่ปรากฏในคำของพระกุมารกัสสปะเป็นหลักใหญ่ โดยข้อพิสูจน์นั้นมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

ก. การอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านเหตุผล มาจากข้อความว่า

“พระกุมารกัสสปะถามว่า พระจันทร์ และพระอาทิตย์นี้อยู่ในโลกนี้หรือในโลกหน้า เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ? พระเจ้าปายาสัตริสว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์นี้อยู่ในโลกหน้า มิใช่โลกนี้ เป็นเทวดา มิใช่มนุษย์ พระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า โดยปริยายของบทนี้ ต้องเป็นอย่างนี้ว่า โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 302 หน้าที่ 235-236)

ซึ่งข้อพิสูจน์นี้เป็นการคาดการณ์ถึงความน่าจะเป็นทางด้านเหตุผล ดังจะเห็นได้จากดวงอาทิตย์ที่ปรากฏในวันนี้ ย่อมไม่มีเหตุผลอะไรมาขัดขวางให้ไม่มีดวงอาทิตย์อยู่ในวันพรุ่งนี้ นอกจากวันพรุ่งนี้เราตื่นมาแล้วไม่เจอดวงอาทิตย์เท่านั้น

ข. การอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านสถานที่และเวลา มาจากข้อความว่า

“บุรุษในโลกนี้จับโจรผู้ประพฤติชั่วหยาบมาแสดงแก่บพิตรว่า ผู้นี้เป็นโจรประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารภจะลงอาชญาอย่างใดแก่โจรผู้นี้ ขอได้ตรัสอาชญา นั้นเถิด บพิตรพึงตรัสบอกบุรุษพวกนั้นอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงเอาเชือกอย่างเหนียวมัดบุรุษนี้ให้มีมือไพล่หลังอย่างมั่นคง แล้วโกนศีรษะพาเที่ยวตระเวนไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอกด้วยบังเหาะวมีเสียงดัง แล้วออกทางประตูด้านทักษิณ แล้วตัดศีรษะเสียที่ตะแลงแกง ทางทิศทักษิณแห่งพระนคร บุรุษพวกนั้นรับพระดำรัสแล้ว พึงเอาเชือกอย่างเหนียวมัดบุรุษนั้นให้มีมือไพล่หลังอย่างมั่นคง แล้วโกนศีรษะพาเที่ยวตระเวนไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก ด้วยบังเหาะวมีเสียงดัง แล้วออกโดยประตูด้านทักษิณ แล้วให้หนึ่งที่ตะแลงแกง ทางทิศทักษิณแห่งพระนคร โจรจะพึงได้รับหรือซึ่งความผ่อนผันจากนายเพชฌฆาตว่า ขอท่านนายเพชฌฆาตจงรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่ มิตร อำมาตย์ ญาติ

สาโลหิต ในบ้านหรือนิคมโน้นแล้วจะมา หรือว่านายเพชฌฆาตจะพึงตัดศีรษะโจรผู้กำลังอ่อนวอนอยู่ พระเจ้าปายาสัตว์ว่า โจรนั้นจะไม่ได้ได้รับความผ่อนผันจากนายเพชฌฆาต ที่ให้นายเพชฌฆาตจะพึงตัดศีรษะโจรนั้นผู้กำลังอ่อนวอนอยู่ที่เดียว พระกุมารก็สสพลวาทพระพรว่า โจรนั้นเป็นมนุษย์ยังไม่ได้ได้รับความผ่อนผันจากนายเพชฌฆาตผู้เป็นมนุษย์ มิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตของบพิตรที่เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จพุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่นมีความเห็นผิด เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกแล้วจักได้รับความผ่อนผันจากนายนิรยบาลละ หรือว่า ขอท่านนายนิรยบาลจงรองจนกว่าข้าพเจ้าจะไปบอกแก่เจ้าปายาสีว่า โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผิดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 304 หน้าที่ 237-238)

เป็นการระบุข้อมูลความเป็นไปของเวลา เช่นเดียวกับการที่เราบอกถึงสถานที่ และเวลาที่ต่างกัน โดยข้อพิสูจน์นี้มาจากสมมติฐานทางด้านสถานที่และเวลาที่เรารับรู้ต่างกันไปได้ ถ้าเราอยู่ในสถานที่หนาวหรือร้อนไปเราจะรับรู้ว่าเวลานั้นยาวนาน แต่หากเป็นสถานที่อบอุ่น เรากลับรู้สึกว่าเวลาไม่นานอย่างนั้น การรับรู้ดังกล่าวเป็นความเป็นไปได้ว่าสถานที่และเวลาทำให้การรับรู้ของคนเราต่างกันไป

ค. การอ้างถึงความน่าจะเป็นของการมีชีวิตอยู่ มาจากข้อความว่า

“บุรุษผู้เป็นวิญญูชนบางพวกย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา เรื่องเคยมีมาแล้ว พราหมณ์คนหนึ่งมีภริยาสองคน ภริยาคนหนึ่งมีบุตรอายุได้ 10 ปีหรือมีอายุได้ 12 ปี ภริยาคนหนึ่งตั้งครรภ์จนจะคลอด พราหมณ์นั้นทำกาละแล้ว มาณพนั้นได้พุดกะแม่เลี้ยงว่า แม่ ทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทอง ทั้งหมดนั้นของฉัน แม่หามีส่วนอะไรในทรัพย์สมบัตินี้ไม่ ขอแม่จงมอบมรดกซึ่งเป็นของบิดาแก่ฉันเถิด นางพราหมณ์กล่าวตอบมาณพนั้นว่า พ่อ ขอพ่อจงรองจนกว่าแม่จะคลอดเถิด ถ้าลูกที่คลอดออกมาเป็นชาย เขาก็ได้รับส่วนหนึ่ง ถ้าเป็นหญิง ก็จักเป็นบาทปริจาริกของพ่อ ครั้งที่สอง มาณพก็ได้พุดกะแม่เลี้ยงอย่างนั้น นางพราหมณ์ก็ได้พุดกะมาณพอย่างนั้น ครั้งที่สาม มาณพได้พุดกะแม่เลี้ยงอย่างนั้น ลำดับนั้น นางพราหมณ์ถือมีดเข้าไปในห้องน้อยแหะห้องเพื่อจะทราบว่าเป็นบุตรเป็นชายหรือหญิง นางพราหมณ์ได้ทำลายตน ชีวิต ครรภ์และทรัพย์สมบัติเพราะนางพราหมณ์เป็นคนพาล ไม่ฉลาด แสวงหาผลโดยอุบายไม่แยบคายได้ถึงความพินาศ ฉันทะ บพิตรก็ฉันทะเหมือนกัน เป็นคนพาล ไม่ฉลาด แสวงหาโลกหน้าด้วยอุบายไม่แยบคาย จักถึงความพินาศ เหมือนนางพราหมณ์ผู้เป็นคนพาล ไม่ฉลาด แสวงหาผลโดยอุบายไม่แยบคาย ได้ถึงความพินาศ ฉะนั้น สมณพราหมณ์ผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมย่อมจะไม่บ่มผลที่ยังไม่สุกให้รีบสุก และผู้เป็นบัณฑิตย่อมรอผลอันสุกเอง อันชีวิตของสมณพราหมณ์ผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม แปลกกว่าคนอื่น ๆ คือ สมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมดำรงอยู่สืบกาลนานเท่าใด ท่านย่อมประสบบุญมากเท่านั้น และปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 310 หน้าที่ 243-244)

ข้อพิสูจนดังกล่าวนี้เป็นการอ้างให้เห็นถึงความน่าจะเป็นของผู้ที่มีคุณธรรมทั้งหลายไม่รับจากโลกนี้ไป ไม่ใช่เพราะไม่เชื่อว่าโลกหน้าไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการเห็นประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในชาตินี้ด้วย เป็นการอธิบายถึงการทำหน้าที่ไม่ใช่ในฐานะเป็นผู้รับสุขแต่ผู้เดียว แต่เป็นการมอบสุขให้กับคนอื่นด้วย

ง. การอ้างถึงความเป็นไปได้ของส่วนประกอบของชีวิต มาจากข้อความว่า

“มีคนเป่าสังข์คนหนึ่ง ถือเอาสังข์ไปยิงปัจฉิมตชนบทเขาเข้าไปยังบ้านแห่งหนึ่ง ยืนอยู่กลางบ้านเป่าสังข์ขึ้น 3 ครั้งแล้ววางสังข์ไว้ที่แผ่นดินนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกมนุษย์ในปัจฉิมตชนบทได้เกิดความตื่นเต็นว่า ท่านทั้งหลาย นั้นเสียงใครหนอ ช่างเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้ควรแก่การงานถึงเพียงนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความพลิตพลินถึงเพียงนี้ ช่างจับจิตถึงเพียงนี้ ช่างไพเราะถึงเพียงนี้ พวกเขาต่างมาล้อมถามคนเป่าสังข์นั้นว่า พ่อ นั้นเสียงของใครหนอ ช่างเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้ ควรแก่การงานถึงเพียงนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความพลิตพลินถึงเพียงนี้ ช่างจับจิตถึงเพียงนี้ ช่างไพเราะถึงเพียงนี้ คนเป่าสังข์ตอบว่า ท่านทั้งหลาย นั้นคือสังข์ซึ่งมีเสียงเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้ ควรแก่การงานถึงเพียงนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความพลิตพลินถึงเพียงนี้ ช่างจับจิตถึงเพียงนี้ ช่างไพเราะถึงเพียงนี้ พวกเขาจับสังข์นั้นหงายขึ้นแล้วบอกว่า พุทธิพอสังข์ พุทธิพอสังข์สังข์นั้นหาได้ออกเสียงไม่ พวกเขาจับสังข์นั้นให้คว่ำลง จับให้ตะแคงข้างหนึ่งจับให้ตะแคงอีกข้างหนึ่ง ชูให้สูง วางให้ต่ำ เคาะด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนดิน ด้วยท่อนไม้ ด้วยศัตราลากมาข้างนี้ ลากไปข้างโน้น ลากไป ๆ มา ๆ แล้วบอกว่าพุทธิพอสังข์ พุทธิพอสังข์ สังข์นั้นหาได้ออกเสียงไม่ ลำดับนั้น คนเป่าสังข์ได้มีความคิดว่า พวกมนุษย์ปัจฉิมตชนบทเหล่านี้ ช่างโง่เหลือเกิน จักแสวงหาเสียงสังข์โดยไม่ถูกทางได้อย่างไรกัน เมื่อมนุษย์พวกนั้นกำลังมุงดูอยู่ เขาจึงหยิบสังข์ขึ้นมาเป่า 3 ครั้ง แล้วถือเอาสังข์นั้นไป มนุษย์ปัจฉิมตชนบทพวกนั้นได้พูดกันว่า ท่านทั้งหลาย นัยว่าเมื่อใด สังข์นี้ประกอบด้วยคน ความพยายามและลม เมื่อนั้น สังข์นี้จะออกเสียง แต่ว่าเมื่อใด สังข์นี้มิได้ประกอบด้วยคน ความพยายามและลม เมื่อนั้น สังข์นี้ไม่ออกเสียง ฉะนั้นเหมือนกัน กายนี้ประกอบด้วยอายุ ให้อุ่นและวิญญูณ เมื่อนั้น กายนี้ก้าวไปได้ถอยกลับได้ ยืนได้ นั่งได้ สำเร็จการนอนได้ เห็นรูปด้วยนัยนตาได้ ฟังเสียงด้วยหูได้ ตมกลิ่นด้วยจมูกได้ ลิ้มรสด้วยลิ้นได้ ถูกต้องโณภูมัพพะด้วยกายได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจได้ แต่ว่าเมื่อใดกายนี้ไม่ประกอบด้วยอายุ ให้อุ่นและวิญญูณเมื่อนั้น กายนี้ก้าวไปไม่ได้ ถอยกลับไม่ได้ ยืนไม่ได้ นั่งไม่ได้ สำเร็จการนอนไม่ได้ เห็นรูปด้วยนัยนตาไม่ได้ ฟังเสียงด้วยหูไม่ได้ ตมกลิ่นด้วยจมูกไม่ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นไม่ได้ ถูกต้องโณภูมัพพะด้วยกายไม่ได้ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจไม่ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 315 หน้าที่ 248-249)

เป็นการอ้างถึงชีวิตไม่ได้มาจากสิ่งเดียว แต่มาจากหลายสิ่งและการรวมกันนั้นทำให้เกิดผล ปฏิกริยาแสดงออกมา การจะระบุว่าเป็นสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำเนินไปได้ คิดได้ พุดได้ ไม่อาจจะระบุได้ แต่เป็นการประกอบเข้าด้วยกันจึงทำให้สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นได้

บทสรุป

การพิสูจนความจริง การพิสูจนความจริงเป็นการเพิ่มความหมายที่เป็นไปได้ โดยมีส่วนประกอบคือ 1. การพูดซ้ำความหมายเป็นการสร้างความหมายที่ตรงกัน โดยขยายคำให้เกิดข้อมูล

ที่สอดคล้องกับคำนี้ 2. ใช้ประสบการณ์เข้าใจความหมายและความรู้สึกในการใช้คำนี้ เป็นการเข้าใจความหมายทั้งทางตรงจากประสบการณ์และความรู้สึกที่ผู้รับสารเข้าใจความหมายนั้นทางอ้อม ส่วนการพิสูจน์ความเป็นเท็จเป็นการเพิ่มเกณฑ์ตรวจสอบความจริงไม่ใช่ในแง่ของวิทยาศาสตร์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาที่เน้นกระบวนการตรวจสอบทฤษฎีหรือความเห็นผิดที่ขยายให้เห็นข้อมูลที่ไม่อาจตรวจสอบได้ด้วยเครื่องมือทางประสาทสัมผัส เป็นการคาดการณ์เท่านั้น ส่วนชีวิตหลังความตายเมื่อใช้การพิสูจน์ความจริงแล้วพบว่า ชีวิตหลังความตายเป็นเรื่องที่อ้างถึงการอ้างความไม่มีหลักฐานความไม่ยอมตาย ความไม่มีอยู่ของวิญญาณ และการพิสูจน์ความเป็นเท็จ เป็นการอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านเหตุผล การอ้างถึงความน่าจะเป็นทางด้านสถานที่และเวลา การอ้างถึงความน่าจะเป็นของการมีชีวิตอยู่ และการอ้างถึงส่วนประกอบของชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- เพลโต. (2559). **รีพับลิค**. แปลโดย เวธัส โพธารามิก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ทับหนังสือ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- A.J. Ayer. (1946). **Language, Truth and Logic**. USA: Penguin.
- Antony Flew, R.M. Here and Basil Mitchell. (1964). "Theology and Falsification", In **New Essays in Philosophical Theology**. ed. by Anthony Flew and Alisdair MacIntyre. New York: Macmillan.
- Dorothy Emmet. (1945). **The Nature of Metaphysical Thinking**. London: Macmillan.
- John Hick. (1973). **Philosophy of Religion**. 2nd edition. Prentice Hall.
- Richard Swinburne. (1993). **The Coherence of Theism**. New York: Clarendon Press Oxford.
- Micheal B. Wikinson and Hugh N. Cambell. (2010). **Philosophy of Religion: An Introduction**. New York: Continuum.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล

The general public participation in democracy under the principles of good governance

ชไมพร กิติ

Chamaiporn Kiti

สถาบันสร้างไทย

Institute for Thailand Transformation (ITT)

Corresponding Author E-Mail: chamaiporn.kit@gmail.com

Received June 1, 2021; Revised June 15, 2021; Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตามทัศนคติที่ตนเองอยากที่จะนำเสนอ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ การนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร จะเป็นการช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีความรอบคอบขึ้น มีการสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการควบคุมการบริหารของหน่วยงานภาครัฐให้มีความโปร่งใส เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และมีความรับผิดชอบต่อประชาชน อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การดำเนินการในกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะช่วยในการส่งเสริมในการตัดสินใจให้กับหน่วยงานภาครัฐในทุกขั้นตอนและทุกโครงการพัฒนา ถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการบริหารในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดไว้

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ระบอบประชาธิปไตย, ธรรมาภิบาล

Abstract

The general public participation in democracy is a direct opportunity for the public to provide feedback and share their opinions base on their understanding of democracy. The general public should be part of the decision-making process, due

to that decision will affect the livelihood of themselves and the others. The executive power of the country should practice good governance as a part of the decision-making process, which would help in making better decisions which is related to the problem and the need of the people. Using good governance also reenforce the country's executive power and the overall government to be more transparent to serve best and be accountable toward the people in all levels, these actions would promote and develop a successful and sustainable democracy in the long term.

Being consistent in practicing good governance in all levels of the government will further develop and assure the best outcome for each government project and policy proposed. Good governance would assure that the general public rights toward government accountability and the right to check and balance; encourage the general public to voice out and be a part of the decision-making process in the most democratic way.

Keywords: participation, Democratic system, good governance

บทนำ

ประชาธิปไตย คือคำตอบที่อธิบายว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิเสรีภาพ ในภาวะตามธรรมชาติ (state of nature) ที่ผู้คนจะกระทำอะไรต่าง ๆ ได้อย่างอิสระก่อนมีอำนาจรัฐมาครอบงำสังคมมนุษย์ แต่เมื่อมนุษย์จำเป็นต้องมาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการหาอาหาร และต่อสู้กับภัยคุกคามต่าง ๆ ทำให้มนุษย์ได้หันมาทำข้อตกลงร่วมกันหรือที่เรียกว่า สัญญาประชาคม ด้วยการที่ทุกคนตกลงยินยอมสละสิทธิส่วนน้อยที่มีอยู่ตามธรรมชาติในขอบเขตหนึ่ง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่จะสถาปนาอำนาจอย่างเป็นทางการของสังคมหรือ สิทธิอำนาจ (authority) ขึ้น สำหรับเป็นหลักประกัน ช่วยปกป้องสิทธิส่วนใหญ่ของผู้คนในสังคม เช่น ทุกคนตกลงที่จะยอมสละสิทธิส่วนน้อยในทรัพย์สินที่แต่ละคนหาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนในขอบเขตจำนวนหนึ่ง สำหรับเป็นภาษีให้รัฐได้มีเงินไปจ้างตำรวจและทหารมาช่วยทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิส่วนใหญ่ในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เพื่อไม่ให้ถูกเบียดเบียนทั้งจากโจรผู้ร้าย ภายในหรือถูกรุกรานด้วยกำลังทหารต่างชาติจากภายนอก เป็นต้น ภายใต้หลักการ ยอมสละสิทธิเสรีภาพส่วนน้อยเพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพส่วนใหญ่

อำนาจอธิปไตย เป็นอำนาจสูงสุดของรัฐที่ใช้บังคับภายในขอบเขตของระบบสังคมการเมืองหนึ่ง ๆ จึงมีลักษณะเป็นของประชาชน ขับเคลื่อนโดยประชาชน และเพื่อเป้าหมายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน ขณะเดียวกันในเมื่ออำนาจรัฐเกิดขึ้นจากสัญญาประชาคมที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้คนในระบบสังคมการเมืองหนึ่ง ๆ นัยแฝงทางตรรกะที่ตามมาจากคำอธิบายชุดนี้ก็คือ รัฐต้องใช้อำนาจที่มาจากประชาชน ในทางที่ลิดรอนจำกัดสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของประชาชนให้น้อยที่สุด

เท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐจะต้องใช้หลักธรรมาภิบาล ในการให้สิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วม แก่ประชาชนมากที่สุด อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันที่สุด เป็นการพิจารณาไปที่รัฐที่ค้ำประกันไม่ควรถูกทำลายหรือยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของราษฎรมากเกินไป เพราะการกระทำเช่นนั้นถือเป็นการใช้อำนาจในเชิงแข็ง ซึ่งมีลักษณะของการบังคับให้เป็นไปตามความต้องการ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการต่อต้านได้ (ภาศิณี โกมลศิริ, 2563)

การมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนความเป็นประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ริเริ่ม ปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดในภาคของประชาชน เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ และบรรลุจุดมุ่งหมายของสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการสร้างระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาลได้อย่างยั่งยืน อันถือเป็นการให้รัฐเข้ามาฟังแนะนำของประชาชน แม้ผู้ปกครองบ้านเมืองจะมีความปรีชาสามารถก็ตาม (พระมหาศักรินทร์ ฐมมาโลโย; พระมหาหมวันทร์ ปุริสุตโตโม, 2563)

ด้วยหลักการมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นหนึ่งในหลักการของหลักธรรมาภิบาลที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้บริหารงานในระบอบประชาธิปไตย เป็นการส่งเสริมการบริหารงานของรัฐ ให้มีศักยภาพและมีประสิทธิภาพในการบริหารงานในด้านต่าง ๆ สร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ธรรมาภิบาลเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการบริหารประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการพัฒนาขั้นพื้นฐาน เริ่มต้นที่จิตใจ ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่จะช่วยพัฒนาสังคม ประเทศชาติทั้งระบบให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

บทความนี้จึงต้องการเสนอให้เห็นแนวคิดของหลักการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยและวิเคราะห์ตามหลักธรรมาภิบาลให้เกิดความเข้าใจในประเด็นทางด้านปกครองและบริหารต่อไป

หลักประชาธิปไตย

การศึกษาประชาธิปไตยมาจากการเข้าใจลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความหมาย คำว่า “ประชาธิปไตย” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งมาจากศัพท์ภาษากรีกว่า Demos หมายถึงประชาชน กับ Kratien หมายถึง การปกครอง ดังนั้นประชาธิปไตยหรือ Democracy จึงหมายถึงการปกครองโดยประชาชน โดยอำนาจสูงสุดในการปกครองจะมาจากประชาชน และรัฐบาลจะคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้ เมื่อวาระสิ้นสุดลง ก็ต่อเมื่อประชาชนผู้เลือกตั้งเห็นว่า รัฐบาลสามารถสนองตอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น (รณชัย โตสมภาค, 2563)

ประชาธิปไตยมีความหมายที่กว้างในการที่จะนำเสนอ กล่าวคือเป็นการปกครองที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ออกกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ เพื่อประโยชน์ของภาครัฐ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพในสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน เพราะวามมนุษย์นั้นจะต้องอาศัยหลักเหตุผลที่จะสร้างความสุขของกันและกัน ซึ่งอำนาจในระบอบประชาธิปไตยเป็นของประชาชน ทั้งนี้เพราะว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพโดยธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เหล่านั้นอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมทำให้เกิดการเคารพในสิทธิกันในสังคม พร้อมทั้งที่จะยกอำนาจให้กับผู้ที่ปกครอง เพื่อ

ใช้ในการบริหารสังคมให้มีความเจริญรุ่งเรือง แต่จะต้องอยู่ในขอบเขต ถือว่าเป็นการปกครองที่ให้ ความเคารพในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ เป็นการพัฒนาดตนเองและสังคม พร้อมทั้ง ยังเปิดโอกาสให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมในการปกครองดำเนินการใด ๆ ภายใต้ระเบียบ การปกครองของกฎหมาย

ความหมายของประชาธิปไตย คือรูปแบบของการปกครองรูปแบบหนึ่ง แต่มีความความ แตกต่างกันในรายละเอียด (จิรนิติ หะวานนท์) ดังนี้ (จิรนิติ หะวานนท์, 2563)

1.ประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง เสียงข้างมากเป็นฝ่าย ชนะ

2.ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน คือ ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองโดยผ่านทางผู้แทน ซึ่ง ประชาชนจะเลือก และผู้แทนต้องรับผิดชอบต่อประชาชน

3.ประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญ คือ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน แต่การใช้อำนาจตัดสินใจ อยู่ใต้ขอบเขตจำกัดแห่งรัฐธรรมนูญ

4.ประชาธิปไตยทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ รูปแบบของการปกครองที่มุ่งกระจายความเท่า เทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบที่เคร่งครัด

5.ประชาธิปไตยแบบคอมมิวนิสต์ คือ รูปแบบการปกครองที่ไม่ได้มุ่งถึงวิธีการตัดสินใจ ทางการเมืองโดยประชาชน แต่หมายถึงรูปแบบการปกครองที่สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อ ผลประโยชน์ของประชาชนข้างมาก

ดังนั้น ความหมายของประชาธิปไตยจึงเป็นอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ซึ่งจะมีผู้แทนที่ ทำหน้าที่แทนประชาชน โดยการได้รับความยินยอมจากประชาชน เพราะว่าประชาชนสามารถใช้สิทธิ เสรีภาพของตนเองเลือกตั้งได้อย่างอิสระ และประชาชนต้องมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยในการ ปกครองประเทศ

2. แนวคิดประชาธิปไตย ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำคัญและ ศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่ จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี ประชาธิปไตยจึงประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) เสรีภาพ (Liberty) คืออิสรภาพของบุคคลที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความ ประสงค์ของตนโดยไม่อยู่ภายใต้การกดขี่ของรัฐ เว้นแต่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ในหลักประชาธิปไตย เสรีภาพคือกุญแจ สำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคม

2) ความเสมอภาค (Equality) คือความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นความเท่าเทียมกัน ในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน มีศักดิ์ศรี เกียรติยศ และมีคุณค่าในความเป็นคนอย่างเดียวกัน ความเสมอภาคประกอบไปด้วย

- ก. ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์
- ข. ความเสมอภาคตามกฎหมาย
- ค. ความเสมอภาคในด้านโอกาส
- ง. ความเสมอภาคในทางการเมือง
- จ. ความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

ฉ. ความเสมอภาคในการสมัครรับเลือกตั้ง

ช. ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ

3) อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) คือ ปัจจัยที่เชื่อว่าสังคมก่อตั้งขึ้นโดยความยินยอมของประชาชน ในการที่จะให้อำนาจอธิปไตยของสังคมส่วนรวมเข้ามาแทนที่เสรีภาพธรรมชาติ โดยทุกคนจะมีส่วนในอธิปไตยนั้น ๆ เท่าเทียมกัน ตามหลักการนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้ง โดยยึดหลักการเสียงข้างมาก จึงมีสิทธิอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองประเทศ เพราะได้รับสิทธิจากผู้ถูกปกครองโดยตรง

4) หลักการเสียงข้างมากที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority) เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้านเมือง ไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการตัดสินใจปัญหา จึงต้องยึดเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

หลักการดังกล่าวนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในประชาธิปไตย ดังนี้

1) หลักธรรมในประชาธิปไตย เป็นการนำเอาหลักการเรื่องอธิปไตยในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าที่ตรัสในอธิปไตยสูตร ดังนี้ อธิปไตย (ความเป็นใหญ่) 3 ประการนี้ คือ อัตตอธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่) โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่) และธัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และมีการอธิบายไว้ว่า อัตตอธิปไตยคือลักษณะของบุคคลที่มีตัวตนเป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้ 2. โลกาธิปไตย คือลักษณะของบุคคลที่ถือโลกหรือประชาชนทุกคนเป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ 2. ธัมมาธิปไตย คือลักษณะของบุคคลที่ถือธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

การนำหลักธรรมมาใช้ได้จึงเป็นการกล่าวถึงหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง โดยหลักธรรมนี้จะต้องมาจากการใช้ปัญญาและต้องปฏิบัติและทำให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นไม่เสื่อมคือมีจิตใจที่เจริญขึ้น โดยจะพบว่า ผู้ปฏิบัติตามธรรมได้นั้นจะต้องมุ่งไปที่ประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) จึงเป็นที่มาของการนำเอาหลักปฏิบัติดังกล่าวนี้มาเป็นหลักการที่เชื่อมโยงกับประชาธิปไตย

2) หลักการใช้เสียงข้างมาก ในพระพุทธศาสนามีหลักการตัดสินใจวินัยเรียกว่า เภยยสิกขา โดยเป็นการพิจารณาถึงการที่หมู่ภิกษุมีความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน ในท่ามกลางสงฆ์ กล่าวทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากอยู่ ไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นได้ พระพุทธเจ้าจะให้ระงับอธิบายนีภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนั้นไปกราบทูลพระพุทธเจ้าทราบ จากนั้นพระพุทธเจ้าจะให้ภิกษุที่มีองค์ธรรมคือไม่ลำเอียงเพราะชอบ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะหลง ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ให้พิจารณาตามหลักการที่จะตัดสินตามหลักการนั้นเพื่อหาว่าอะไรผิดหรือถูกอย่าง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อปฏิบัตินี้ถือว่าการใช้หลักการปฏิบัติที่ถือเอาเสียงข้างมากมาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินเรื่องต่างๆ ที่มีความขัดแย้ง และนำไปสู่ความสงบสุขได้

สรุป ประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องอำนาจสูงสุดของประชาชน โดยยึดถือตามหลักเสรีภาพและเสมอภาค รวมถึงอำนาจอธิปไตยของปวงชน มีหลักการเสียข้างมาก ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักธรรมอันเป็นไปเพื่อโยชน์แก่คนส่วนมากและหลักเสียข้างมากตามหลักพระพุทธศาสนา

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

การกล่าวถึงประชาธิปไตยกับประชาชนถือเป็นหลักสำคัญ ซึ่งทำให้จำเป็นต้องพิจารณาในแนวทางดังต่อไปนี้

1. หลักการปกครองประชาธิปไตยโดยประชาชนมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจที่สำคัญการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนนั้น จะต้องเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การทำงานของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และเจ้าหน้าที่รัฐได้เป็นอย่างดี จาตุร อภิชาติบุตร (2563) รากฐานที่สำคัญของหลักประชาธิปไตย ประกอบด้วย 5 ประการ คือ

1.1 หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึง ในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่า มิได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

1.2 หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามบุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำของเขานั้น ไม่ได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

1.3 หลักความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกกีดกัน ด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ

1.4 หลักความเสมอภาค การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ อย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใด ละเมิดเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถใช้อำนาจที่อยู่เหนือกฎหมายหรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่นได้

1.5 หลักการเสียข้างมาก ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย การตัดสินใจใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหม่มาก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการ/ข้อร้องของประชาชนหม่มาก หลักการนี้ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย

สุธี วรประดิษฐ์ (2553) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพราะว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยสรุปมีอยู่ 5

ขั้นตอน ดังนี้ 1.การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน 2.การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต 3.การกำหนดกิจกรรม 4.การดำเนินกิจกรรม และ 5.การประเมินผลกิจกรรม

2. หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาลโดยประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการกล่าวถึงรูปแบบการบริหารหน่วยงานต่างๆ โดยให้ส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนรวม ดังข้ออธิบาย ดังต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549) กล่าวว่า “ถ้าธรรมาธิปไตยไม่มา ก็หาประชาธิปไตยไม่เจอ” แสดงว่า ระบอบประชาธิปไตยมีความสำคัญต่อการธรรมาธิปไตย เป็นรากฐานซึ่งมีความคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย มีการหล่อหลอมความคิดความเชื่อในสิ่งที่สังคมหรือประชาชนมองว่า เป็นประชาธิปไตยผ่านกระบวนการปลูกฝังทางความคิดของสังคมไทยจากกระบวนการที่เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 (มาตรา 6) (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาล ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีจะต้องบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย คือ การเกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ เกิดประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ทำให้ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับธรรมาภิบาลว่า ประชาธิปไตย หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชน โดยทั่วไปในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ โปร่งใส และสามารถที่จะตรวจสอบได้ โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และความมีประสิทธิภาพ

เอกชน กี่สุขพันธ์ ปันรส มาลากุล ณ อยุธยา และสุกัญญา ทองนาค (2553) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ว่า วิธีการที่ดี นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์การหรือประเทศให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสังคม นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าต่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนร่วมประเทศชาติ เพราะว่าหลักธรรมาภิบาลได้ครอบคลุมถึงทุกด้าน ตั้งแต่กระบวนการปฏิบัติทางสังคม การบริหารราชการแผ่นดิน การดำเนินการภาคประชาชน ภาคสังคม รวมไปถึงระบบการศึกษา

จากความหมายของหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการปกครองและการบริหารนี้ ปรากฏตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2555) ได้กล่าวถึงการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ ภาคเอกชน เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนี้

1. ทำให้ระบบบริหารของภาครัฐมีความโปร่งใส ยุติธรรม ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม
2. ทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง เกิดเป็นสังคมที่มีเสถียรภาพ ช่วยลด บรรเทา หรือแก้ปัญหาความรุนแรงในสังคม
3. ทำให้สามารถลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ส่งผลทำให้ช่วยลดงบประมาณค่าใช้จ่าย ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันของประเทศ

4. ทำให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขภายใต้ความร่วมมือกัน อันก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ

5. ทำให้ภาพลักษณ์ของหน่วยงานของประเทศเป็นที่ศรัทธา เชื่อมั่น และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศยั่งยืน ทำให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

พิเศษ ปันรัตน์ (2563) หลักการพื้นฐานของการสร้างธรรมาภิบาล ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ระบุว่า หลักธรรมาภิบาลมี 6 องค์ประกอบ

1.หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่เลือกปฏิบัติ และสังคมยินยอมพร้อมปฏิบัติตามกฎหมายและกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจ หรือตามอำนาจของตัวบุคคล

2.หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกัน โดยมีการให้และรับข้อมูลที่สะดวก เป็นจริงทันการณ์ ตรงไปตรงมา มีที่มาที่ไปชัดเจนและเท่าเทียม มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

3.หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมคิด ร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้น

4.หลักความรับผิดชอบตรวจสอบได้ ได้แก่ ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้เป็นการสร้างกลไกให้มีผู้รับผิดชอบ ตระหนักในหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

5.หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

6. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม และสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มีความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย และเคารพในสิทธิของผู้อื่น

การบริหารระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล (GOOD GOVERNANCE) แนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม ยึดเหนี่ยวจิตใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เป็นผลารเกิดขึ้นของผลลัพธ์ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ต้องอาศัยความเกื้อหนุนของภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งงาม

บทวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล ถูกพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ

1. การมีส่วนร่วมทางการปกครอง ในแง่ของการปกครองนั้น หลักการนี้จะช่วยในการทำให้เกิดเสรีภาพและความเสมอภาคขึ้นในการปกครอง อีกทั้งหลักการดังกล่าวยังเป็นหลักการปกครองที่มีความยึดเหนี่ยวจิตใจที่กระทำถึงความถูกต้องดีงาม เป็นการปกครองโดยธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเสมือนการส่งเสริมการบริหารงานให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งหลักธรรมาภิบาล ถ้าอยู่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็จะส่งผลให้ทำให้การบริหารงานภาครัฐหรือการบริหารประเทศเป็นไปในแนวทางที่มั่นคงและยั่งยืน ถ้าอยู่ในภาคเอกชนก็ทำให้ธุรกิจเจริญรุ่งเรือง ถ้าประชาชนใช้หลักธรรมาภิบาลในการครองตน ครองคน ครองงาน ก็เจริญ และทางพระพุทธศาสนาใช้หลักธรรมาภิบาล ก็จะทำให้พระพุทธศาสนายั่งยืน โดยมีการพิจารณาตามหลักธรรมาภิบาลดังนี้ คือ

2.1 หลักนิติธรรม เป็นการเคารพกฎหมาย โดยรัฐต้องมีการบัญญัติกฎหมายที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นข้อปฏิบัติที่สร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น และเกิดการยอมรับร่วมกันของประชาชน หรือว่าไปแล้วประชาชนต้องมีส่วนร่วมกับการออกกฎหมายด้วย

2.2 หลักคุณธรรม เป็นการวางหลักคุณธรรมประกอบกับคนในสังคม ตั้งแต่ระดับผู้ปกครองจนถึงระดับประชาชนทั่วไป โดยหลักคุณธรรมนี้จะต้องวางเป็นแนวทางที่ทุกคนต่างปฏิบัติร่วมกัน ไม่ใช่แค่เพียงประชาชนปฏิบัติ แต่ผู้ปกครองไม่ปฏิบัติย่อมไม่เกิดผลจึงต้องมีส่วนร่วมกันในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมที่มี

2.3 หลักความโปร่งใส เป็นการเปิดเผยข้อมูลที่สังคมควรรับทราบ โดยผู้ปกครองจะต้องมีความชัดเจน ตรงไปตรงมาในการทำให้ตนเองสามารถตรวจสอบได้จากประชาชน และไม่ปิดบังจนกลายเป็นความระแวงกันของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง

2.4 หลักการมีส่วนร่วม ถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการอยู่ร่วมกัน โดยทุกคนจะต้องมีส่วนในการตรวจสอบและรับรู้ เพื่อประเมินการตัดสินใจและร่วมพิจารณาความสำคัญที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคม ไม่ต่างจากการที่พระพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกาเข้ามามีส่วนร่วมในการบัญญัติพระวินัย และพิจารณาความผิดของการล่วงละเมิดที่เกิดขึ้น

2.5 หลักความรับผิดชอบ เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่หรือตามภาระของตน โดยถือเอาว่าทุกคนมีหลักปฏิบัติที่ถูกกำหนดให้ตามระเบียบสังคมโลก สังคมศาสนา และหน้าที่นั้นถือว่าเป็นหลักการที่ทุกคนจะต้องทำ หากไม่ทำจะมีความผิด จึงเป็นความรับผิดชอบทั้งในแง่ของผลที่ตามมาด้วย โดยการปกครองที่มีกฎหมายและบทลงโทษจึงเป็นการชี้ไปที่ความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำ

2.6 หลักความคุ้มค่า เป็นการประเมินทุกอย่างในแง่ของผลลัพธ์ เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการตัดสินใจบางสิ่งลงไป แต่หลักการนี้ประชาชนก็สามารถมีส่วนร่วมได้เช่นกัน เช่น การประเมินความคุ้มค่าของการลงทุนให้ประเทศเกิดประโยชน์ตามมา หากไม่เกิดความคุ้มค่า ก็ควรรับฟังและสามารถชี้แจงให้เกิดการรับรู้และแก้ไขให้ผลลัพธ์เป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมทางการบริหาร ในแง่การบริหารถือว่า หลักธรรมาภิบาลได้ถูกนำมาเกี่ยวข้องกับระบบต่างๆ ในส่วนของการบริหารงานรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการที่สำคัญคือ

2.1 หลักนิติธรรม เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะต้องยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติยึดหลักของความถูกต้อง ทุกโครงการประชาชนมีส่วนร่วม รู้ตระหนักในหน้าที่ของตนเองที่รับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความขยัน อดทน ซึ่งหลักดังกล่าวจะพบหลักนิติธรรมนั้นในหลักการใช้ประกอบการ

ตัดสินใจต่างๆ ด้วยเช่นหลักเกียกยูลีลาในพระวินัยในพระพุทธศาสนาก็มุ่งเน้นให้เกิดความสามัคคีไม่แตกแยก และรับรู้ร่วมกันถึงกฎเหล่านี้น่าถูกต้องและต้องปฏิบัติตาม

2.2 หลักคุณธรรม การใช้หลักคุณธรรมยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ยึดถือหลักคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ มีความอดทน จริงใจ ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เช่น มีการกำหนดกฎระเบียบ กติกาหรืออกระเปียบข้อบังคับต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย สอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยทุกคนจะต้องมีคุณธรรมประกอบในการทำหน้าที่ ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ประโยชน์เท่านั้น แต่ต้องสร้างคุณธรรมขึ้นมาให้เห็นว่าการทำหน้าที่นั้นมีคุณค่าในตัวเอง และสนับสนุนส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมประสบความสำเร็จมากขึ้น

2.3 หลักความโปร่งใส ผู้บริหารต้องสร้างความเชื่อมั่นในการทำงาน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับประชาชน มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ เป็นการตรวจสอบโดยปราศจากอคติหรือข้อขัดแย้งทางการบริหาร เพราะว่าตามจริงแล้วการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาผู้อื่นอาจมีอคติเช่นกันจึงต้องพัฒนาให้ทุกคนยอมรับกันด้วยความโปร่งใส เพราะแม้จะมีอคติต่อกัน แต่หากทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเชื่อมั่นก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน

2.4 หลักการมีส่วนร่วม มีนโยบายให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมรับรู้ การแสดงความคิดเห็น เสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาสำคัญ และมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานให้ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เพราะในส่วนของการบริหารนั้น ต้องการผู้ร่วมงานที่สามารถต่อยอดกันและกันได้ แต่สิ่งที่สำคัญของการจะทำงานร่วมกันได้คือการให้ทุกคนมองเป็นเรื่องเดียวกัน เห็นอกเห็นใจกัน

2.5 หลักความรับผิดชอบ มีความตระหนัก รู้ในหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย ความรับผิดชอบต่อสังคม เน้นการใส่ใจปัญหาสาธารณะ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และความเคารพในสิทธิเสรีภาพของทุกคน ในความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับผลจากกระทำของตนเอง

2.6 หลักความคุ้มค่า ยึดหลักการบริหาร จัดให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าคุ้มทุน หมุนเวียนใช้ เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ธารรงค์ให้มีความประหยัดใช้ของคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ

หลักธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญในการระบอบประชาธิปไตย เป็นระบบการตัดสินใจและการบริหารจัดการโดยรวมของหน่วยงานภาครัฐ ให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความเสมอภาค และมีความยุติธรรมอย่างแท้จริง ถือว่าเป็นการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และร่วมคิด ร่วมวางแผนในการเสนอความคิดเห็น ตัดสินปัญหาที่สำคัญของสังคมร่วมกัน การใส่ใจปัญหาที่เกิดขึ้นของสังคม มีความกระตือรือร้นในการทำงานอยู่ตลอดเวลา สามารถตอบสนองความต้องการ และความคาดหวังของประชาชนและ ผู้รับบริการได้มากขึ้น อันส่งผลทำให้ประชาชน สังคม และประเทศชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

บทสรุป

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการทำงานของภาครัฐ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ได้รับข้อมูลและสามารถแสดงความคิดเห็น

โดยเริ่มต้นจากครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดกระบวนการที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะประชาชนจะมีส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

การใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองและการบริหารในระบบประชาธิปไตย เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติ เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงาน และการทำงานในองค์กร และการจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ก่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐนั้น จะเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดง ความคิดเห็นตามทัศนคติที่ตนเองอยากที่จะนำเสนอ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่นอกจากนี้ การนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร จะเป็นการช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีความรอบคอบขึ้น และทำให้มีการสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการควบคุมการบริหารของหน่วยงานภาครัฐให้มีความโปร่งใส อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

- จาตุร อภิชาติบุตร. (2563). *หลักประชาธิปไตย: การมีส่วนร่วมของประชาชน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2563, จาก http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=10426.
- จิรนิติ หะวานนท์.(2563). *หลักการประชาธิปไตยในความหลากหลายรูปแบบ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2563, จาก http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1308.
- พระพรหมคุณมรรณ(ป.อ.ปยุตโต). (2549).*ธรรมาภิบาลไทยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ*.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546. (2546). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120. ตอนที่ 100 ก. 9 ตุลาคม*.
- พิเศษ ปันรัตน์. (2563). สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2563, จาก <http://bus.ku.ac.th/qa/file/Justice.pdf>.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาศกรินทร์ ฒมมาลโย; พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม. (2563). ปรัชญาการปกครองของฮั่น
เพยเจื้อ. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2. กรกฎาคม – ธันวาคม: 77-
83.

ภาศิณี โกมลิมิทร์. (2563). การศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของอำนาจในปรัชญาเต๋า. วารสาร มจร
ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1. มกราคม-มิถุนายน: 46-63.

รณชัย โตสมภาค. (2563). ประชาธิปไตย, สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2563,
จาก [http://wiki.kpi.ac.th /index. php? Title](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?Title).

สุธี วรประดิษฐ์. (2553). การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาอัยาศัยจังหวัดตราด. ตราด : สำนักงานการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัยาศัย จังหวัดตราด.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2542). คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง
และสังคมที่ดีตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง
และสังคมที่ดี พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร: กองกลาง สำนักงาน ก.พ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการ
บ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

เอกชัย กี่สุขพันธ์ ปญฺรส มาลากุล ณ อยุธยา และสุกัญญา ทองนาค. (2553). การบริหารจัดการที่ดี
ตามหลักธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การประยุกต์หลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ

An application Right speech for communication of the leaders

พระมหาปรีชา สาเล้ง

Phramahapreecha saseng

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

Institute of Trainer Monk Development

Corresponding Author E-Mail: pcsmalville@gmail.com

Received June 7, 2021; Revised June 15, 2021; Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักสัมมาวาจาและจิตวิทยาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ของผู้นำ โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์หลักการจิตวิทยาการสื่อสาร การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และหลักของสัมมาวาจา สำหรับผู้นำที่ทำหน้าที่สื่อสารกับผู้คน ซึ่งสามารถเอื้อต่อการขับเคลื่อนนโยบาย หรือนำเสนอวิสัยทัศน์ สร้างภาพลักษณ์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ ทั้งต่อองค์กรขนาดเล็กไปจนถึงระดับประเทศ โดยหลักสัมมาวาจาอันเป็นการกล่าวหรือสื่อสารด้วยคำที่ชอบ คือ ถูกต้อง สมบูรณ์ เป็นการสื่อสารด้วยความรู้ ความเข้าใจและประกอบด้วยความเมตตา จึงเป็นได้ทั้งหลักธรรมนำปฏิบัติ สร้างประโยชน์ต่อตนและส่วนรวม พร้อมทั้งเป็นศีลคือข้อระวัง ป้องกันความผิดพลาดบกพร่องทางจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นผู้นำ เพราะการสื่อสารของผู้นำนั้นมีผลกระทบต่อผู้คนส่วนใหญ่โดยตรง และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพของผู้นำก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเชื่อมั่น ทำให้มีความมั่นคงในสถานะหรือตำแหน่งของผู้นำเองด้วย

คำสำคัญ : สัมมาวาจา, การสื่อสาร, ผู้นำ

Abstract

This article has an objective to study an application right speech and strategic communication of the leader. This is a qualitative research done by studying academic documents. It was found that an application of principles of

communication psychology strategic communication and the principle of right speech for the leader who communicates with people who can be conducive to do policy or present a vision which creates clearly an image or goal. Therefore, it has been the main principle of management both to small organizations to the national level. By the principle of right speech, it is said or communicated with the right words which is correct, complete, and communicates with knowledge, understanding and compassion. Therefore, both principles of practice have created benefits for oneself and the public. At the same time, it also was the precepts which protect the leader from ethical mistakes because leadership's communication directly affects the most people, also effective communication of leaders will bring benefits, happiness, confidence and make it stable in the status or position of the leader by itself.

Keywords: Right speech, communication, the leaders

บทนำ

ในปัจจุบันสื่อดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญ สำหรับการสื่อสารทั้งส่วนภาครัฐและเอกชน ทั้งองค์กรใหญ่และขนาดเล็ก ผลกระทบดังกล่าวทำให้ทุกภาคส่วนต้องมีการปรับตัว และมีการพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้า มีความมั่นคง อีกทั้งยังใช้โอกาสนี้ขับเคลื่อนการสื่อสารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้ใช้ในการสื่อสารทั้งต่อภายในองค์กรและนอกองค์กร

การที่ผู้นำจะเป็นที่ยกย่องและประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งคือต้องสามารถเข้ากับผู้คนและสามารถทำให้ผู้คนเข้าใจถึงเป้าหมายของผู้นำได้ (ภาศิณี โกมลมิศร์, 2563) จึงจำเป็นต้องมีการใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านแพลตฟอร์มหรือว่าช่องทางต่างๆ จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร เกิดประโยชน์ในภาพรวม แต่ก็มีผู้นำบางคนแม้จะสื่อสารผ่านกลไกที่มีประสิทธิภาพแต่ก็ไร้ประสิทธิผล เพราะตัวผู้นำเองนั้นขาดทักษะและหลักในการสื่อสารที่ดี Social Media ที่มี แทนที่จะได้เผยแพร่ข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ กลายเป็นถูกตีแผ่ แฉและฉายเรื่องฉาว กลายเป็นข่าวเสีย ทำลายภาพลักษณ์ที่ควรจะเป็นไปได้ อย่างรวดเร็ว

สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำก็ต้องปรับตัว จินตวิร์ เกษมสุข (2554) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการในการสื่อความหมายโดยมีบุคคล 2 ฝ่าย ได้แก่ ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร โดยที่ผู้ส่งสารส่งข่าวสารใดๆ ไปยังผู้รับสาร แล้วทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันต่อข่าวสารนั้น การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ กลายมาเป็นแนวทางสำหรับผู้นำที่จะต้องทำหน้าที่สื่อสารสู่สังคม ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวนี้

จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ ทั้งนี้ไม่ใช่แค่เพียงให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาของการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังต้องนำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพที่ดีและหาทางออกให้ในกรณีที่เกิดข้อพิพาททางสังคมขึ้น (พรณทิพาวงศ์สุทัศน์ โมคกุล, 2562)

ข้อพิจารณาเรื่องการใช้วาจาเพื่อการสื่อสารในสังคมตามหลักการในพระพุทธศาสนาได้เน้นไปที่การสื่อสารนั้นต้องเป็นคำจริงแท้ มีประโยชน์ เป็นที่รักและชอบใจของคนอื่นๆ แต่จะกล่าวคำเหล่านี้ได้ต้องรู้จักเวลา โดยผู้รู้เวลาในการพูดคำเหล่านี้จะถือว่าเป็นผู้นำหรือผู้ที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีเมตตาในหมู่ชน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นที่มาของการสื่อสารในแบบสัมมาวาจา คือการเจรจาชอบ อันเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการสื่อสารอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นไปที่ผู้ใช้วาจาได้อย่างถูกต้องนั้นจะต้องมีสติ และรู้ว่าอะไรชอบแล้วจึงกล่าว โดยกระบวนการดังกล่าวนี้จะพบได้จากแนวทางที่เกิดขึ้นจากการใช้ในสังคม ดังที่วรวេช ศิริประเสริฐศรี (2558) ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้สัมมาวาจาในการประชาสัมพันธ์ พบว่า การประชาสัมพันธ์และนักประชาสัมพันธ์ที่ดี ต้องมีคุณธรรม ดำเนินชีวิตแล้วปัญญา มีวาจาจากสัจย์ ละเว้นจากวจีทุจริต โดยนำหลักสัมมาวาจา มาประยุกต์ใช้ในการประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนางาน พัฒนาตน และพัฒนาคน ทำให้การดำเนินงานด้านประชาสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเต็มที่ องค์ประกอบของหลักธรรมสัมมาวาจานั้น มี 5 ประการด้วยกัน 1 พูดคำจริง 2 พูดคำอ่อนหวาน 3 พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ 4 พูดด้วยเมตตาจิต และ 5 พูดถูกกาล นอกจากนั้นสัมมาวาจายังสามารถใช้สร้างคุณธรรมด้านธุรกิจอันเป็นองค์กรเอกชน (กัลยรัตน์ คำคุณเมือง.2561) ซึ่งนักธุรกิจแสดงความปรารถนาดีด้วยความบริสุทธิ์ใจด้วยการแนะนำสาระที่เป็นประโยชน์ต่อลูกค้าโดยไม่มีข้อจำกัดว่าเฉพาะของสาระที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารด้วยสื่อสังคมออนไลน์ในเชิงพุทธตามหลักสัมมาวาจานั้น เน้นให้เกิดการสื่อสารให้ได้ปัญญา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน (พระมหาทวี มหาปัญญา. 2561) การพูดด้วยสัมมาวาจา หรือกล่าวด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวานยังทำให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ฟัง เป็นแรงผลักดันให้ขับเคลื่อนพลังทางการกระทำออกไปได้ ดังเช่นกรณีของโคนันทิวีสาลที่ไม่ยอมลากเกวียนเพราะพราหมณ์กล่าวคำเชิงลบทำให้หมดกำลังใจไม่มีแรงลากเกวียน แต่เมื่อพราหมณ์ปรับคำใหม่ใช้คำที่อ่อนโยนเป็นเชิงบวก โคนันทิวีสาลก็ลากเกวียนทั้งหมดไปได้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ฉะนั้น คำพูดที่ไม่สร้างสรรค์ ใช้คำหยาบ ก้าวร้าว ก็จะทำให้เกิดความเกลียดชัง ไม่นำไปสู่ความนิยมของคนทั่วไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลพึงกล่าวเฉพาะวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ถูกใจผู้ฟัง พึงเว้นคำลามกทั้งหลายเสีย กล่าวแต่วาจาเป็นที่รักแก่คนอื่น” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การสื่อสาร ไม่ว่าช่องทางใดจึงควรมุ่งที่ประโยชน์ต่อผู้รับสาร และเป็นไปเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน เนื้อที่เป็นจริง และวิธีการสื่อสารก็เป็นไปเพื่อสมานความรักเมตตาต่อกัน การสื่อสารนั้นก็จะยังประโยชน์และความสุขมาให้

บทความนี้จึงต้องการเสนอให้เห็นการประยุกต์หลักสัมมาวาจาในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างการสื่อสารของผู้นำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

แนวคิดเรื่องการสื่อสารในโลกยุคใหม่

การสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ทศนะมุ่มมอง และเหตุการณ์ระหว่างกันเป็นกิจกรรมหลักของมนุษย์ในชีวิตประจำวัน การสื่อสารมีองค์ประกอบ 3 ประการ ผู้ส่งสาร สาร ผู้รับสาร การสื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดสัมฤทธิผลของการอยู่ร่วมกัน (สังข์वालเสริมแก้ว, ธาณี สุวรรณประทีป, พระเมธาวิญญู, 2563) โดยจะพบรูปแบบการสื่อสาร ดังนี้

1) ช่องทางการสื่อสารในโลกยุคใหม่ โลกยุคปัจจุบันได้มีช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม โดยจะพบว่า เทคโนโลยีถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนด้านการสื่อสาร มีความหลากหลายและทันสมัยมากยิ่งขึ้น และกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ อยากรู้ อยากเห็น ผลักดันพฤติกรรมทางสังคมมากขึ้น สื่อจึงกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจทางสังคมเพื่อผลบางประการของผู้สื่อออกไป สารคือเนื้อหาถูกแปรสภาพไปด้วยการจัดการเพื่อสร้างแรงจูงใจ Monroe และ Ehninger (กรณีการ อัสวตรเดชา, 2550) กล่าวถึงรูปแบบการจัดการสารที่เป็นไปตามลำดับแรงจูงใจ (Motivated Sequence) 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ความสนใจ (Attention) 2) ความต้องการ (Need) 3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) 4) การทำให้เห็นภาพ (Visualization) 5) การกระทำ (Action) นำสารผ่านสื่อ(Media) อันหมายถึง ช่องทาง ที่ใช้ในการถ่ายทอดสาร (กรณีการ อัสวตรเดชา.2550) โดยช่องทางที่สำคัญคือ สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นช่องทางการสื่อสารยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์ (Website) บล็อก (Blog) หรือ สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Networking Media) ปัจจุบันมีที่ได้รับความนิยมสูงหลากหลาย เช่น Facebook Twitter Youtube ซึ่งสามารถที่จะให้สมาชิกสามารถที่จะสร้างสื่อของตนเองได้ กลายเป็นสื่อกระแสที่มักจะสร้างกระแสไปดังในสื่อกระแสหลักได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID 19) สื่ออินเทอร์เน็ตกลายมาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในการดำรงชีวิต แม้แต่การเรียนการศึกษาก็ถูกนำมาใช้เพื่อการสอนออนไลน์ แหล่งเรียนรู้มากมายถูกถ่ายโอนจากผู้เชี่ยวชาญนำมาบรรจุไว้ในอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้เรียนมีความสะดวกมากขึ้นต่อการรับรู้

ผู้นำหลายคนทั่วโลก ก็ใช้ช่องทางสื่ออินเทอร์เน็ตในการสื่อสารกับคนต่างๆ ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ แห่งสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำประเทศที่มีผู้ติดตามมากที่สุดในโลกบนทวิตเตอร์ พระสันตะปาปา ผู้นำทางจิตใจสูงสุดของชาวคริสต์คาทอลิก ก็ใช้ทวิตเตอร์ ถ้าใช้ในทางสร้างสรรค์เป็นการสื่อสารที่เป็นสัมมา คือโดยชอบถูกต้อง ก็ได้รับความยกย่องชื่นชม เช่น องค์การอนามัยโลก (WHO) นายกรัฐมนตรี ลี เซียนลุง ของสิงคโปร์ให้เป็นต้นแบบในการรับมือกับปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ โดยใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน บรรเทาความตื่นตระหนก การสื่อสารยุคใหม่มีช่องทางให้เลือกมากมาย แต่สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การสื่อสารของผู้นำนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนร่วมสูงสุด

สรุปได้ว่า การสื่อสารนั้นไม่ใช่แค่การพูด การเขียน แต่ยังหมายถึงการสร้างสื่อสิ่งต่างๆ เพื่อนำเสนอหรือสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ และการสื่อสารยุคใหม่นั้นใช้เครื่องมือที่อยู่ในอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนใหญ่ ผ่านแพลตฟอร์ม (platform) ต่างๆ ซึ่งประหยัดเข้าถึงผู้คนได้ง่าย และสะดวก พร้อมทั้งสร้างผลกระทบได้ในวงกว้าง แต่ก็อาจจะเป็นไปทั้งทางบวกและทางลบหาผู้นำใช้เครื่องมือเหล่านี้ในทางที่ผิด อาจจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากมาต่อคนส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันในช่วงที่สังคมวิกฤติผู้นำที่ดีก็มีวิธีสื่อสารผ่านช่องทางเหล่านี้ เพื่อให้ความรู้ สร้างความเชื่อมั่น และสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนทั้งหลายได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นช่องทางใด จึงควรให้เป็นไปอย่างสมมาวาจา

2) แนวคิดเรื่องการสื่อสารเชิงพุทธในโลกยุคใหม่ การสื่อสารเชิงพุทธมาจากเรื่องของสัมมาวาจา อันเป็นหลักของการสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง การพูดหรือการสื่อสารด้วยข้อเท็จจริง อ่อนโยน ไพเราะ ถูกต้องตามกาลเทศะ เว้นจากมุสาวาท คือ การพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ทำร้ายเขาด้วยวาจา แต่มุ่งสื่อสารกันด้วยปยวาจา ได้แก่ พูดอย่างรักกัน ใช้คำสุภาพ ให้เกียรติกัน พูดด้วยความหวังดีมีน้ำใจ บอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ (ช่วยด้วยถ้อยคำ) พูดด้วยเมตตา ทักทายปราศรัย แสดงน้ำใจไมตรี พาทีสุภาพ พูดด้วยกรุณา เห็นใจ ปลอดภัย แนะนำ ให้คำปรึกษาบอกทางแก้ปัญหา พูดด้วยมุติตา พูดให้กำลังใจ แสดงความส่งเสริมสนับสนุน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556)

การเข้าใจหลักการสัมมาวาจานี้มาจากการเข้าใจความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียเจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และอีกข้อว่า “สัมมาวาจาเป็นสิ่งที่ป็นธรรม บาปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะมีฉมาวาจาเป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่ป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความเจริญเต็มที่ เพราะสัมมาวาจาเป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่ป็นประโยชน์” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความในพระไตรปิฎก แสดงให้เห็นชัดเจนว่า สัมมาวาจานั้น เริ่มต้นที่ความตั้งใจ หรือเจตนาที่จะงดจากการสื่อสารที่เป็นเท็จ ส่อเสียด หยาบคายไม่เป็นประโยชน์ แต่มุ่งสื่อสารสิ่งที่ป็นธรรม เป็นประโยชน์เอื้อให้เกิดความเจริญงอกงาม

นอกจากนั้นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สัมมาวาจา หมายถึง การเจรจาชอบ คือ ประพติวจีสุจริต และพระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต (2549) ให้ความหมายไว้ว่า สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือการเว้นจากทุจริต 4 เว้นจากการพูดเท็จ รวมทั้งสัจจะวาจา พูดความจริง เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดคำสมานสามัคคี เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดคำอ่อนหวาน สุภาพ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดคำมีประโยชน์

จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สัมมาวาจา หมายถึง การสื่อสารที่มุ่งเรื่องที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ ด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน เหมาะสม ถูกต้อง ไม่โกหก หลอกลวง ไม่ใส่ร้าย หรือไร้สาระ เชื่อถือไม่ได้ การสื่อสารในลักษณะนี้ถือว่าการสื่อสารเชิงพุทธที่ท่านเรียกว่า วาจาสุภาสิต คือ พูด ถูกกาล พูดคำจริง พูดคำอ่อนหวาน พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ พูดด้วยจิตเมตตา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ลักษณะการใช้วาจาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะของผู้คนที่ใช้วาจาด้วย โดยผู้ที่ภิกษุนั้นมีสติ ละมิจฉาวาจา มีสติเข้าถึงสัมมาวาจาอยู่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งการใช้วาจาที่ไม่ทำร้ายกันอันเป็นลักษณะของมิฉฉาวาจาจะต้องไม่พูดออกมาก่อนจึงจะสามารถใช้สัมมาวาจาได้ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้จะพบได้จากข้อพิจารณาดังต่อไปนี้คือ

“ท่านเป็นผู้ขอเนื้อ คำพูดของท่านหยาบจริงๆ เช่นกับเนื้อพังผืดนี้เพื่อน ข้าพเจ้าให้เนื้อพังผืดแก่ท่าน ส่วนคำว่า พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาวเป็นเช่นกับอวัยวะของมนุษย์ที่เขาพูดกันอยู่ในโลก ส่วนคำพูดของท่านเช่นกับอวัยวะ นี้เพื่อน ข้าพเจ้าให้เนื้อล้วนๆ แก่ท่าน เมื่อลูกเรียกว่าพ่อ ใจพ่อก็หวนไหว คำพูดของท่านเช่นกับเนื้อหัวใจ นี้เพื่อน ข้าพเจ้าให้เนื้อหัวใจแก่ท่าน ในบ้านของผู้ใดไม่มีเพื่อน บ้านนั้นเป็นเช่นกับป่า คำพูดของท่านเช่นกับสมบัติทั้งหมดนี้เพื่อน ข้าพเจ้าให้เนื้อทั้งหมดแก่ท่าน” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คำพูดที่แตกต่างกันสร้างผลที่ต่างกันมาจากผู้รับสารนั้นได้เปลี่ยนความหมายไปตามลักษณะการใช้คำของผู้สื่อสารตลอดเวลา โดยในข้อความที่ยกมานั้น เป็นการใช้คำ เช่น คำว่า พราน, พี่น้อง, พ่อแม่, เพื่อน ทำให้เกิดผลที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ คำทั้งหมดล้วนสื่อสารเรื่องเดียวกันแต่ผลที่ได้กลับปรากฏในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งเรื่องดังกล่าวปรากฏจากการแปลข้อความนั้นให้ต่างจากเดิม หรือบางทีก็เป็นเพราะความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความหมายจากการสื่อสารไม่ชัดเจนก็เป็นไปได้เช่นกัน ฉะนั้นการสื่อสารที่ต้องการประสิทธิภาพจึงต้องเลือกคำที่มีประสิทธิภาพ

ผู้นำที่ทำหน้าที่สื่อสารด้วยสัมมาวาจาจึงจะเป็นผู้ที่รู้จักเวลาและการใช้คำเพื่อการสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ อย่างถูกต้อง เหมาะสม สร้างความเข้าใจ ให้กำลังใจ ไม่กระทบต่อเสียดสร้างความแตกแยก ผ่านการใคร่ครวญอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะสื่อสารออกไปด้วยจิตใจที่มั่นคง สงบเยือกเย็น เป็นที่น่าเชื่อถือและชื่นชมแก่ผู้รับสาร ก็จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม สร้างความสมานฉันท์ ระวังความขัดแย้ง เป็นแบบอย่างแนวทางในการสื่อสารให้กับคนในสังคมได้ เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นสร้างสังคมสันติสุขร่วมกัน

ความสำคัญของผู้นำกับการสื่อสาร

ผู้นำ หมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งได้รับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มซึ่งมีอิทธิพลและอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติตาม

จนบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ (ยุงยุทธ เกษสาคร, 2533) และมีนักวิชาการจำแนกว่าบุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 อย่างดังต่อไปนี้

- 1) มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
- 2) มีบทบาทเหนือบุคคลอื่น ๆ
- 3) มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมาย
- 4) ได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ
- 5) เป็นหัวหน้าของกลุ่ม (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540)

จากความหมายดังกล่าว ทำให้เห็นว่า ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจะชี้นำผู้ตามให้ก้าวไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งได้ เพราะตนเองเป็นผู้มีอิทธิพล เหนือและสำคัญกว่าคนอื่นทั้งในแง่ของการถูกเลือกหรือการสถาปนาตนเองขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตามผู้นำก็ต้องทำหน้าที่ประสานประโยชน์ให้กับทุกคนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่นเดียวกันกับพุทธพจน์ที่ว่า

“เมื่อโคทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายคด เมื่อโคผู้นำฝูงว่ายคดดังนี้ โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนี้ก็ประพฤติไม่เป็นธรรมโดยแท้ ถ้าพระราชาผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐก็ย่อมอยู่ไม่เป็นสุขทั่วกัน ถ้าโคทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายข้ามตรง เมื่อโคผู้นำฝูงว่ายข้ามตรงอย่างนั้น โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายตรงไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติเป็นธรรมประชาชนนอกนี้ก็ย่อมประพฤติเป็นธรรมไปตามโดยแท้ ถ้าพระราชาผู้เป็นใหญ่ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ย่อมอยู่เป็นสุขทั่วกัน”(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

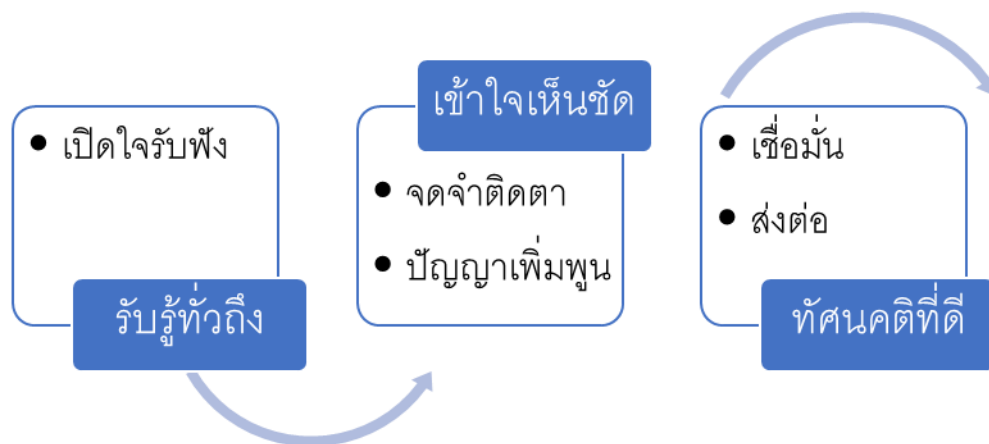
จะเห็นได้ว่า บทบาทของความเป็นผู้นำนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ทำการสื่อสาร สร้างความเข้าใจและชี้นำให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันของคนในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหรือสถานะของการเป็นผู้นำในระดับใดก็ตามล้วนแต่มีอิทธิพลและอำนาจในการขับเคลื่อนมวลชนไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงคือการสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตนที่เป็นผู้นำ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น นำไปสู่ประโยชน์สุขของคนในสังคม ส่วนทางอ้อมนั้นได้แก่ การสื่อสารผ่านตัวตนของผู้นำเอง คือผู้นำเป็นอย่างไร ผู้ตามก็จะเป็นแบบนั้น เพราะผู้นำอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนมองเห็น ภาพลักษณ์ของผู้นำก็จะเป็นที่จดจำ เป็นแบบอย่างให้กับคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน หรือเด็กที่กำลังเรียนรู้เพื่อจะหาต้นแบบทางสังคม ในการที่จะกำหนดบทบาทและบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นไปในทิศทางของต้นแบบ ก็คือผู้นำนั่นเอง การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำในทุกระดับ

การประยุกต์สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ

การประยุกต์สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ ใช้กรอบขององค์ประกอบ 5 ประการดังนี้
 1) สื่อสารถูกกาล 2) สื่อสารตามข้อเท็จจริง 3) สื่อสารอย่างอ่อนหวาน 4) สื่อสารประกอบด้วยประโยชน์ 5) สื่อสารประกอบด้วยจิตเมตตา ดังนี้

องค์ประกอบ	แนวทางการประยุกต์ใช้สัมมาวาจา
สื่อสารถูกกาล	สื่อสารในเวลา หรือจังหวะที่เหมาะสม ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน อย่างต่อเนื่อง
สื่อสารตามข้อเท็จจริง	สื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นความจริง ตรงไปตรงมา ไม่อคติ ไม่ซ่อนเร้น ปิดบัง โปร่งใสตรวจสอบได้
สื่อสารอย่างอ่อนหวาน	สื่อสารด้วยถ้อยคำที่เป็นเชิงบวก อ่อนโยน อ่อนหวาน ไพเราะ เรียบเรียงลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้รับสาร ไม่ใช่คำหยาบคาย ก้าวร้าว หรือส่อเสียด ยุยง
สื่อสารประกอบด้วยประโยชน์	สื่อสารมุ่งประโยชน์ของผู้รับสาร หรือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ไม่ยึดเห็นแก่ตนเป็นใหญ่ ให้เกียรติและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชนทุกชั้นวรรณะ
สื่อสารประกอบด้วยจิตเมตตา	สื่อสารด้วยจิตเมตตา เจตนาบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียน บังคับ ช่มชู้ มุ่งให้กำลังใจ สร้างพลังทางบวกให้กับสังคม

สรุปจากตาราง จะเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำนั้น สามารถที่จะใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการสื่อสารได้ทุกช่องทางที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อการสื่อสารของผู้นำได้ ไม่ว่าจะเป็นการเขียน การพูด การนำเสนอด้วยภาพ หรืออินโฟกราฟิก ตามสื่อต่างๆ ทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุ โทรทัศน์ ผลจากการประยุกต์ใช้สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ จะก่อให้เกิดพฤติกรรมของผู้รับสาร คือ ความรับรู้ทั่วถึง เข้าใจชัดเจน และเกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้นำ องค์กร หรือนโยบายที่ผู้นำพยายามสื่อสารออกไป

ภาพแสดง ผลของการใช้สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ

จากภาพ แสดงให้เห็นพฤติกรรมของผู้สารถที่จะสะท้อนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1. **รับรู้ทั่วถึง** เกิดจากการเปิดใจรับฟัง อย่างตั้งใจ ไม่ปฏิเสธหรือมีอคติต่อผู้นำในเบื้องต้น เมื่อผู้รับสารเปิดใจที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะสื่อออกไป ข้อมูลมีความสมบูรณ์ครบถ้วนอย่างตรงไปตรงมา และเป็นจริง ผู้รับสารก็จะเปิดรับข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการรับรู้อย่างทั่วถึงครบประเด็น ไม่ใช่เห็นเป็นแค่บางมุมที่อาจจะบกพร่องไปสร้างความเข้าใจผิดขึ้นได้

2. **เข้าใจเห็นชัด** เมื่อรับรู้ข้อมูลครบถ้วน ก็เกิดการกลั่นกรองตัดสินใจด้วยตนเอง เรียนรู้ข้อมูลเหล่านั้นจนเกิดความเข้าใจ จำได้ และเกิดความรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต่อไป

3. **ทัศนคติที่ดี** จะเกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้นำที่สื่อสารด้วยสัมมาวาจา มีความรู้สึกดีติดมอให้มีความเชื่อมั่นว่าผู้นำคนนี้จะเชื่อถือได้ และพร้อมที่จะส่งต่อทัศนคติที่ดีนี้ต่อคนอื่นๆ ต่อไป

การประยุกต์ใช้สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ จึงมีความจำเป็นและเห็นควรที่จะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการดังกล่าวปรากฏในการสื่อสารของผู้นำในระดับต่าง ๆ ต่อไป

บทสรุป

การสื่อสารมีความสำคัญสำหรับผู้นำในปัจจุบัน เพราะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานบริหาร และการจัดการเพื่อให้นโยบายบรรลุเป้าหมาย เพื่อให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผล และสร้างสรรค์ให้เกิดความดีงามอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การประยุกต์ใช้หลักธรรมมาประกอบร่วมกับหลักการสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยหลักสัมมาวาจา หมายถึง การสื่อสารที่มุ่งเรื่องที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ ด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน เหมาะสม ถูกต้อง ไม่โกหก หลอกลวง ไม่ใส่ร้าย หรือไร้สาระเชื่อถือ

ไม่ได้ การสื่อสารในลักษณะนี้ถือว่าการสื่อสารเชิงพุทธเป็นได้ทั้งหลักธรรมนำปฏิบัติสร้างประโยชน์ต่อตนและส่วนรวม พร้อมทั้งเป็นศีลคือข้อระวัง ป้องกันความผิดพลาดบกพร่องทางจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่เป็นผู้นำ เพราะการสื่อสารของผู้นำนั้นมีผลกระทบต่อผู้คนส่วนใหญ่โดยตรง และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพของผู้นำก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเชื่อมั่น ทำให้มีความมั่นคงในสถานะหรือตำแหน่งของผู้นำเองด้วย โดยมีการประยุกต์สัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารของผู้นำ มีองค์ประกอบ 5 ประการดังนี้ 1) สื่อสารถูกกาล 2) สื่อสารตามข้อเท็จจริง 3) สื่อสารอย่างอ่อนหวาน 4) สื่อสารประกอบด้วยประโยชน์ 5) สื่อสารประกอบด้วยจิตเมตตา ดังนี้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมดังนี้ (1) รับรู้ทั่วถึงเกิดจากการเปิดใจรับฟัง อย่างตั้งใจ ไม่ปฏิเสธหรือมีอคติต่อผู้นำในเบื้องต้น (2) เข้าใจเห็นชัด เมื่อรับรู้ข้อมูลครบถ้วน เรียนรู้ข้อมูลเหล่านั้นจนเกิดความเข้าใจ จำได้ และเกิดความรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต่อไป (3) ทศนคติที่ดี มีความเชื่อมั่นว่าผู้นำคนนี้เชื่อถือได้

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ อัสวตรเดชา(2550). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยรัตน์ คำคุณเมือง. (2561). *พุทธวิธีการใช้หลักสัมมาวาจาในการสร้างคุณธรรมเพื่อธุรกิจขายตรง* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ธรรมนิเทศ). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาทวี มหาปัญญา. (2561) *การใช้ชีวิตในสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธวิธี*. *วารสาร ศึกษาศาสตร် มมร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 6 (2), 346-356.
- พรณทิพา วงศ์สุทัศน์ โมคกุล. (2562). *พุทธวิธีการประนอมข้อพิพาท*. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 2 (1), 61-76.
- ภาศิณี โกมลิมศรี. (2563). *การศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของอำนาจในปรัชญาเต๋า*. *วารสาร มจรปรัชญาปริทรรศน์*, 3 (1), 46-63.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุงยุทธ เกษสาคร. (2533) *ภาวะผู้นำและการจูงใจ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป. สัมพันธ์พานิช .
- วรเวช ศิริประเสริฐศรี. (2558). *ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้สัมมาวาจาในการประชาสัมพันธ์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, (2540). *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สังข์वाल เสริมแก้ว, ธาณี สุวรรณประทีป, พระเมธาวิสัยรส. (2563). จริยธรรมของการอยู่ร่วมกันใน
สังคม. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์. 3 (1), 103-118.

ศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ของผู้ปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนา
ขงจื้อ

A COMPARATIVE STUDY OF PARENTAL DUTIES
IN THE THERAVADA BUDDHISM AND CONFUCIANISM*

¹VAN SOPHA DHAMMADHIPO (SIBOUNHEUANG)

²พระโสภณวชิราภรณ์

Phrasopornvachiraporn

³พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมฺโม

Phrakhruvinaithon Samut Thavaradhammo

⁴ไชยา เสนแสนยา

Chaiya Sensaenya

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author E-Mail: chaiya.sen@mcu.ac.th

Received June , 2021; Revised June 20, 2021; Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและเปรียบเทียบหน้าที่ของผู้ปกครองในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาขงจื้อ โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ของผู้ปกครองในพุทธศาสนาเถรวาท เรียกว่า ทิศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนโดยตรง โดยมีตัวของเราเองเป็นศูนย์กลาง แล้วเปรียบบุคคลรอบข้างทั้งหลายประหนึ่งทิศทั้ง 6 รอบตัวเรา หน้าที่ของผู้ปกครองในศาสนาขงจื้อใช้หลักสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 โดยขงจื้อให้ความสำคัญแก่หน้าที่ของผู้ปกครอง โดยเสนอ

* ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ คณะพุทธศาสตร์ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 26 มีนาคม 2564.

หลักจริยพันธะทางสังคมขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการจัดขอบเขตเรื่องที่ไว้เพื่อจัดระเบียบให้ปฏิบัติต่อกัน 5 ประการ ทั้งขงจื้อและพระพุทธศาสนาเถรวาทต่างก็ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติ ที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกัน และขงจื้อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเองและเพื่อสังคม ส่วนพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมเน้นโลกนี้เป็นหลัก

คำสำคัญ: หน้าที่, พุทธศาสนาเถรวาท, ศาสนาขงจื้อ

Abstract

This paper has three objectives to study the concept and to compare of the duties between Theravada Buddhism and the Confucianism. This is a qualitative research done by studying academic documents. The researcher has concluded as follows: It is found that, The Parental duties in Theravada Buddhism is called the six directions, it is the principle about the duty of man to the person who concern with their life directly. The center is ourselves and compare person around us as the six directions as follows. The Parental duties in Confucianism has applied into the five relationship theories, the Confucius is given the importance to duties of governor by presenting the social commitment ethic theory. The researcher thinks that it is set the scope of the duty to organize for practice into five points. Both Confucius and Theravada Buddhism have given the importance to person more than the theory. And both have presented the practice that people have to practice to each other's. The goal of Confucius is existence in this world for oneself and society. Then, the goal of Theravada Buddhism is existence in this life and next life for oneself including next life, for society is emphasized in this life mainly.

Keyword: Duties, Theravada Buddhism, Confucianism

บทนำ

การปกครองคือการคุ้มครองดูแล รักษา ควบคุม การจัดระเบียบทางสังคมและการเมือง เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบและได้รับผลประโยชน์จากการที่อยู่ในรัฐนั้น โดยผู้ปกครองจะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวม ถ้าจะขยายให้ชัดเจนแล้วก็คือ กิจกรรมงานทุกอย่างที่รัฐบาลจะต้องกระทำ จะโดยผ่านระบบราชการ ระบบรัฐวิสาหกิจ หรือผ่านกิจการของเอกชนก็ตาม มีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน เป็นการส่วนรวม ความต้องการของประชาชนแยกออกได้เป็น 2 กรณีที่สำคัญ

คือ (1) ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (2) ความต้องการความสะดวกสบาย (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2546)

เมื่อพูดถึงระบบการเมืองการปกครอง ความยุติธรรมที่จะรับใช้ผลประโยชน์ส่วนรวมของคนในสังคมจะต้องอาศัยรูปแบบการปกครองของผู้ปกครองเท่านั้น จากการคำนึงถึงเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนและผลประโยชน์ของประชาชน ผู้ปกครองทำให้ต้องคำนึงถึงรูปแบบการปกครอง โดยพิจารณา จากเงื่อนไข 2 ประการคือ (1) จำนวนผู้ปกครองหรือจำนวนบุคคลที่ใช้อำนาจอธิปไตยว่าเป็นคนเดียว คณะบุคคล หรือคนส่วนใหญ่ (2) พิจารณาจากจุดหมายในการปกครองว่าเป็นการปกครองเพื่อใคร เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม หรือเพื่อผลประโยชน์ของตัวผู้ปกครองและพวกพ้องเป็นสำคัญ เมื่อกล่าวถึงการปกครอง สิ่งที่มีความสำคัญต่อการปกครองคือ ผู้นำด้านการปกครองจะต้องมีธรรมราชาเป็นหลัก มีความฉลาด มีอำนาจ มีไหวพริบปัญญาสูง และที่สำคัญผู้ปกครองจะต้องพระเดชและพระคุณ การปกครองจึงจะสามารถเดินหน้าไปได้

พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้เสนอว่า "ระบอบการปกครองใดเป็นระบอบการ ปกครองที่ดีที่สุด หรือเลวร้ายที่สุด" แต่พระพุทธศาสนาเสนอว่า "ผู้ปกครองแบบใดดีที่สุด" นักปกครองที่ได้รับการยกย่องว่า "เป็นผู้ปกครองที่ดี" ตามนัยของพระพุทธศาสนานั้น มิได้มีนัยที่แสดงถึงนักปกครองที่เก่งกล้าสามารถโดยการใช้อาวุธประหัตประหาร เพื่อเอาชนะกลุ่มคนและแว่นแคว้นต่างๆ ในอันที่จะได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง แต่นักปกครองที่ดีนั้นหมายถึงบุคคลที่ทรงธรรม และทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อำนาจ หรือศาสตราเข้าไปแย่งชิงเพื่อครอบครอง หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง ผู้ปกครองในลักษณะนี้ พระพุทธศาสนาเรียกชื่อว่า "ธรรมราชา" คำว่า "ธรรมราชา" ได้ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงประเด็นนี้ในจกักวัดติสูตร และธรรมราชาสูตร และในมหาปทานสูตรซึ่งทั้ง 3 สูตรนี้ได้กล่าวเอาไว้ว่า

“พระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า “ทัฬหะเนมิ ผู้ทรงธรรม ทรงเป็นพระราชาโดยธรรม ทรงเปื้อใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคงสมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ ได้แก่ (1) จักรแก้ว (2) ช้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ซึ่งล้วนแล้วแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายยัศตราได้พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อำนาจ ไม่ต้องใช้ศาสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในขณะที่หลักฐานทางคัมภีร์อีกแห่งปรากฏ คำว่า “ธรรมราชา” ในธัมมราชาสูตร ดังประโยคที่ว่า “พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายในโดยธรรม...” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

นอกจากนี้ ในมหาปทานสูตรได้กล่าวถึง “ธรรมราชา” ว่า “ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง... มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแล้วแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สิ่งที่น่าสนใจคือ ทั้งหลักฐานอย่างน้อย 3 แห่งนี้ สามารถอธิบายได้ถึงคำว่า “ธรรมราชา” ที่แสดงถึงคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” ที่จะต้องได้รับการเรียกขานว่า “ทรงธรรม” และ “พระราชาโดยธรรม” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539)

ส่วนขงจื้อเป็นนักปราชญ์ชาวจีนที่บรรดาปราชญ์ทั่วโลกยอมรับเป็นศาสดา เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว แนวคิดหลักของขงจื้อมุ่งให้ความสำคัญต่อมนุษย์และสังคม เพื่อความสงบสุขแก่บ้านเมือง ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะไม่สงบในขณะนั้น ขงจื้อยึดมนุษย์เป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมืองการปกครองนั้นขงจื้อให้ความสำคัญว่า หลักการเมืองการปกครองที่ดีต้องใช้คุณธรรมเป็นตัวนำ ผู้ปกครองจะต้องมีคุณธรรม 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วยเมตตา ธรรมา จริยา ปัญญา และสัจจา ถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมจะนำประชาชนไปในทางที่ถูกต้องดีงามแล้ว ประชาชนย่อมไม่กล้าออกนอกกลุ่มนอกทาง (James Legge, 2017) โดยขงจื้อมุ่งแสดงให้เห็นรูปแบบของผู้ปกครองผ่านแนวคิดต่างๆ ที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมเป็นสำคัญกล่าวคือ ผู้ปกครองที่เชิดชูผู้เที่ยงธรรม ขจัดผู้ฉ้อฉล ประชาชนจะยอมรับ แต่ถ้าหากเชิดชูผู้ฉ้อฉล ขจัดผู้เที่ยงธรรม ประชาชนจะไม่ยอมรับ (ขงจื้อ, 2562)

ในแนวคำสอนของท่าน ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่หรือความรับผิดชอบซึ่งเป็นหลักสำคัญของนักปกครองที่จะต้องทำ เช่น รู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเอง ยกย่องคนดีมีศีลธรรม ดูแลทุกข์สุขของเหล่าข้าราชการบริวาร มุ่งรับใช้ประชาชนเป็นที่ตั้ง ให้ความผาสุกแก่มวลชน การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองที่ดีของรัฐไม่ให้งบพร่อง ขงจื้อเสนอหน้าที่ของปัจเจกชน (individual duty) ตามหลักสัมพันธ์ภาพ 5 ประการ คือ ผู้ปกครองกับประชาชน บิดามารดากับบุตรธิดา สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน (Archie J.Bahm, 1969) โดยกล่าวย่ำว่ากษัตริย์ต้องทำหน้าที่กษัตริย์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนาง พ่อต้องทำหน้าที่พ่อ ลูกต้องทำหน้าที่ลูก (James Legge, 2017) เมื่อปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่บกพร่องความสุขในบ้านเมืองก็จะเกิดขึ้น

หลักคำสอนของขงจื้อส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่ หรือเป็นหลักจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมตั้งแต่ระดับเล็กสุดคือปัจเจกชน(บทบาทหน้าที่ส่วนตัว) จนถึงระดับประเทศ(สำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม)ดังข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ต้าสุ่ยที่ว่า

ในโบราณชนทั้งหลาย ผู้ปรารถนาจะยังความรุ่งโรจน์ให้เกิดขึ้นในอาณาจักรจะต้องจัดระเบียบภายในรัฐให้เรียบร้อยก่อน ผู้ปรารถนาเรียบร้อยในรัฐจะต้องทำความเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในครอบครัวเสียก่อน ผู้ปรารถนาความเรียบร้อยในครอบครัวจะต้องทำตนเองให้เรียบร้อยเสียก่อน ผู้ปรารถนาตนให้เรียบร้อยต้องทำใจของตนให้บริสุทธิ์ คือ สุจริตต่อตนเอง มีความรู้ ใ้ความรู้ันั้นด้วยความสุจริตสามารถปกครองตน ปกครองครอบครัว ปกครองรัฐ และปกครองรัฐของตนให้มีสันติ (เสฐียร พันธงศรี, 2534)

ขงจื้อเสนอหลักการปกครองโดยอาศัยหลักคุณธรรมเป็นหลัก ท่านให้เหตุผลว่า การปกครองประชาชนโดยอาศัยคุณธรรมความดี จะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกที่ดี (James Legge, 2017) แต่การจะทำเช่นนั้นได้ ผู้ปกครองจะต้องมีคุณธรรม 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา ธรรมา จริยา ปัญญา และสัจจา เพราะถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมนำประชาชนไปในทางที่ถูกต้องดีงามแล้ว ประชาชนย่อมไม่กล้าออกนอกกลุ่มนอกทาง (James Legge, 2017) ดังนั้น ในปรัชญาของท่านจึงกล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของนักปกครองไว้มากมาย เช่น รู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเอง ยกย่องคนดีมีศีลธรรม ดูแลทุกข์สุขของเหล่าข้าราชการบริพาร มุ่งรับใช้ประชาชนเป็นที่ตั้ง (Ezra Pound, 1969) การปกครองในความหมายของขงจื้อเป็นเรื่องการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง (Ezra Pound, 1969) จุดมุ่งหมายอยู่ที่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (Ezra Pound, 1969) ทำให้ประชาชนที่ใกล้เกิดความเชื่อถือ อยู่ใกล้ก็มีความสุข อยู่ไกลก็รู้สึกอยากเข้าใกล้ (Ezra Pound, 1969) ซึ่งจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย คือทั้งตัวผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง คือประชาชน และเพื่อให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผล ท่านจึงเสนอหน้าที่ของปัจเจกชนตามหลักสัมพันธภาพ 5 ประการ คือ ผู้ปกครองกับประชาชน บิดามารดากับบุตรธิดา สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน (Archie J. Bahm, 1969) โดยกล่าวว่า กษัตริย์ต้องทำหน้าที่กษัตริย์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนาง พ่อต้องทำหน้าที่พ่อ ลูกต้องทำหน้าที่ลูก (James Legge, 2017) เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ ความสุขในบ้านเมืองก็จะบังเกิดมี

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เรามองเห็นว่า ขงจื้อมีแนวคิดเรื่องการเมืองคือความเจริญรุ่งเรือง เรื่องในรัฐเป็นหลัก ซึ่งถือเป็นสังคมอุดมคติทางการเมืองของขงจื้อปรากฏในคัมภีร์ประวัติศาสตร์ นอกจากจะกล่าวถึงวิถีชีวิตที่ดีงามแล้ว ยังกล่าวถึงรัฐบาลที่ดีและเลวว่าล้วนขึ้นอยู่กับชนชั้นปกครองคือขุนนางระดับต่างๆ เหล่าบรรดาขุนนางจึงไม่ควรที่จะแต่งตั้งเพียงเพราะความใกล้ชิดสนิทสนมโปรดปรานเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบความรู้ความสามารถ (James Legge, 2017) ปฏิบัติตนถูกต้องจักโชคดี ปฏิบัติตรงกันข้ามจักโชคร้าย...อย่าดำเนินชีวิตขัดแย้งกับความถูกต้อง (James Legge, 2017) และขงจื้อเองยังกล่าวถึงหลักการบริหารบ้านเมืองในอดีตว่า แบบแผนราชวงศ์โจวได้รับการปรับปรุงมาจากราชวงศ์เซี่ยและราชวงศ์ซัง จึงได้มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงเจริญรอยตามราชวงศ์โจว (James Legge, 2017)

จากประเด็นดังกล่าวมาข้างต้นจะพบว่า หลักปกครองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมต่างได้รับอิทธิพลมาจากหลักทางศาสนาทั้งสอง จึงสนใจที่จะศึกษาหน้าที่ของผู้ปกครองของพุทธศาสนา เปรียบเทียบกับหลักธรรมราชาของขงจื๊อว่ามีรายละเอียดปลีกย่อยอย่างไรและมีวิธีการอย่างไร จึงจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมได้ ซึ่งบทความนี้จึงต้องการเสนอแนวคิดและเปรียบเทียบหน้าที่ของผู้ปกครองในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาขงจื๊อต่อไป

แนวคิดเรื่องหน้าที่ของผู้ปกครอง

การระบุงบุคคลต่างๆ ในสังคมถูกระบุถึงด้วยความแตกต่างไปตามหน้าที่เป็นหลัก โดยจะพบว่าคนในสังคมทุกคนต้องมีหน้าที่ หรือหากไร้หน้าที่ก็ถือว่าเป็นคนไร้ค่าทางสังคม และหน้าที่ที่สำคัญในสังคมก็คือหน้าที่ของผู้ปกครอง ซึ่งปรากฏตามแนวคิดสำคัญ ดังนี้

1. **หน้าที่ของผู้ปกครองของพระพุทธศาสนาเถรวาท** พุทธศาสนาได้เสนอหลักสัมพันธภาพทางสังคมตามหน้าที่ทางสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลที่จะต้องเกี่ยวพันกันทางสังคมในฐานะต่างๆ ตามหน้าที่ของตน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนโดยตรง โดยมีตัวของเราเองเป็นศูนย์กลาง หน้าที่ของผู้ปกครอง เมื่อพิจารณาจากคัมภีร์โดยภาพรวมแล้ว สามารถสรุปเป็นประเด็น ๆ ได้ดังนี้

1.1 **หน้าที่ของผู้ปกครองที่มีหลักธรรม** ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักปกครอง ในกฎทนต์สูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้นั้น ก็ชวนให้ตีความได้ว่า ปัญหาความมั่นคง ปัญหาอาชญากรรม มีความเชื่อมโยงกับปัญหาเศรษฐกิจ ประชาชนจะเลิกก่ออาชญากรรม ถ้าเขามีความเป็นอยู่ที่ดี พระสูตรนี้จึงได้เสนอหลักการที่ผู้ปกครองพึงปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ

ก. พระราชาต้องพระราชทานพันธุ์พืชและอาหารแก่พลเมืองผู้ซบถหมกหมิ่นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเลี้ยงปศุสัตว์

ข. พระราชาจะต้องพระราชทานทุนทรัพย์ให้แก่พลเมือง ผู้ที่ซบถหมกหมิ่นในพยานกรรม

ค. พระราชาต้องพระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ยกย่องชื่นชมในการทำงาน นอกจากนั้นยังมีลักษณะที่เป็นรูปแบบสำคัญในการบริหารจัดการให้เกิดความเป็นธรรมในลักษณะของการดำเนินการด้านต่างๆ

ก. อัมมัญญตา เป็นผู้รู้หลักและเหตุ คือเมื่อดำรงตำแหน่ง หน้าที่รับผิดชอบของตน โดยรู้อย่างไร สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุขและจะให้ความสุขแก่ผู้ใต้ปกครองได้อย่างไร

ข. อัตถัญญตา รู้จักจุดมุ่งหมายและผล คือรู้จักจุดมุ่งหมายที่ตนกระทำว่ามีจุดมุ่งหมายอะไรในการปกครอง คือปรารถนาให้ผู้ใต้ปกครองมีความสุขเป็นหลักในการปกครอง

ค. อัตตัญญตา รู้จักตน โดยหน้าที่ โดยคุณธรรม และความรู้ที่ตนมีอยู่แล้ว จะประพฤติตนให้สมกับที่เป็นผู้ปกครองว่าสิ่งที่ตนกระทำไปนั้น ให้อะไรแก่ผู้ใต้ปกครอง

ง. มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์ และการเก็บเกี่ยวภาษีอากรแต่พอควร

จ. กาลัญญตา รู้จักกาล คือรู้กาลอันควรในการทำกิจต่าง ๆ ว่าเวลาไหนควรจะทำอะไร

ฉ. ปริสัณญตา รู้จักชุมชน คือรู้กิริยาที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อชุมชนนั้นว่าแต่ละชุมชนมีความต้องการอะไร ควรจะสงเคราะห์อย่างไร จึงจะเหมาะสม

ช. บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้จิตของแต่ละบุคคลว่ามีความโน้มเอียงไปด้านใด ย่อมสามารถช่วยให้ทำงานกับบุคคลที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 หน้าทีการปกครองตามธรรมเนียม เป็นหน้าทีการปกครองที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะ โดยจะเป็นไปตามหลักปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นหลัก ดังที่ปรากฏในรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.2.1 หลักการในจกักวัดติสุตร โดยประกอบไปด้วย

1) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพนับถือบูชายำเกรงธรรม ยึดธรรมเป็นหลัก เป็นธงชัย เป็นธรรมาธิปไตย

2) ธรรมการึกษา จัดการรักษปกป้องและคุ้มครองอันชอบธรรมและเป็นธรรม

ก. อันโตชน มอบการคุ้มครองแก่ชนภายใน ตั้งแต่พระมหาลี โอรส ธิดา จนถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมด คือ คนในปกครองส่วนตัว ตั้งแต่บุตรธิดาเป็นต้นไป ด้วยการบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนเป็นต้น ให้อยู่โดยเรียบร้อยสงบสุข และมีความเคารพนับถือกัน

ข. พลกาย มอบการคุ้มครองแก่กองทัพ คือ ปวงเสนาข้าทหาร, ข้าราชการฝ่ายทหาร

ค. ชัตติยะ มอบการคุ้มครองแก่กษัตริย์ทั้งหลายผู้อยู่ในพระบรมเดชาานุภาพ, เจ้าเมืองขึ้น, ปัจจุบันสงเคราะห์ชนชั้นปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย, ข้าราชการฝ่ายปกครอง

ง. อนุยนต์ มอบการคุ้มครองแก่ผู้ตามเสด็จ คือ ราชบริพารทั้งหลาย, ปัจจุบันควรสงเคราะห์ข้าราชการฝ่ายพลเรือนเข้าทั้งหมด

จ. พราหมณคฤหบดี มอบการคุ้มครองแก่ชนเจ้าพิธี เจ้าตำรา พ่อค้า เจ้าไร่นา คือ ครูบา อาจารย์ นักวิชาการ หมอ พ่อค้า ผู้ประกอบอาชีพวิชาชีพต่างๆ และเกษตรกร ด้วยช่วยจัดหาทุนและอุปกรณ์เป็นต้น

ฉ. เนคมชานบท มอบการคุ้มครองแก่ชาวนิคมนชนบท คือ ราษฎรทั้งปวงทุกท้องถิ่นตลอดถึงชายแดนทั่วไปไม่ทอดทิ้ง

ช. สมณพราหมณ์ มอบการคุ้มครองแก่พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม

ญ.มิกปักชี มอบการคุ้มครองแก่มฤคและปักชี คือ สัตว์อันควรสงวนทั้งหลาย

3) ธรรมการนิเสธนา มีการห้ามกัน มิให้มีการอันธกรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต คือ จัดการป้องกัน แก่ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง

4) ธนานุประทาน มีการแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น

5) ปริปัญา มีการปรึกษาสอบถามปัญหาภิสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤดีดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมัวเมา อยู่เสมอตามกาลอันควร เพื่อให้รู้ชี้จัดการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อ

ประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง ข้อนี้ปัจจุบันสงเคราะห์นักปราชญ์ นักวิชาการผู้ทรงคุณธรรมเข้าด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558)

1.2.2 หลักการในอปริหานิยธรรม ประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ ดังนี้

- 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม
- 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว
- 4) สักการะ เคารพ นับถือ บูชาผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง”
- 5) ไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรี หรือกุลกุมาริให้อยู่ร่วมด้วย
- 6) สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป
- 7) จัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า ‘ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มาพึงมาสู่แคว้นของเรา ท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุกในแคว้นแคว้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. หน้าที่ของผู้ปกครองของขงจื้อ ขงจื้อได้แบ่งลักษณะหน้าที่ของผู้ปกครองไว้ 2 แบบคือ

2.1 หน้าที่ของผู้ปกครองที่มีหลักธรรม ลักษณะหน้าที่ของผู้ปกครองจะมีลักษณะการแสดงให้เห็นคุณธรรม คือผู้ปกครองนั่นเองเที่ยงธรรม ไม่ออกคำสั่ง สิ่งต่างๆ ก็ดำเนิน แต่ถ้าผู้ปกครองนั่นเองไม่เที่ยงธรรม แม้ออกคำสั่งก็ไม่มีใครปฏิบัติตาม (ขงจื้อ, 2562) ซึ่งผู้ปกครองที่มีธรรมนั้นประกอบด้วย 3 ลักษณะคือ

1) มีความเที่ยงธรรมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยความสัมพันธ์ระหว่างปกครองเป็นเรื่องของการยอมรับอำนาจที่มีความเที่ยงธรรม มิใช่การยอมจำนนต่ออำนาจหรือการฉ้อฉลในจารีตประเพณี

2) ประชาชนจะต้องสามารถรับรู้ได้ว่าผู้ปกครองมีความเที่ยงธรรมจริง หรืออย่างน้อยก็ต้องเชื่อว่าจริง โดยจะพบว่า หากเงื่อนไขข้อนี้สำเร็จ ประชาชนก็จะทำตามคำสั่ง แต่เป็นการทำโดยปราศจากความกลัว ซึ่งมาจากคุณสมบัติทางศีลธรรมของผู้ปกครองจะช่วยพัฒนาศักยภาพทางศีลธรรมของประชาชน

3) ประชาชนจะสามารถพัฒนาศีลธรรมหรือความเที่ยงธรรมได้ ด้วยการริเริ่มขึ้นมาจากฝ่ายผู้ปกครองเป็นเบื้องต้นก่อนอยู่เสมอ (ขงจื้อ, 2562)

เมื่อผู้นำปฏิบัติได้ตามนี้จะพบว่า ผู้ถูกปกครองจะสามารถพัฒนาตนเองตามได้ด้วย เกิดคุณธรรมขึ้นในสถานที่นั้นได้ไม่ยาก ดังข้อความว่า ไก่งถามว่า “ทำอย่างไรให้ประชาชนยอมรับ” ขงจื้อตอบว่า “เชิดชูผู้เที่ยงธรรม ขจัดผู้ฉ้อฉล ประชาชนจะยอมรับ แต่หากเชิดชู ผู้ฉ้อฉล ขจัดผู้เที่ยงธรรม ประชาชนจะไม่ยอมรับ” (ขงจื้อ, 2562)

2.2 หน้าที่ของผู้ปกครองตามธรรมเนียม โดยธรรมเนียมนี้มาจากหน้าที่ที่ถูกจัดแบ่งตามลักษณะความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล ในแต่ละความสัมพันธ์มีการทำหน้าที่ทางศีลธรรม จากบุคคลที่เกี่ยวข้องไปในลักษณะต่างๆ กันดังจะพบว่า คุณธรรมทั้งหลายที่ขงจื้อสั่งสอน ไม่ว่าจะเป็นความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความกตัญญูต่อบิดามารดา ความสมานฉันท์ต่อพี่น้อง ความมีวาจาจริงใจ

นำเชื่อถือต่อเพื่อน เหล่านี้เป็นการสั่งสอนที่เกี่ยวกับพันธะหน้าที่ทางศีลธรรมที่บุคคลพึงกระทำต่อผู้อื่น ที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่งกับตนทั้งสิ้น เรียกว่าหลักสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 โดยขงจื๊อให้ความสำคัญแก่หน้าที่ของแต่ละกลุ่ม โดยเสนอหลักจริยพันธะทางสังคมขึ้น เพื่อจัดระเบียบเป็นหน้าที่ให้ปฏิบัติต่อกัน 5 ประการคือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนซึ่งมีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก กษัตริย์พึงปฏิบัติต่อขุนนาง และประชาชนด้วยความเมตตา ขุนนาง และประชาชนพึงปฏิบัติต่อกษัตริย์ด้วยความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี

2) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาด้วยความเมตตา บุตรธิดาพึงมีความเมตตา ความกตัญญูเป็นเครื่องตอบแทน

3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน สามีภรรยา พึงมีความรัก ความซื่อสัตย์ และจริงใจต่อกัน ความรับผิดชอบในหน้าที่

4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง มีความสัมพันธ์ตามลำดับอาวุโสเป็นหลัก กวสาณญาติพี่น้อง พึงสมัคสมาน ประองดองรักใคร่ต่อกัน ความเคารพต่อกัน

5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน มีสัจจะเป็นหลัก มิตรสหายพึงมีความจริงใจต่อกัน หลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประการนี้ สามารถสรุปลงได้ 3 ระดับคือ ข้อ 1 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ข้อ 2, 3, 4, เป็นความสัมพันธ์ของครอบครัว ข้อ 5 เป็นความสัมพันธ์ของสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้ คือตัวกำหนดหน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลโดยปริยาย และยังถือเป็นหลักทางจริยธรรมที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับครอบครัว

เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื๊อกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

การนำแนวคิดของทั้ง 2 สำนักนี้มาเปรียบเทียบเพื่อนำเสนอแง่มุมทั้งในแง่ความเหมือนและความต่างกัน ดังนี้

1. ด้านความเหมือน จะพบหลักการที่เหมือนกัน ดังนี้

1.1 หน้าที่ของผู้ปกครองที่มีธรรม สำหรับพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความชัดเจนในแง่ของหลักการทางอุดมคติเช่นเดียวกับของขงจื๊อ โดยจะพบว่าหลักธรรมทั้งของพระพุทธศาสนาและขงจื๊อ มองไปที่ความสำเร็จผลของการมีธรรมของผู้คนมากกว่าผลสำเร็จเชิงรูปธรรมทางสังคม คือทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และหันมาปฏิบัติตามผู้นำโดยความรู้สึกที่ไม่ขัดแย้งหรือกลัว

1.2 การทำหน้าที่ของผู้ปกครองตามธรรมเนียม เป็นการเชื่อมโยงกันของรูปแบบบุคคล โดยจะพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลนั้นอิงกับหลักการปฏิบัติตามธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมมากกว่าจะเพิ่มเติมขึ้นเองตามอำเภอใจ ในแง่นี้อาจมองว่า มีหลักปฏิบัติที่เคร่งครัด และไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือยืดหยุ่นได้ ทั้งนี้มาจากข้อปฏิบัติเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกันของบุคคลมากกว่าหลักการในยุคสมัยต่อมาที่เน้นความสัมพันธ์กันน้อยลง แต่ไปเน้นที่ความปัจเจกบุคคลมากขึ้น โดยจะพบหลักการเหล่านี้ผ่านแนวคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องให้เกิดการ

ยอมรับและปฏิเสธความสัมพันธ์ในรูปแบบธรรมเนียมดั้งเดิม ที่เน้นให้เกิดการแบ่งกลุ่มคนและมีระดับที่ปฏิบัติต่อกันซึ่งทำให้ไม่เกิดความเสมอภาค ซึ่งตรงนี้ทั้งขงจื๊อกับพระพุทธศาสนาเถรวาทมองเห็นกัน

2. ด้านความแตกต่าง จะพบหลักการสำคัญ ดังนี้

2.1 ทั้งขงจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติ ที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกันและกัน

2.2 ทั้งขงจื๊อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเอง และเพื่อสังคม ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมนั้นเน้นโลกนี้เป็นหลัก

ทั้งขงจื๊อและพระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่า เศรษฐกิจ การเมือง สังคม จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแยกจากกันไม่ได้และถือว่า คุณธรรมเป็นรากฐานทุกอย่าง หากปราศจากคุณธรรมแล้วทุกอย่างเป็นไปเพื่อความทุกข์ของมนุษย์ เหตุนี้เองคนแต่ละคนจึงต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ ของขงจื๊อกับแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสองเน้นหนักไปทางปรัชญาสังคม ที่คนในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน ความเสื่อมหรือเจริญย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละคนทำหน้าที่ของตนว่าสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ ขงจื๊อจึงให้ความสำคัญเรื่องหน้าที่อยู่ที่หลักจริยพันธะทางสังคม 5 ประการ โดย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก, ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก, ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาที่มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน, ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง, มีความสัมพันธ์ตามลำดับอาวุโสเป็นหลัก, ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน มีสัจจะเป็นหลัก, เป็นที่น่าสังเกตว่า ถ้าทุกคนไม่ทำตามหน้าที่แล้วสังคมจะเป็นอย่างไร

ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญอยู่ที่ทิศ 6 โดยทั้งสองเน้นในเรื่องของคนกับคน พึงปฏิบัติต่อกัน กษัตริย์พึงปฏิบัติต่อขุนนาง และประชาชนด้วยความเมตตา ขุนนางและประชาชนพึงปฏิบัติต่อกษัตริย์ด้วยความซื่อสัตย์ จงรักภักดี, บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาด้วยความเมตตา บุตรธิดาพึงมีความกตัญญูเป็นเครื่องตอบแทน, สามีภรรยา พึงมีความซื่อสัตย์ และจริงใจต่อกัน, วงศาณาญาติพี่น้อง พึงสมัคสมาน ประองตองรักใคร่ต่อกัน, มิตรสหายพึงมีความจริงใจต่อกัน เมื่อหน้าที่เป็นการปฏิบัติระหว่างคนกับคน มีประเด็นที่น่าสนใจใน 2 ประเด็นด้วยกัน คือ 1. มีความเสมอภาคทางสังคมกันเพียงใดระหว่างคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง 2. สิทธิที่พึงได้ ของคนในสังคม โดยหน้าที่ความสัมพันธ์ทั้งขงจื๊อกับพุทธปรัชญานั้นมองว่าคนแต่ละคนมีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบ

ความสัมพันธ์ ฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะผู้ชี้แนะ อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะผู้รับการชี้แนะ ระบบความสัมพันธ์นี้เองจะนำมาซึ่งความประสานสอดคล้องสังคม

เอกสารอ้างอิง

ขงจื้อ. (2562). *หลุนอี้ว: ขงจื้อสนทนา*. แปลโดย สุวรรณา สถาอานนท์. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่น โซไซตี้.

ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2546). *เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1 – 7*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสฐียร พันธงศรี. (2534). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Archie Bahm. (1969). *The Heart of Confucius*. New York: John Weatherhill, Inc.

Ezra Pound. (1969). *The Great Digest, The Unwobbling, The Analects*. New York: A New Directions Book.

James Legge. (2017). *Confucian Analects*. (online) from <http://www.sacred-texts.com/cfu/conf1.htm>

การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่นักปกครองในจกัถวัตตีสุตรในพระพุทธศาสนา
เถรวาทกับคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อ

A COMPARATIVE STUDY OF THE DUTIES OF THE RULERS IN
CAKKAVATTISUTTA IN THERAVADA BUDDHISM AND THE
ANALECTS OF CONFUCIANISM*

¹พระเนติธร มหาปุณโณ

Phra Netithorn Mahāpuṇḥo

²พระศรีศาสนบัณฑิต (สุทัศน์ ติสสรวาที)

Phrasrisasanabandhit (Sutasana Tissaravati)

³แสง นิลนามะ

Sawaeng Nilnama

⁴กฤต ศรียะอาจ

Kit Sriya-ad

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author E-Mail: Sriya-ad@hotmail.com

Received June 2, 2021; Revised June 18, 2021; Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและเปรียบเทียบหน้าที่นักปกครองในจกัถวัตตีสุตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทและในคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อ โดยใช้การศึกษาจากเอกสารหนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ของนักปกครองในจกัถ

* ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ คณะพุทธศาสตร์ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 26 มีนาคม 2564.

วัดตีสูตรกับคัมภีร์หลุนอวี่ เหมือนกันตรงที่นักปกครองต้องทำหน้าที่เพื่อประชาชนที่อยู่ในปกครองของตนให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้ที่มีพระคุณ หรือผู้ที่ตนต้องรับผิดชอบดูแลสุขและทุกข์ของชนเหล่านั้น ส่วนที่ต่างกันนั้น ในจกัถวัดตีสูตรเน้นการประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลข่าวสาร เช่น แจงว่าสิ่งนี้ดีมีคุณ สิ่งนี้ไม่ดีมีโทษควรละเว้น เป็นต้น ส่วนในคัมภีร์หลุนอวี่มุ่งสร้างหรือลงมือกระทำสิ่งที่ป็นรูปธรรมให้ชัดเจนเช่นการจัดการศึกษาให้ความรู้ เพราะสังคมจะอยู่ดีกินดีต้องสร้างโอกาสให้เขาไม่ใช่นอนอาหารให้เท่านั้น

คำสำคัญ: หน้าที่ของนักปกครอง, จกัถวัดตีสูตร, คัมภีร์หลุนอวี่, พระพุทธศาสนาเถรวาท, ศาสนาขงจื้อ

Abstract

This paper has three objectives to study and to comparatively study the concept of duties of the rulers in Cakkavatti Sutta and the Analects of Confucianism. This is a qualitative research done by studying academic documents. This study is of documentary research. The results of the study were as follows: From the comparison of the duties of the rulers in *Cakkavatti Sutta* of Theravada Buddhism and the *Analects* of Confucianism, it was found that the similar point of them was that the rulers have to discharge their duties for people in their subject just as they are benefactors or ones that the rulers have to be responsible for and take care of them. The different points of them was that the duties of the rulers in *Cakkavatti Sutta* emphasize on the public relations for communicating information such as notifying that this is good and having virtue, this is not good that should be avoided, etc., but in the *Analects* of Confucianism, emphasize on producing or doing concretely such as education, viz., the knowledge-giving, because society would be good once the rulers have to create the opportunities to them not only give them food.

Keyword: Duties of the Rulers, Cakkavatti Sutta, Analects, Theravada Buddhism, Confucianism

บทนำ

คำว่า การเมือง (Politics) และคำว่า การปกครอง (Government) มีความหมายในทางรัฐศาสตร์แตกต่างกัน “การเมือง” หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันเพื่อหรือการแสวงหาอำนาจซึ่งส่งผลกระทบต่อ ระบบสังคม หรือภาพโดยส่วนใหญ่ของสังคม ส่วน “การปกครอง” หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคมเพื่อให้สังคมมีความปกติสุข การปกครองยังมีความหมายอย่างอื่นอีกเช่น การปกครองได้แก่การปฏิบัติภารกิจทั้งหลาย

ทั้งปวงของเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ด้วยกันอย่างมีระเบียบและมีผล ประโยชน์จากการอยู่ในรัฐนั้น ๆ เช่น การปฏิบัติงานต่าง ๆ ของคณะรัฐมนตรี การออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ การที่ตำรวจจับผู้ร้าย แพทย์ประจำตำบลไปตรวจคนไข้ หรือครูพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เหล่านี้ถือว่าเป็นการปกครองโดยทั้งสิ้น บางครั้งเราอาจเรียกสิ่งเดียวกันนี้ว่าการบริหาร หรือรัฐบาล ซึ่งหมายถึง คนหรือองค์กรต่าง ๆ ของรัฐบาลทั้งหมด อย่างไรก็ตามการเมืองและการปกครองก็มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน เพราะการปกครองเป็นการบริหาร การวางระเบียบกฎเกณฑ์ เพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยอำนาจ จึงจะทำให้การปกครองสามารถดำเนินงานได้ ดังนั้นรัฐหรือผู้ปกครองประเทศจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้บริหารงานด้านการปกครอง โดยมุ่งเน้นที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวม

จกัถวตติสูตร เป็นสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยหลักการปฏิบัติสำหรับผู้ปกครองสูงสุดหรือประมุขของรัฐ และครอบคลุมถึงคณะรัฐบาลและข้าราชการในภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศด้วย เพราะสาระสำคัญที่ปรากฏในพระสูตรนี้ล้วนแต่เป็นหลักการสำหรับข้าราชการที่เป็นนักปกครองโดยตรง ตลอดจนข้าราชการที่ทำงานสนองนโยบายการพัฒนาประเทศของพระเจ้าแผ่นดิน โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่บริหารประเทศในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน และยังมีฐานะเป็นผู้กระทำการแทนพระมหากษัตริย์ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างประเทศไทย นอกจากนี้สาระสำคัญของพระสูตรนี้ยังหมายรวมถึงนักการเมืองในระดับชาติ นักการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วย เพราะทุกคนในทุกภาคส่วนล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการผลักดัน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศและสังคมให้เป็นในทิศทางที่พึงประสงค์ คือความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสันติสุขของสังคม ความเป็นอยู่อย่างผาสุกของประชาชนภายในประเทศชาติด้วยกันทั้งนั้น (พระมหายุทธนา นรเชฏฐ, 2555) ดังข้อความบางส่วนในจกัถวตติสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่กล่าวถึงหน้าที่ของผู้ปกครองว่า

1. จงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายใน กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พราหมณ์คหบดี ขวานิคม และชาวชนบท สมณพราหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม.....สมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้น...เว้นขาดจากความมัวเมา และความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติ และโสรัจจะ ฝึกตน สงบตน ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่เพียงผู้เดียว ...พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ตามกาลอันสมควรแล้วสอบถาม....อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่ พึงเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่า อะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่ พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน

2. กษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว รับสนองพระดำรัสของพระราชฤๅษีแล้ว ทรงประพฤติ จกัถวตติธรรมอันประเสริฐ เมื่อท้าวเธอทรงประพฤติจกัถวตติธรรมอันประเสริฐอยู่ สนานพระเศียรใน

วันอุโบสถ 15 ค่ำ รักษาอุโบสถ ประทับอยู่บนปราสาทหลังงาม ปรากฏจักรแก้วอันเป็นทิพย์ซึ่งมีกำ
1,000 ชี่ มีกง มีดม และส่วนประกอบทุกอย่าง

จากการศึกษาหน้าที่ของนักปกครองในจกกวัดติสฺสวาทพระสูตรนี้ มีข้อสังเกตว่า การปกครอง
นอกจากผู้ปกครองจะสามารถดูแลประชาชนและออกกฎหมายปกครองหมู่ชนในฐานะผู้นำรัฐแล้ว ยัง
ได้กล่าวถึงการให้ปันทรัพย์แก่ผู้ยากไร้ โดยได้กล่าวถึงการละเว้นธรรมอันจะนำไปสู่ปัญหาความยุ่งยาก
แก่การปกครอง เมื่อผู้นำใช้อำนาจในการรักษาทรัพย์ แต่ปล่อยให้คนจนอดอยาก จนกลายเป็นขโมย
ครั้นเมื่อถูกจับได้และถูกถามก็ตอบว่า ที่ขโมยไปนั้นเพราะความอดอยาก ผู้นำก็จะมอบทรัพย์เงิน
ทองให้ เมื่อคนทั้งหลายทราบว่าการลักขโมยทำให้ได้รางวัลคือทรัพย์ ก็พากันขโมยตาม ผู้นำจึง
เปลี่ยนวิธีโดยการลงโทษประหารชีวิต ขโมยก็ใช้วิธีเดียวกันคือ ฆ่าเจ้าทรัพย์เพราะกลัวโทษประหาร
ครั้นถูกจับได้ก็เพ็ดทูลและใส่ความผู้อื่น จะเห็นได้ว่า หลักการปกครองในจกกวัดติสฺสวาทนั้น ลำพังการ
รักษาความสงบในสังคมอย่างเดียวไม่พอ จะต้องแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจไปด้วย นั่นคือ ประชาชน
จะต้องไม่อดอยาก

คัมภีร์หลุนอวี นับเป็นอีกคัมภีร์หนึ่งที่สำคัญของขงจื๊อ ด้วยว่าคัมภีร์ดังกล่าวนี้ได้รับรวบรวมบท
สนทนาเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาขงจื๊อระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ซึ่งนับว่าเป็นปรัชญาพื้นฐานของจีน
โดยในคัมภีร์นี้กล่าวเกี่ยวกับการครองตน เกี่ยวกับการเรียนการศึกษา เกี่ยวกับการคบเพื่อน เกี่ยวกับ
ความกตัญญู เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เกี่ยวกับมนุษยธรรมหรือเมตตาธรรม หรือที่เรียกว่า เห
ริน และเกี่ยวกับชนบ จาริต ประเพณี พิธีกรรม หรือที่เรียกว่า หลี แต่เมื่อกล่าวโดยใจความแล้ว ก็อยู่
ในหลักของเมตตาธรรม รักผู้อื่น คือแก่นทฤษฎีของระบบความคิดของขงจื๊อ อันเป็นมาตรฐานและ
อุดมการณ์สูงสุดทางคุณธรรม จริยธรรม การเมือง สังคมของขงจื๊อ ทั้งยังสะท้อนถึงทัศนะเชิงปรัชญา
ของท่านด้วย ความหมายสำคัญสองประการของ เมตตาธรรม ที่ขงจื๊อให้คำนิยามคือ ผู้มีเมตตาอย่า
รักผู้อื่น ควบคุมตนเอง พันฟูจริยธรรมคือเมตตาธรรม

เมื่อกล่าวถึงหน้าที่ของนักปกครองในคัมภีร์หลุนอวีแล้ว เราจะเห็นว่าขงจื๊อนั้น ต้องการให้
ผู้บริหารหรือนักปกครอง ให้ชาวบ้านทำในสิ่งที่พวกเขาได้ประโยชน์ ดังนั้น นอกจากนักปกครอง
จะต้องรู้หน้าที่ในการบริหารจัดการรัฐภายในแล้ว สิ่งสำคัญในทัศนะของขงจื๊อคือการราษฎร ดัง
ข้อความต่อไปนี้

ขงจื๊อกล่าวว่า “ปกครองด้วยรัฐศาสตร์ เครื่องครัดด้วยราชทัณฑ์ ทวยราษฎรก็จักกลัวหวั่นและ
ไม่ละอาย หากปกครองด้วยคุณธรรม และเครื่องครัดด้วยจริยธรรม ไฟร์ฟ้าก็จักรู้ละอายและปรับปรุง
ตน” (อมร ทองสุก, 2549)

หลูไอกง ทรงถามขงจื๊อว่า “ทำอย่างไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของไฟร์ฟ้า” ขงจื๊อกราบทูลว่า
“เกื้อกูลผู้เที่ยงธรรม ปลดปราบผู้เลวร้าย ฉะนั้น ประชาราษฎรก็จักศรัทธา แต่หากเกื้อกูลผู้เลวร้าย
ปลดปราบผู้เที่ยงธรรม ฉะนั้น พสกนิกรจักไม่เชื่อฟัง” (อมร ทองสุก, 2549)

จึงตั้งคำถามว่า “ทำอย่างไรจึงจะทำให้ปวงประชามีความเคารพภักดี แลตักเตือนกันและกัน” ขงจื๊อตอบว่า “ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความสำรวม มวลชนจักเคารพ ดำรงด้วยความเมตตาคุณธรรม ทวยราษฎร์จักภักดี เลือกใช้คนดีแลสอนสั่งผู้ด้อยความสามารถ ปวงชนก็จักตักเตือนกันและกัน” (อมรทองสุข, 2549)

จากข้อความข้างต้นนี้ อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า หน้าที่ของนักปกครองในคัมภีร์หลุนอวี่นั้น นอกจากจะปกครองให้รัฐเจริญแล้ว ต้องดูที่ฐานรากของการปกครองคือประชาชนด้วยว่าอะไรคือความต้องการของราษฎร แม้อำนาจรัฐหรือกฎหมายจะสามารถควบคุมคนได้ แต่ไม่สามารถที่จะควบคุมจิตใจของประชาชนได้นอกจากหลักคุณธรรมโดยเฉพาะหลักแห่งเมตตาธรรม ซึ่งนั่นเป็นนักปกครองในอุดมคติของขงจื๊อด้วย เพราะการสร้างหลักการปกครองโดยใช้หลักสัมพันธภาพระหว่างครอบครัวเป็นฐาน และก้าวไปสู่การปกครองระดับผู้ครองนคร โดยต่างทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จึงเป็นเสมือนการปกครองในอุดมคติของศาสนาขงจื๊อ

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า หน้าที่ของนักปกครองในจ๊กกั้วตี่สุตฺรในพระพุทธศาสนากับคัมภีร์หลุนอวี่ของศาสนาขงจื๊อ ต่างกล่าวถึงการทำหน้าที่ของผู้ปกครองที่ต้องการให้ผู้อยู่ในการปกครองมีความสุข เป็นรัฐที่มั่งคั่งและมีความสุข เพียงแต่ต่างกันที่วิธีการในการบริหารจัดการรัฐที่ต่างกันด้วยพื้นฐานแห่งสังคมนั้น ๆ นั่นจึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาการปกครองในจ๊กกั้วตี่สุตฺรกับศาสนาขงจื๊อ มุ่งเน้นที่จะศึกษาโครงสร้างของจ๊กกั้วตี่สุตฺร และคัมภีร์หลุนอวี่ รูปแบบปกครอง ความสำคัญ of นักปกครอง คุณลักษณะของนักปกครอง หน้าที่ของนักปกครอง จริยธรรมหรือหลักการของนักปกครอง ตลอดจนอิทธิพลการปกครองที่มีต่อสังคมของทั้งจ๊กกั้วตี่สุตฺรในพระพุทธศาสนากับคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื๊อ อันจะเป็นการเข้าใจชัดเจนในหลักการของแต่ละศาสนา และก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

บทความนี้จึงต้องการเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่นักปกครองและเปรียบเทียบประเด็นสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์สำคัญของทั้ง 2 สำนักต่อไป

แนวคิดเรื่องหน้าที่ปกครองในคัมภีร์จ๊กกั้วตี่สุตฺร

จ๊กกั้วตี่สุตฺรนั้น เป็นพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ หรือนักปกครอง และนอกจากนั้น พระสูตรนี้ดังกล่าวยังหมายรวมถึงนักการเมืองในระดับชาติ นักการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วย เพราะทุกคนในทุกภาคส่วนล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการผลักดัน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศและสังคมให้เป็นในทิศทางที่พึงประสงค์ คือความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสันติสุขของสังคม ความเป็นอยู่อย่างผาสุกของประชาชนภายในประเทศชาติด้วยกันทั้งนั้น

การเมืองการปกครอง หมายถึง การปกครองเพื่อการศึกษา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องเชื่อมประสานเพื่อสร้างสังคมให้

สงบสุข โดยนัยหมายก็คือการดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาราษฎร์ที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตรัฐ โดยหลักธรรมาภิบาลในจกักวัดติสุตร ที่แสดงถึงหลักการปกครองโดยธรรม 5 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ 1) ความสำคัญของผู้ปกครอง 2) คุณลักษณะของผู้ปกครอง 3) หน้าที่ของผู้ปกครอง 4) บทบาทของผู้ปกครอง และ 5) หลักการปกครอง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความสำคัญของผู้ปกครอง ผู้นำนั้นมีความสำคัญในการปกครอง กำหนดบทบาทของรัฐ โดยการวางกติการายาททางสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่ทั้งนี้ก็อยู่ที่ประชาชนในรัฐเป็นผู้เลือก โดยพิจารณาที่ลักษณะบุคคลเป็นสำคัญ และในการปกครองบ้านเมื่อนั้น ผู้นำเป็นผู้ขับเคลื่อนบริหารประเทศให้ดำเนินไปได้

2. คุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้ปกครองต้องประพฤติอยู่ในข้อวัตรที่เป็นธรรม ทำให้รัฐที่อยู่ในปกครองเกิดความสงบสุข ซึ่งสรุปคุณลักษณะของผู้ปกครองตามหลักของพระพุทธศาสนา (1) เป็นผู้ทรงธรรม (2) มีความยุติธรรม (3) มีความรอบรู้

3. หน้าที่ของผู้ปกครอง หน้าที่ของผู้ปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนาคือการสร้างความมั่นคงแก่ราชอาณาจักร การที่จะสร้างความมั่นคงแก่ราชอาณาจักรได้นั้น ต้องเกิดแต่การสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชน ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด หน้าที่หลักของผู้ปกครองคือ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ผู้ใต้ปกครองอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ด้วยหลักการ 5 ประการ คือ (1) ถือธรรมเป็นใหญ่ (2) ให้ความคุ้มครองโดยธรรม (3) ป้องกันอธรรม (4) ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ และ (5) มีที่ปรึกษาที่ทรงความรู้และคุณธรรม

4. จริยธรรมหรือหลักการปกครอง การปกครองจำเป็นต้องมีหลักการ เพราะต้องเกี่ยวข้องกับคนหมู่มากเพื่อให้การปกครองนั้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุจุดประสงค์ตามที่ได้หวังไว้ หลักการปกครองมี 2 ประการ คือ หลักกฎหมายอันเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ ซึ่งยอมรับด้วยกัน และหลักศีลธรรม เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้ปกครอง และจะต้องยึดเป็นข้อปฏิบัติในการปกครองเป็นสำคัญ ได้แก่ (1) หลักทศพิธราชธรรม (2) ราชสังคหวัตถุ 4 (3) อปรีหานิยธรรม 7 (4) สัปปุริสธรรม 7 (5) หลักการทูต 8

ขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2558) ได้นำหลักหน้าที่ในจกักวัดติสุตรมาขยายให้เห็นหน้าที่หลักการปกครอง ดังนี้

1. ธรรมาธิปไตย เป็นลักษณะหน้าที่ของผู้ปกครองจะต้องถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพนับถือบูชา ยำเกรงธรรม ยึดธรรมเป็นหลัก เป็นธงชัย เป็นธรรมาธิปไตย

2. ธรรมิการักษา เป็นลักษณะหน้าที่ของผู้ปกครองในการจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครอง อันชอบธรรมและเป็นธรรม โดยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้คือ

ก. อันโตชน เป็นการมอบการคุ้มครองแก่ชนภายใน ตั้งแต่พระมหาสี โอรส ธิดา จนถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมด คือ คนในปกครองส่วนตัว ตั้งแต่บุตรธิดาเป็นต้นไป ด้วยให้การบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนเป็นต้น ให้อยู่โดยเรียบร้อยสงบสุข และมีความเคารพนับถือกัน

ข. พลกาย เป็นการมอบการคุ้มครองแก่กองทัพ

ค. ขัตติยะ เป็นการมอบการคุ้มครองแก่กษัตริย์ทั้งหลาย

ง. อนุยนต์ เป็นการมอบการคุ้มครองแก่ผู้ตามเสด็จ

จ. พราหมณคฤหบดี เป็นการมอบการคุ้มครองแก่ชนเจ้าพิธี

ฉ. เนคมชานบท มอบการคุ้มครองแก่ชาวนิคมนชนบท

ช. สมณพราหมณ์ มอบการคุ้มครองแก่พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม

ญ. มิคปักษี เป็นมอบการคุ้มครองแก่เหล่าสัตว์บกและสัตว์น้ำ

3) อธรรมการนิเสธนา เป็นการปฏิเสธหรือป้องกันสิ่งต่างๆ ที่ไม่ถูกต้องไม่ให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง

4) ธนานุประทาน หน้าที่ของผู้ปกครองจะต้องมีการแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ โดยต้องป้องกันมิให้คนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น

5) ปริพจนา หน้าที่ของผู้ปกครองเมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่อาจตัดสินใจได้ ต้องหาที่ปรึกษา สอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤดีดี ปฏิบัติชอบอยู่เสมอ

แนวคิดเรื่องหน้าที่ปกครองในคัมภีร์หลุนอวี

หลุนอวี เป็นรวมบทสนทนาระหว่างขงจื้อกับศิษย์ ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดในพัฒนาการอันยาวนานของปรัชญาสำนักขงจื้อและของประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาจีน อาจกล่าวได้ว่า หลุนอวีเป็นตัวบทพื้นฐาน (foundational text) ของสำนักปรัชญาขงจื้อ กล่าวคือเป็นจุดเริ่มต้นของแรงบันดาลใจที่พัฒนาจากความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนที่เป็นครู-ศิษย์ร่วมสำนัก ในประเด็นเกี่ยวกับ 1) การครองตน 2) การเรียนการศึกษา 3) การคบเพื่อน 4) ความกตัญญู 5) การเมืองการปกครอง 6) มนุษยธรรมหรือเมตตาธรรม หรือที่เรียกว่า เหวิน 7) ขนบ จารีต ประเพณี พิธีกรรม หรือที่เรียกว่า หลี่ และ 8) ความมุ่งมั่น ตั้งใจ โดยพิจารณาจากหน้าที่การปกครองดังนี้

1. ระบบการปกครอง ในยุคของขงจื้อเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว มี 3 ระบบด้วยกัน คือ 1) ระบบการเมืองแบบพ่อปกครองลูก ระบบนี้กษัตริย์มีสถานะเหมือนพ่อ ส่วนประชาชนได้ปกครองมีสถานะเหมือนลูก ซึ่งโดยสถานะแห่งความสัมพันธ์ พ่อจะต้องให้ความรัก ดูแล และปกป้องลูก ในขณะที่ลูกก็ต้องให้ความเคารพ และเชื่อฟังผู้เป็นพ่อ ภายใต้การปกครองระบบนี้ ประชาชนจะรู้สึกอบอุ่นและมีความเป็นอยู่ที่ดี 2) ระบบการเมืองแบบเจ้าครองนคร การปกครองในลักษณะนี้มีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจ คือการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่รัฐใหญ่น้อยภายในอาณาจักรของตน ๆ 3) ระบบการปกครองแบบจักรพรรดิ เป็นการปกครองแบบรวบอำนาจ ระบบการเมืองแบบจักรพรรดินี้ ได้พัฒนาถึงขีดสูงสุดในปี พ.ศ. 322 เมื่อเจ้าครองนครชื่อฉินได้ใช้กำลัง

ทหารของตนรวบรวมดินแดนจนเป็นปึกแผ่น พร้อมกันนั้นก็ได้สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิองค์แรกแห่งราชวงศ์ฉิน

ความสำคัญของผู้ปกครองมี 2 ระดับด้วยกัน คือ 1) ผู้ปกครองสูงสุด คือ กษัตริย์ ถือกันว่าเป็นตัวแทนของสวรรค์ (เทียน) เปรียบเหมือนหลักชัยของประเทศชาติ ทรงเป็นที่ยึดเหนี่ยวทั้งทางร่างกายและจิตใจ ห่วงใยในสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร ราษฎรต้องกินอิ่ม นอนอุ่น เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด เหล่าพสกนิกรถือจักรพรรดิเป็นใจของตน 2) ผู้ปกครองชั้นรองลงมา มีเหล่าขุนนางอำมาตย์ แม่ทัพ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นผู้รับสนองราชโองการของกษัตริย์มาปฏิบัติต่อราษฎร เปรียบเหมือนเป็นแขนขาของกษัตริย์ มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ตัดสินแทนกลุ่ม และทำให้งานของรัฐสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2. คุณลักษณะของผู้ปกครอง จะต้องไม่เกียจคร้านในการปฏิบัติหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ ตั้งอยู่ในคุณธรรม ทั้งนี้เพราะชีวิตและการเป็นอยู่ของประชาชนขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจึงต้อง เข้าใจในสิ่งที่ประชาชนต้องการ จะต้องทำงานมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม รู้หน้าที่ของตนมีสายตายาวไกล ผู้ปกครองนั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการหลัก ๆ คือ 1) มีความรักและเคารพในเจตจำนงของประชาชน 2) มีความปรารถนาในการที่จะสร้างเสถียรภาพและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม และ 3) มีความสามารถที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน

หน้าที่ของผู้ปกครองว่าโดยหลักแล้ว คือการสร้างภาวะการอยู่ดีกินดี สร้างหลักจริยธรรม กำหนดกฎหมาย และคิดค้นอักษร ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ราษฎร เช่นเดียวกับบิดามารดา มีความรักต่อบุตรธิดา ดังนั้น ผู้ปกครองจึงมีอยู่เพื่อประโยชน์แก่ราษฎรที่ถูกปกครอง ผู้ปกครองย่อมจะต้องอำนวยความสะดวก และความอุดมสมบูรณ์อย่างเพียงพอแก่ราษฎร เป็นผู้นำด้านการศึกษา และเป็นแบบอย่างแห่งชีวิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) สร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่ประชาชน 2) ให้การศึกษาแก่ราษฎร 3) สร้างความศรัทธาเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น

ในส่วนของจริยธรรมหรือหลักการสำหรับกรปกครอง เมื่อเราศึกษาดูแล้ว พบว่าเบื้องต้นควรกล่าวถึงหลักศีลธรรมของขงจื้อ ซึ่งหลักศีลธรรมของขงจื้อนั้นไม่ได้กล่าวอยู่เป็นหมวดหมู่ในที่แห่งเดียวกัน แม้ในคัมภีร์หลุนอวี่เองก็กล่าวถึงคุณธรรมทั้ง 4 ประการนั้น ๆ ว่าเป็นคุณธรรมของนักการปกครองเหมือนกัน แต่อยู่ต่างสถานะและโอกาส ซึ่งหลักศีลธรรมทั้งปวงนั้น เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วก็อยู่ในหลัก 4 ประการ คือ 1) หลักเหรินหรือเมตตาธรรม 2) หลักหลี่ หรือจารีต 3) หลักเสี่ยว (หลักกตัญญู) 4) หลักจุงหยุง หรือ หลักสายกลาง

3. จุดประสงค์ของการปกครอง ผู้ปกครองต้องเข้าใจจุดประสงค์ของการปกครอง เพราะหน้าที่นั้นเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่จุดประสงค์ดังกล่าวนี้ ซึ่งพบว่า ในคัมภีร์หลุนอวี่มีการกล่าวถึงหน้าที่การปกครองที่ดีคือการไม่มุ่งเส้นไปที่ทำให้เกิดความรุนแรง ดังข้อความว่า

จี้จ้งจื่อถามขงจื้อเกี่ยวกับการปกครอง “หากต้องประหารคนฉ้อฉล เพื่อปกป้องผู้อยู่ในทำนองคลองธรรม ท่านจะว่าอย่างไร” ขงจื้อตอบว่า “เหตุใดการปกครองจึงต้องใช้การประหารด้วยเล่า หากท่านต้องการสิ่งที่ดี ประชาชนก็จะดีเอง คุณธรรมของวิญญูชนเป็น

เสมือนลม คุณธรรมของเสียวหรินเสมือนยอดหญ้า สายลมอยู่บนยอดหญ้า ยอดหญ้าย่อมลู่ตาม” (ขงจื้อ, 2562)

การกล่าวถึงจุดประสงค์ของการปกครองตรงนี้จึงเป็นการเน้นไปที่ความสุขสงบของการปกครองที่ต้องการไม่ให้เกิดเรื่องไม่ถูกธรรมเกิดขึ้น เช่นความรุนแรงคือการประหารชีวิตหรือการทำสงครามก็ตาม ทั้งหมดมาจากผู้นำมีคุณธรรมและใช้คุณธรรมในการทำหน้าที่ เช่นเดียวกับข้อความว่า อาจารย์กล่าวว่า “ผู้ปกครองโดยคุณธรรมอาจเปรียบได้กับดาวเหนือซึ่งอยู่กับที่ และหมู่ดาวทั้งปวงต่างมานอบน้อม” (ขงจื้อ, (2562) ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุดมคติของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองที่ดูเป็นอันเดียวกันซึ่งเน้นให้เห็นความสุขสงบอันเกิดจากการทำหน้าที่ปกครองได้ถูกต้องของผู้ปกครอง

เปรียบเทียบหน้าที่ปกครองในจกักวัดติสุตรกับคัมภีร์หลุนอวี่

เมื่อนำหน้าที่ของนักปกครองในจกักวัดติสุตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อมาเปรียบเทียบจะพบหลักการที่เหมือนและต่างกัน ดังนี้

1) เปรียบเทียบด้านโครงสร้างของจกักวัดติสุตรกับคัมภีร์หลุนอวี่เหมือนกันตรงที่กล่าวว่าถึงผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง หรือกล่าวโดยนัยอีกประการหนึ่งคือการกล่าวถึงหน้าที่ของแต่ละกลุ่มที่จะพึงปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละฝ่าย ส่วนที่ต่างกันนั้น ทางจกักวัดติสุตร กล่าวถึงหน้าที่ทั้งที่เป็นโลกียะและโลกุตระ ส่วนคัมภีร์หลุนอวี่กล่าวถึงหน้าที่ที่บุคคลในสังคมพึงปฏิบัติต่อกันตามสามัญสำนึกที่ดีที่มีต่อกัน แสดงให้เห็นถึงคุณและโทษของการปฏิบัติในกรณีนี้ ๆ

2) เปรียบเทียบรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาขงจื้อมีนัยที่คล้ายกันตรงที่การปกครองนั้นต้องพึ่งพาผู้นำที่เป็นเจ้าผู้ครองนครเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของประชาชนทั้งหมด จะต่างกันก็เพียงแต่การรวบอำนาจแบบเบ็ดเสร็จหรือการให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการปกครองนั้น ๆ แต่ถึงกระนั้นก็เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งไม่มีพลังเพียงพอ เพราะอำนาจส่วนใหญ่จะอยู่ในกำมือหรืออยู่ในการปกครองของอำมาตย์ ข้าราชการบริพารเท่านั้น แม้ทางพระพุทธศาสนาจะแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นการปกครองด้วยอำนาจของกษัตริย์แบบเบ็ดเสร็จ อีกกลุ่มเป็นการเปลี่ยนถ่ายอำนาจตามวาระของกลุ่มผู้นำเช่นเดิม ซึ่งเป็นเจ้าปกครองในแต่ละรัฐ ในลักษณะสหพันธรัฐ ซึ่งอำนาจนั้นยังไม่สามารถที่จะเข้าไปสู่มือของประชาชนทั่วไป ในส่วนของการเมืองการปกครองในศาสนาขงจื้อถึงจะแบ่งออกเป็นสามกลุ่มซึ่งมีอำนาจมากน้อยต่างกัน แต่อำนาจเหล่านั้นก็ยังอยู่ในการบริหารจัดการของนักปกครองที่เป็นกษัตริย์เช่นเดิม ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปกครองนั้น ๆ จะใช้หลักในการปกครองแบบใดเป็นเครื่องมือเพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความสงบสุขนั่นเอง

3) เปรียบเทียบด้านความสำคัญของนักปกครอง ทั้งจกักวัดติสุตรและคัมภีร์หลุนอวี่ มองเหมือนกันว่านักปกครองนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารบ้านเมืองให้อยู่เป็นบ้านเป็นเมือง เป็นที่รวมคนหมู่มาก ทั้งความคิด เพศ วัย ความต้องการ ส่วนที่ต่างกันก็เป็นเพียงจกักวัดติสุตร

เน้นความอสังการของผู้ปกครองที่มากด้วยบุญญาภินิหาร ส่วนคัมภีร์หลุนอวี่มุ่งหมายเอาคนที่มีคุณธรรม ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจนามามากมาย เช่น ผู้นำกลุ่มชน เป็นต้น

4) **เปรียบเทียบด้านคุณลักษณะของนักปกครอง**ในจกักวัดติสูตรกับคัมภีร์หลุนอวี่ เหมือนกันตรงที่กล่าวว่า กล่าวถึงลักษณะสำคัญของนักปกครองที่ดีคือต้องมีคุณธรรมของความเป็นผู้นำ มีความรอบรู้ในหลักการปกครองบ้านเมือง ส่วนที่ต่างกันเป็นเพียงประเด็นย่อย ซึ่งในจกักวัดติสูตรเน้นที่ความเป็นผู้ทรงธรรม ซึ่งในคัมภีร์เองมุ่งหมายการสมาทานกุศลกรรมบถ 10 ส่วน คุณลักษณะของนักปกครองในคัมภีร์หลุนอวี่เน้นความเป็นโอรสสวรรค์ที่ใครไม่สามารถที่จะละเมิดพระราชอำนาจได้ แต่นั้นเป็นความเด็ดขาดในการปกครองส่วนหนึ่งที่จะสามารถปกครองคนจำนวนมากได้ แต่ต้องมีคุณธรรมในการปกครองคือการไม่ละอำนาจแห่งความโกรธเป็นสำคัญ

5) **เปรียบเทียบด้านหน้าที่ของนักปกครอง**ในจกักวัดติสูตรกับคัมภีร์หลุนอวี่ เหมือนกันตรงที่กล่าวว่า ตรงที่นักปกครองต้องทำหน้าที่เพื่อประชาชนที่อยู่ในปกครองของตนให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้ที่มิพระคุณ หรือผู้ที่ตนต้องรับผิดชอบดูแลสุขและทุกข์ของชนเหล่านั้น ส่วนที่ต่างกันในจกักวัดติสูตรเน้นการประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลข่าวสาร เช่น แจงว่าสิ่งนี้มีคุณค่า สิ่งนี้ไม่มีโทษควรละเว้น เป็นต้น ส่วนในคัมภีร์หลุนอวี่มุ่งสร้างหรือลงมือกระทำสิ่งที่ป็นรูปธรรมให้ชัดเจนเช่นการจัดการศึกษาให้ความรู้ เพราะสังคมจะอยู่ดีกินดีต้องสร้างโอกาสให้เขาไม่ใช่นำอาหารให้เท่านั้น

6) **เปรียบเทียบด้านจริยธรรมหรือหลักการของนักปกครอง**ในจกักวัดติสูตรกับคัมภีร์หลุนอวี่ เหมือนกันตรงที่กล่าวว่า ในการปกครองนั้นต้องอาศัยหลักในการปกครองทั้งหลักนิติธรรมและหลักศีลธรรม ไม่ควรเน้นหนักไปทางใดทางหนึ่งอันจะเป็นเหตุให้หลักการไม่มั่นคง ส่วนที่ต่างกันก็เป็นเพียงจกักวัดติสูตรกล่าวโดยภาพรวมใหญ่คือใช้หลักในการปกครองคือกฎหมายรัฐ และกฎด้านศีลธรรมคือกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งจะต้องรับโทษทางวิญญูเป็นส่วนเสริม ส่วนจริยธรรมในคัมภีร์หลุนอวี่เน้นที่หลักคุณธรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมคือหลักเมตตาและกตัญญูเป็นหลัก ส่วนกฎหมายนั้นมาจากหลักแห่งจารีต

7) **เปรียบเทียบคุณค่าของหน้าที่ของนักปกครองที่มีต่อสังคม** พบว่า จกักวัดติสูตร เป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้เป็นกุศโลบายสั่งสอนภิกษุ และบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชน ได้รู้จักการพึ่งตนเอง และการพึ่งธรรมะให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคม 1). ความสำคัญในด้านการพัฒนาชีวิต 2) ความสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง 3) ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ 4) ความสำคัญในด้านการศึกษา การศึกษานั้นคือการฝึกฝนอบรมพัฒนาคนให้เกิดความดีงาม ส่วนการปกครองในคัมภีร์หลุนอวี่ที่มีต่อสังคม พบว่า 1) การปกครอง คือการแก้ไขปรับปรุง 2) มีการจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพ เพราะว่าการศึกษานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปกครอง และ 3) ควรใช้หลักคุณธรรมนำหน้ากฎหมาย กฎหมายควรเป็นเครื่องมือสำรองในกรณีที่ควรขาดคุณธรรมยึดเหนี่ยวแล้วเท่านั้น

8) เปรียบเทียบด้านจุดประสงค์ของการหน้าที่ของนักปกครอง พบว่า จักรกัตติสูตร เป็นการทำหน้าที่ของการปกครองด้วยการประสงค์การสงบสุขเป็นหลัก ทำให้หน้าที่ของนักปกครองจะไม่ให้เกิดความทารุณเกิดขึ้นในสังคม ดังจะพบว่าหากเกิดความรุนแรงก็จะเข้าไปช่วยเหลือด้วยการมอบให้ซึ่งทรัพย์สินสมบัติไม่ให้เกิดการแย่งชิงกัน แต่พอเกิดความขาดแคลนก็จะนำไปสู่ปัญหาตามมาเช่นเดียวกับเนื้อหาในคัมภีร์หลุนอวี่ที่เน้นไปที่ความไม่รุนแรงของการปกครองเช่นกัน เมื่อเกิดความรุนแรงจึงไม่ใช่หน้าที่ของนักปกครองที่ถูกต้อง จึงต้องแสวงหาวิธีจะไม่ให้ความรุนแรงนั้นเกิดขึ้น

บทสรุป

จักรกัตติสูตรนั้น เป็นพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ หรือนักปกครอง และนอกจากนั้น พระสูตรนี้ดังกล่าวยังหมายรวมถึงนักการเมืองในระดับชาติ นักการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วย เพราะทุกคนในทุกภาคส่วนล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการผลักดัน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศและสังคมให้เป็นในทิศทางที่พึงประสงค์ คือความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสันติสุขของสังคม ความเป็นอยู่อย่างผาสุกของประชาชนภายในประเทศชาติด้วยกันทั้งนั้น ส่วนคัมภีร์หลุนอวี่ เป็นรวมบทสนทนาระหว่างขงจื้อกับศิษย์ เป็นจุดเริ่มต้นของแรงบันดาลใจที่พัฒนาจากความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนที่เป็นครู-ศิษย์ร่วมสำนัก ในประเด็นเกี่ยวกับ 1) การครองตน 2) การเรียน การศึกษา 3) การคบเพื่อน 4) ความกตัญญู 5) การเมืองการปกครอง 6) มนุษยธรรมหรือเมตตาธรรม หรือที่เรียกว่า เหวิน 7) ขนบ จารีต ประเพณี พิธีกรรม หรือที่เรียกว่า หลี่ และ 8) ความมุ่งมั่น ตั้งใจ จากการศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ของนักปกครองในจักรกัตติสูตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์หลุนอวี่ในศาสนาขงจื้อ พบว่า หน้าที่ของนักปกครองในจักรกัตติสูตรกับคัมภีร์หลุนอวี่เหมือนกันตรงที่นักปกครองต้องทำหน้าที่เพื่อประชาชนที่อยู่ในปกครองของตนให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้ที่มีพระคุณ หรือผู้ที่ตนต้องรับผิดชอบดูแลสุขและทุกข์ของชนเหล่านั้น ส่วนที่ต่างกันนั้น ในจักรกัตติสูตรเน้นการประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลข่าวสาร เช่น แจ้งว่าสิ่งนี้ดีมีคุณ สิ่งนี้ไม่ดีมีโทษควรละเว้น เป็นต้น ส่วนในคัมภีร์หลุนอวี่มุ่งสร้างหรือลงมือกระทำสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้ชัดเจนเช่นการจัดการศึกษาให้ความรู้ เพราะสังคมจะอยู่ดีกินดีต้องสร้างโอกาสให้เขาไม่ใช่ยื่นอาหารให้เท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

ขงจื้อ. (2562). หลุนอวี่: ขงจื้อสนทนา. แปลโดย สุวรรณ สภาอานนท์. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่น โซไซตี้.

พระมหาจุฑาธนา นรเชฏฐ (ศิริวรรณ). (2555). แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในจักรกัตติสูตร (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อมร ทองสุข. (2549). *คัมภีร์หลุนอวี่*. ปทุมธานี: บริษัท ชุณหวัตร จำกัด.

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review “สามัญสำนึก Common Sense”

พระมหาธีรवीร์ พันธุ์ศรี

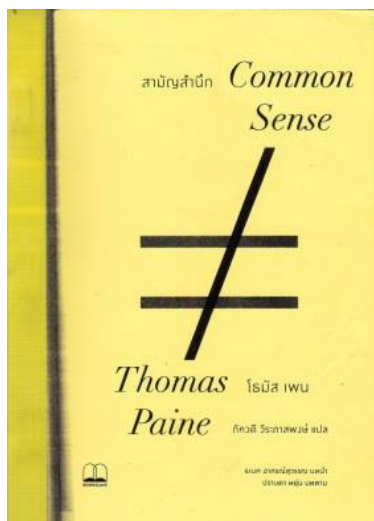
Phramaha Teerawee Punsri

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate school Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-Mail: Punsee2004@hotmail.com

Received June 16, 2021; Accepted: June 30, 2021

ผู้เขียน : Thamas Paine โรเบิร์ต เพน แพล

ผู้แปล : ภัควดี วีระภาสพงษ์

ปีที่พิมพ์ : 2563

จำนวนหน้า : 175

สำนักพิมพ์ : Bookscape

ISBN: 978-616-8221-28-0

บทนำ

สามัญสำนึก (Common Sense) เป็นบทความอยู่ในจุลสารเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมือง สะท้อนความเคลื่อนไหวของชาวอาณานิคมอเมริกันในอเมริกาเหนือที่เติบโตเคียงข้างกับการเติบโตของเมืองและเศรษฐกิจการผลิตแบบทุนของชนชั้นกระฎุมพี ในที่นี้เป็นการวิพากษ์ระบบกษัตริย์ที่เป็นฝ่ายปกครองสืบทอดมาจากครอบครัว ที่อยู่เหนือประชาชน ประเด็นจุดหมายของการปกครองและรัฐบาลต้องเป็นการปกครองเพื่อความดีงามของส่วนร่วม (Public good) ไม่ใช่ของอภิสิทธิ์ชน บทความนี้

ส่งผลให้เกิดความสลายความรู้และการต่อสู้เรียกร้องเอกราชของอเมริกาจากระบบกษัตริย์จอร์จที่ 3 แห่งอังกฤษในปี 1776 และได้รับเอกราชในปี 1783 โทมัส เพน ชาวอังกฤษ เกิดในครอบครัวปานกลาง พ่อเป็นช่างทำสตั๊มป์และเป็นควากเกอร์ ส่วนแม่เป็นลูกสาวของอัยการในท้องถิ่น เขาเรียนจบได้ทำงานเป็นพนักงานสุภาพกร นิยชอบทำงานมวลชนและอภิปรายปัญหาของชาวบ้าน จนถูกไล่ออกจากงานเพื่อการจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวไม่พอใจการทำงานสุภาพกร ปี 1774 เขาตัดสินใจไปแสวงหาชีวิตใหม่ในอเมริกาด้วยวัย 37 ปี และได้ศึกษาและสร้างมโนทัศน์ทางการเมืองจากครอบครัวที่ปลูกฝังความคิดอิสระเสรีตั้งแต่เด็ก ตัวของเพนเติบโตในครอบครัวที่เป็นควากเกอร์ที่เป็นโปรเตสแตนต์มีศรัทธาและวัตรปฏิบัติตนเองไม่เหมือนนิกายอื่นๆ หลักการใหญ่ คือ การเคารพความเป็นอิสระและแสงสว่างในตัวเองของแต่ละคนในการเข้าถึงพระเจ้า แต่ในประเทศอังกฤษความเชื่อทางศาสนาตามความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมและการปกครองมีแต่ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมของคนในสังคม ก่อให้เกิดโครงการปฏิรูปต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ การต่อต้านและทำลายระบบทาสผิวดำระดับท้องถิ่นยกเลิกระบบการทาสทาส รวมถึงการยอมรับให้คนที่คิดต่างจากสำนักกระแสหลักเข้ารับตำแหน่งในการทำงานราชการได้ และสุดท้ายคือความคิดให้แยกศาสนาออกจากรัฐและการเมือง แนวคิดที่มีอิทธิพลทางการเมืองแบบบริติชคือวิทยาศาสตร์แบบนิวตัน สอนว่า จักรวาลนี้มีระเบียบและความสมานฉันท์ (Harmony and order) ที่ถูกขึ้นำโดยกฎธรรมชาติ ถูกจินตนาการถึงสังคมและการเมืองที่มีระเบียบและความสมานฉันท์ สามารถนำมาตัดสินด้วยเหตุผลได้ เมื่อมองจากจุดที่เป็นวิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยม ศาสนจักรเริ่มไม่ไว้วางใจเพราะถูกสั่นคลอนทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดแนวร่วมมากมาย เช่น เบนจามิน รัช (Benjamin Rush) จอห์น เบวิส (John Bevis) จอร์จ ลูอิส สกอตต์ (George Lewis Scott) เป็นนักคณิตศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและแนะนำเพนให้รู้จักกับเบนจามิน แฟรงคลิน (Benjamin Franklin) เพนได้เรียนอยู่ชีวิตอยู่ในอังกฤษ ผ่านการทำงานมีประสบการณ์มากมายทำให้ในใจเต็มไปด้วยความคับข้องใจ ความกดดัน และความขัดแย้ง ก่อนตัดสินใจลงเรือไปอเมริกา พร้อมกับควาหมดหวังในการปฏิรูปในอังกฤษที่ลักษณะเบาบางและไร้น้ำหนัก ทางออกสุดท้ายคือการไปสร้างชีวิตใหม่และผลักดันอุดมการณ์ทางการเมืองที่เขาศรัทธาและเชื่อในโลกใหม่

จุดเริ่มต้นของเพนกับสิ่งใหม่ๆ ในอเมริกาโดยคำแนะนำตัวของเบนจามิน แฟรงคลิน ที่การเมืองกำลังคุกรุ่นด้วยความขัดแย้งทางการเมืองที่ดุเดือด พร้อมกับอารมณ์รุ่มร้อนถึงความไม่เป็นธรรมและไม่เป็นเหตุผลของระบบกษัตริย์ การได้ทำงานในที่นั่นโดยไม่ต้องปรับตัวในฟิลาเดลเฟียที่มีระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด มีชนชั้นที่ร่ำรวย และชนชั้นฝีมือแรงงานที่มีจำนวนมาก มีการต่อต้านแรงงานทาส จนมีการประกาศยกเลิกแรงงานทาส ต่อมาเกิดความผันผวนของสภาวะทางเศรษฐกิจประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ประเทศแม้คืออังกฤษต้องการรายได้มากขึ้นจากเมืองอาณานิคมสู่กรณีวิกฤตแอสแตมป์ปี 1765-1766 ตามด้วยกฎหมายภาษีทาวเซนต์ปี 1770 เกิดการประท้วงอังกฤษก่อตัวขึ้น ไม่ให้นำสินค้านำเข้าเข้ามา ชุมนุมคัดค้านกฎหมายอังกฤษและข้าหลวงอังกฤษในอาณานิคม

นำไปสู่สัญลักษณ์การเมืองยุคสมัยนั้นมีการปลุกระดมความคิดทางการเมืองในหมู่ประชาชนที่เป็นช่างและช่างฝีมือ มีการตั้งสภาครองเกรสแห่งทวีป(Continental Congress)เป็นองค์กรนำในการต่อสู้ต่อรองเจรจากับรัฐบาลอังกฤษ เกิดแนวคิดชาตินิยมและต้องการเป็นอิสระจากอาณานิคม จุดนี้เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อพร้อมกับประสบการณ์ทางการเมืองจากอังกฤษ

เพนได้เสนอแนวคิดทางการเมืองและอิทธิพลของสามัญสำนึกที่เขานิยามไว้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรกคือต้นกำเนิดและจุดประสงค์ของรัฐบาล เริ่มด้วยการเปรียบเทียบระหว่างรัฐบาลกับสังคมเป็นวิธีวิทยาในสำนักปรัชญาตามธรรมชาติและสัญญาสังคมจากโฮมส์ ฮอบส์ถึงจอห์น ล็อก ดังข้อสรุปของเขาที่ว่า

สังคมเกิดจากความต้องการของเรา ส่วนรัฐบาลเกิดจากความชั่วร้ายของเรา สังคมส่งเสริมความสุขของเราในด้านบวกด้วยการเกื้อหนุนประโยชน์ที่เรารัก ส่วนรัฐบาลมีหน้าที่ในด้านลบคือคอยระงับยับยั้งความชั่วร้ายของเรา สังคมเกื้อหนุนการมีปฏิสัมพันธ์ ส่วนรัฐบาลสร้างการกีดกันแบ่งแยก สังคมคือผู้อุปถัมภ์ รัฐบาลคือผู้ลงโทษ

ดังนั้นข้ออุปมาแนวคิดทางการเมืองและสังคมคือความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนทั้งหลายในสังคม ประเด็นที่สอง คือ การวิพากษ์และชำแหละความเป็นมาและการก่อรูปจนถึงการดำรงอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจปกครองอย่างชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์อังกฤษ เขาใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์วิพากษ์สถาบันกษัตริย์ เขานำเสนอข้อเท็จจริงของการเป็นกษัตริย์ก่อนว่า มีอะไรบ้าง ข้อแรกคือ อะไร ที่กษัตริย์มีและทำ สรุปได้ว่า สถาบันกษัตริย์อังกฤษนั้นมีอะไรและทำอะไร และสิ่งที่มีอยู่และทำนั้นถูกต้องตามเหตุผลและผลของสรรพสิ่งนั้นหรือไม่ เพนปฏิเสธระบอบกษัตริย์และอภิสิทธิ์จากการสืบสายเลือดวงศ์ตระกูล และประเด็นสุดท้าย คือ อเมริกาจะไปทางไหน สามัญสำนึก ได้ตอบและชี้แนะหนทางที่เป็นการเลือกหนทางเป็นเอกราชและเป็นอิสระจากอำนาจและการปกครองที่ยุติธรรมและไม่เป็นธรรมชาติของระบอบกษัตริย์อังกฤษ เพนได้ใช้ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในชีวิตของช่างฝีมืออันเป็นกลุ่มชาวเมืองหรือกรรมพื้ที่เติบโตใหญ่ขึ้นมาในสภาวะแวดล้อมของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและการเมืองระบบฟิวดัล ความขัดแย้งที่กำลังก่อตัวและความจำเป็นต้องมีพลังการเมืองใหม่เข้ามาผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพให้เกิดขึ้น ความขัดแย้งระหว่างอาณานิคมอเมริกากับรัฐบาลอังกฤษเป็นเวทีประลองกำลังทางอุดมการณ์ที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดภายใต้ระบบจักรวรรดิอังกฤษขณะนั้น ความลังเลไม่กล้าตัดสินใจในการแตกหักกับจักรวรรดิอังกฤษและระบอบกษัตริย์ แต่ก็มีบางพวกที่ไม่สามารถเปลี่ยนไปยังอยู่ติดกับระบบเก่าไม่ย้ายจุดยืนของตนเอง สามัญสำนึกจึงเป็นพลังที่ทำให้สายใยเส้นสุดท้ายระหว่างอาณานิคมกับเมืองแม่อังกฤษขาดสะบั้นลง งานเขียนของเพนมีพลังข้อคิดและข้อเสนอที่สำคัญคือ การวิจารณ์และลบล้างความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ที่วางอยู่บนหารสืบสายโลหิตว่าเป็นการปกครองที่ไม่เป็นธรรมชาติและไม่มีความจริงรับรอง การยกฐานะและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชนชั้นต่ำที่เป็นสามัญชนและทาสทั้งหลายที่ต้องการยกฐานะแต่ก็มีอุปสรรคขัดขวางคือระบอบกษัตริย์ ดังนั้น สามัญสำนึก บทความ

นี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นประกอบด้วยต้นกำเนิดและจุดประสงค์ของรัฐโดยทั่วไปพร้อมข้อสังเกตต่อรัฐธรรมนูญอังกฤษดพอสังเขป ว่าด้วยระบบกษัตริย์กับการสืบทอดทางสายเลือด และว่าด้วยสมรรถนะของอเมริกาในปัจจุบันพร้อมข้อคำนึงจีปาละ

เนื้อหาโดยย่อ

สาระสำคัญส่วนที่ 1 ว่าด้วยต้นกำเนิดและจุดประสงค์ของรัฐบาลโดยทั่วไปพร้อมข้อสังเกตต่อรัฐธรรมนูญอังกฤษดพอสังเขป สังคมกับรัฐบาล มีความแตกต่างกัน ต้นกำเนิดผิดแผกกันสังคมเกิดจากความต้องการของเรา ส่วนรัฐบาลเกิดจากความชั่วร้ายของเรา สังคมส่งเสริมความสุขของเรา ในด้านบวกเกี่ยวข้องกับประสานสิ่งที่เรารัก ส่วนรัฐบาลมีหน้าที่ในด้านลบคือคอยระงับยับยั้งความชั่วของเรา สังคมเกื้อหนุนการมีปฏิสัมพันธ์ รัฐบาลสร้างความขัดกันแบ่งแยก สังคมคือผู้อุปถัมภ์ รัฐบาลคือผู้ลงโทษ สังคมในทุกสภาวะเป็นสิ่งประเสริฐ รัฐบาลในสภาวะที่ดีที่สุดเป็นแค่ความชั่วร้ายที่จำเป็น สภาวะที่เลวร้ายที่สุด ยิ่งทนทานเพราะเมื่อใดเราทนทุกข์หรือประสบความลำเค็ญจากรัฐบาล เรื่องที่คาดหมายว่าน่าจะเจอแต่ในประเทศที่ปราศจากรัฐบาล ความทุกข์ใจยิ่งทวีคูณเมื่อหวนนึกว่าเราเป็นผู้บันดาลปัจจัยอันก่อทุกข์แก่ตัวเรา รัฐบาลที่จะประกันความปลอดภัยให้มากที่สุด โดยมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดและยังประโยชน์สูงสุด ย่อมเป็นรัฐที่พึงปรารถนา และยังมีใครที่สามารถปกป้องคุ้มครองได้ด้วยข้อบกพร่องของมนุษย์ การสถาปนาการปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อบรรเทาข้อบกพร่องของคุณธรรมมนุษย์ การจัดตั้งสภาเพื่อออกข้อบังคับมาใช้กับผู้ได้ปกครองด้วยการเลือกตั้ง ด้วยระบบการปกครองเพื่อให้ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความสุข ออกเป็นรัฐธรรมนูญเพื่อให้ความชอบธรรมแล้วนำมาปกครองแต่ก็เป็นภาพลวงตาผู้อยู่ใต้ปกครอง รัฐธรรมนูญของอังกฤษจึงไม่ได้ทำให้เกิดเสรีภาพอย่างที่กล่าว เพราะเป็นการให้กษัตริย์มีอำนาจและชนชั้นสูงที่สืบทอดการทางสายเลือดจึงเป็นเอกเทศจากประชาชน สภาของสามัญชนคอยถ่วงดุลกษัตริย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานสองประการคือกษัตริย์เป็นบุคคลที่ไว้วางใจไม่ได้ถ้าไม่มีการตรวจสอบ หรือความกระหายอำนาจของกษัตริย์เป็นโรคร้ายตามธรรมชาติของระบอบกษัตริย์ และอีกอย่างสภาสามัญชนได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ข้างต้นจึงมีปัญญากว่าหรือมีค่าต่อการไว้วางใจมากกว่าผู้ครองบัลลังก์กษัตริย์ การออกกฎหมายรัฐธรรมนูญของกษัตริย์ที่ปกครองจึงมีการอำพรางมีความซับซ้อนแนบเนียนมากขึ้น หาใช่ทรงธรรมกว่าเดิม

สาระสำคัญของส่วนที่ 2 ว่าด้วยระบอบกษัตริย์กับการสืบทอดทางสายเลือด มนุษย์กำเนิดมาเท่าเทียมต่อมาภายหลังมีการแบ่งแยกคนรวยกับคนจนเป็นหลักที่สำคัญ การแบ่งแยกอีกอย่างหนึ่งที่ไม่มิเหตุผลคือการแยกมนุษย์ออกเป็นกษัตริย์กับราษฎร ชายกับหญิงแบ่งแยกตามธรรมชาติ ดีกับเลว เป็นการแบ่งแยกของสวรรค์ ไม่มีใครเกิดสูงส่งกว่ากันเหนือมนุษย์คนอื่น และแตกต่างรวกกับสิ่งที่มีชีวิตสายพันธุ์ใหม่ เกิดมาเพื่อความสุขหรือความทุกข์ของมนุษย์ชาติกันแน่ การไม่มีกษัตริย์ จึงมีความสุข กษัตริย์สร้างแต่ความฟุ้งเฟ้อยกย่องบูชาให้เลิกลอยกว่าคนอื่นไม่สามารถอ้างเหตุผลชอบธรรมใดเลยจากสิทธิเท่าเทียมตามธรรมชาติ ระบอบกษัตริย์เป็นบาปประการหนึ่งของชาวยิวและเป็นความชอบธรรมของพระเจ้าที่ทรงมหิธานุภาพ กษัตริย์ที่ดีย่อมมีแต่น้อย ระบอบกษัตริย์ไม่เป็นที่พอใจของพระเจ้าเป็นเจ้าคือความจริง การสืบทอดทางสายโลหิต ก้าวแรกเสื่อมและลดทอนตัวเองไม่พอ ก้าวสองอ้างเป็นสิทธิ์เป็นการดูแคลนและยัดเยียดให้คนรุ่นหลัง เมื่อมนุษย์เกิดมาเท่าเทียม การยกย่องตระกูลให้มี

อภิลิขิต์ขึ้นตั้งแต่กำเนิดจนตลอดไป ความห่างไกลจากต้นเกินค่าและไม่ควรมาปกครอง เนื่องจากกษัตริย์จะใช้อำนาจในการเบียดเบียนอย่างทารุณรวมไปถึงการสืบทอดอำนาจทางสายโลหิตก็เป็นสิทธิที่ชอบธรรม แม้อ่อนสืบบราชบัลลังก์ที่ยังทรงพระเยาว์ มีคนที่สำเร็จราชการใช้อำนาจภายใต้กษัตริย์อำนาจยั่ววนและมีโอกาสให้ทรยศต่อความวางใจ เมื่อมีอำนาจก็จะครอบงำกษัตริย์เมื่อวัยชรา ดังนั้นระบอบกษัตริย์และการสืบทอดราชบัลลังก์จะก่อให้เกิดโลกโซกเลือดและแปดเปื้อนถ้าผ่าน ระบบกษัตริย์จึงมีหน้าที่สร้างความยากจนแก่ประเทศชาติและสร้างความขัดแย้งบาดหมางแก่ผองชนทั้งคนทุกคนมีความเท่าเทียม

สาระสำคัญส่วนที่ 3 ความคิดคำนึงว่าด้วยสถานะของอเมริกาในปัจจุบัน อเมริกามีความสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรมีสินค้าที่ค้าขายจนร่ำรวยไม่จำเป็นต้องอาศัยประเทศแม่ซึ่งคุ้มครองประโยชน์ของเรา อเมริกาต้องสร้างมิตรทั่วทวีปยุโรป ต้องความเป็นเอกราชให้ได้ ทั้งที่อเมริกามีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีเมืองท่าที่ทำการค้าขายได้เองโดยไม่ต้องอาศัยอำนาจใดๆจากประเทศแม่ ที่จะเอาแต่ประโยชน์จากประเทศของเรา เราสามารถสร้างความยิ่งใหญ่ได้ด้วยตัวของเราเอง ที่เราทำไม่ได้เพราะเราเกาะเกี่ยวกับประเทศแม่ ไม่มีพระเจ้าองค์ใดจะให้ใครมาปกครอง แต่ท่านได้มอบความปลอดภัยโดยพระองค์เอง เรามาสร้างสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่คนรุ่นหลัง ประเทศแม่เอาแต่ประโยชน์ แสร้งความปรองดองแต่มีกลไกในการกำจัดคนที่เห็นต่าง ดังนั้น อเมริกาจะต้องเป็นอเมริกาไม่ใช่อังกฤษ มีอิสรภาพและเสรีภาพปกครองตนเองคือสิทธิตามธรรมชาติ

สาระสำคัญส่วนที่ 4 ว่าด้วยสมรรถนะของอเมริกาในปัจจุบันพร้อมข้อคำนึงจีปาะ อเมริกามีความสามารถในการปกครองตนเอง รวมทั้งความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น การต่อเรือในการรบที่มีต้นทุนต่ำกว่าการไปสร้างประเทศอื่นทำที่มีต้นทุนสูง เป็นต้น อเมริกาพรั่วที่จะเป็นมหาอำนาจได้ ควรให้อิสรภาพในการนับถือศาสนา ต้องประกาศอิสรภาพอย่างเปิดเผยและมุ่งมั่น เหตุผล คือ อเมริกาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเมื่อมีการสู้รบยากที่จะหาประเทศมาใกล้เคียง ไม่มีทางที่ประเทศที่จะเข้ามาช่วยเพราะอเมริกากับอังกฤษเป็นเมืองขึ้น ภาพในสายตาของนานาประเทศจะมองอเมริกาเป็นกบฏ ต้องมีการสื่อสารบอกความจำเป็นและความทุกข์ต่อการอยู่ภายใต้บังคับของอังกฤษสื่อความทุกข์ทรมานความยากลำบากของอเมริกา

บทวิจารณ์

ประเด็นในการวิจารณ์ ผู้วิจารณ์ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ (1)รูปแบบการนำเสนอ (2) ประเด็นเนื้อหา

1. รูปแบบการนำเสนอ หนังสือเรื่องสามัญสำนึก(Common Sense) ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นหนังสือ แต่เหมือนบทความที่ตีพิมพ์ลงในจุลสารและแผ่นใบปลิว(pamphlem) สะท้อนความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวอาณานิคมอเมริกันในอเมริกาเหนือ ภาษาที่เขียนแบบเรียบง่าย แต่ทรงพลังข้อคิดและข้อเสนอที่วิพากษ์และลบเลือนความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ที่สืบสายโลหิตเป็นระบบที่เป็นธรรมชาติและไม่มีความจริงรองรับ

ในส่วนลำดับเนื้อหา ผู้เขียนใช้ภาษาเขียนอย่างเรียบง่าย มีเหตุผลที่สำคัญได้การโยนหลักทางศาสนาคริสต์ที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลมาเชื่อมโยงให้ตั้งแต่ความเชื่อเรื่องกษัตริย์ ความเป็นมนุษย์ที่พระเจ้าได้ทรงประทานความสำเร็จโดยไม่ผ่านตัวแทนจากอำนาจใดๆ สร้างความเชื่อถือด้วยการ

นำสิ่งที่คนเคารพนับถือมาปูพื้นฐานความเชื่อแล้วเข้าสู่ประเด็นข้อเรียกร้องความเป็นตัวของตัวเอง (อเมริกา) การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ความเท่าเทียมของความเป็นคน มีเสรีภาพอิสรภาพเท่าเทียมกันมากที่สุด (จอห์น รอลส์, 2558: 57) การสร้างความภาคภูมิใจให้ตระหนักถึงประเทศตนเองที่ไม่จำเป็นต้องยอมทนต่อเมืองแม่ ทั้งที่ตนเองมีศักยภาพหรือสมรรถนะ มีทรัพยากรมากมาย พื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล ผู้เขียนได้เชื่อมโยงและเรียงลำดับหลักการปกครองที่ต้องเน้นภาพของการปกครองด้วยตนเอง มีองค์กรการปกครองตนเอง เพื่อดูแลสุขทุกข์ของประชาชน ออกกฎหมายปกครองที่เข้าใจพื้นฐานตนเอง มากกว่าจะให้คนอื่นมาออกกฎหมายที่ต้องอาศัยความพอใจหรือผลประโยชน์ตนเอง ผู้เขียนยังใช้ภาษากระตุ้นอย่างมีเหตุผลโดยตนไม่ไขว่คว้าคิดผู้ต้องการผลักดันความเชื่อของตนเอง หรือยึดยึดสิ่งที่เขาคิดว่าตนเองถูกต้องให้กับคนอื่น สร้างความตระหนักด้วยข้อคิดให้วิพากษ์อย่างมีเหตุผลโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์มาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมอเมริกา เป็นผู้ยึดมั่นในเหตุผล ความเป็นธรรม ความถูกต้อง ความเท่าเทียมของสิทธิเสรีภาพระหว่างมนุษย์ทุกเชื้อสายและชาติพันธุ์ การเป็นคนที่ยึดมั่นแบบนี้จนทำให้คนตราหน้าว่า “เป็นบุคคลน่ารังเกียจ จนมีคำกล่าวถึงเขาว่า อายุยืนยาว กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ไว้บ้าง แต่ก็ทำเรื่องที่เป็นโทษไว้มากมาย” พื้นฐานของตัวเขาเป็นเหตุให้การเขียนสามัญสำนึกได้จุดที่น่าเชื่อถือต่อประชาชนชาวอเมริกา และทำให้ได้เอกราชอิสรภาพเสรีภาพของอเมริกา จนทำให้สายใยระหว่างประเทศอาณานิคมกับประเทศอังกฤษขาดสะบั้น

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนหนังสือพยายามใช้ภาษาและให้เหตุผลซึ่งเป็นยุทธวิธีในการต่อสู้กับประเทศแม่ด้วยการปลุกกระตือรือร้นความเชื่อที่เป็นนามธรรมในหลักพื้นฐานคือศาสนา แต่เป็นศาสนาที่สามารถเข้าถึงได้โดยตนเองไม่ใช่ผ่านตัวกลางใดๆ สิ่งที่เป็นรูปธรรมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ของอเมริกาพยายามให้เหตุผลทั้งเป็นหลักการที่จับต้องได้ เช่น ถ้าเราทำอะไรกับประเทศแม่ เราก็จะถูกตราหน้าว่าเป็นกบฏเสมอ ประเทศอื่นก็จะเกรงอังกฤษอยู่ดีเป็นต้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายเชื่อมโยงประเด็นต่อเหตุผลจากหลักศาสนาสู่ข้อเท็จจริงของสถาบันกษัตริย์

2. ประเด็นเนื้อหา

ก. การใช้ภาษา ผู้เขียนภาษาที่เชื่อมโยงชุดความคิดที่เดิมมาจากศาสนา แล้วพัฒนาให้เกิดความเชื่อที่เป็นจริงในปัจจุบัน แล้วเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาเป็นตัวนำ ชักชวนให้คนที่อ่านหนังสือสามัญสำนึก(Common Sense) รักและห่วงหาพันพิเคราะห์ของตนเอง ทุกอย่างที่ต้องรู้ต้องมาจากประชาชนไม่ใช่มาจากอำนาจของศักดินา การออกกฎหมายก็เพื่อมากดขี่ประชาชน ประเด็นของการเขียนเนื้อหา ผู้เขียนอธิบายได้อย่างชัดเจนข้อมูลแน่นและมีพลังต่อการต่อสู้ของประเทศอาณานิคมและกระตุ้นความคิดที่ไม่เป็นจริงของสถาบันกษัตริย์ และพยายามหาเหตุผลมาเป็นยุทธวิธีในการต่อสู้กับสถาบันกษัตริย์ มีการใช้อุปมาเปรียบเทียบกับความไม่เป็นธรรมต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ออกมาเพื่อกษัตริย์หรือคนของกษัตริย์แต่ไม่ออกมาเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศจึงติดในพันนาการด้วยอคติอันต้อติง ดังคำอุปมาว่า ชายที่ติดบ่วงโสเภณียอมไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้เลือกหรือตัดสินภรรยาในทำนองเดียวกัน ความยึดมั่นถือมั่นในรัฐธรรมนูญการปกครองอันผู้พึงก็บังตาเรามิให้แลเห็นรัฐธรรมนูญที่ดี ดังนั้น ประเด็นเนื้อหาของผู้เขียนชักชวนให้คนอ่านจุลสารของเขาได้เข้าใจและคล้อยตาม สร้างความตระหนักรู้ความเป็นชาติของตนเอง ผู้เขียนยังอุปมาเชื่อมโยงเหตุผลทุกตอน โยงเหตุการณ์ทั้งในอดีตยุคปฏิวัติศาสนา เหตุการณ์ในยุโรปที่เป็นการกระทำของกษัตริย์ ผู้เขียน

จำเป็นต้องอ้างเหตุผลที่น่าเชื่อถือ และการอุปมาที่ได้เห็นภาพของความจริงในการต่อสู้กับสถาบันกษัตริย์อังกฤษ เพราะเหตุผลที่สำคัญของผู้เขียนที่มองเห็นถึงการเปลี่ยนจะต้องใช้การสื่อสารด้วยบทความที่เข้าถึงคนอเมริกันได้ทุกหนทุกแห่ง และอีกเหตุผลการใช้กำลังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบกษัตริย์ได้เพราะอิทธิพลของอำนาจมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่ถ้าใช้การเขียนย่อมนสื่อสารให้คนอเมริกันได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เขียนใช้ภาษาที่เรียบง่ายเรียงลำดับเนื้อหาจุดเน้นของการต่อสู้เพื่อเรียกร้องจากกษัตริย์อังกฤษ

ข. ประเด็นความคิดของผู้เขียนในหนังสือเล่มนี้ มีความคิดที่ชัดเจนวาดภาพมโนทัศน์เห็นถึงความเท่าเทียมของกษัตริย์กับราษฎรไม่มีหลักศาสนาหรือหลักธรรมชาติที่ให้แก่กัน การใช้วิธีการอ้างพระเจ้าผู้ทรงมหิทธิธานภาพเพื่อให้คนที่เชื่อในศาสนาคริสต์ทศตวรรษที่ 18 เป็นสิ่งไม่สมเหตุสมผล การใช้หลักเหตุผลจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นความเชื่อในหลักศาสนาของผู้เขียนเป็นการหาหลักฐานยืนยันของงานที่สมบูรณ์ของผู้เขียนและได้ผล เพราะในคัมภีร์ที่ผู้เขียนยืนยันการที่พระเจ้าไม่ได้ให้ใครมาปกครองแทนพระองค์ และพระองค์ไม่ได้สร้างบาปให้กับใคร และการอ้างของกษัตริย์ต่อการสืบสายโลหิตที่เขาเห็นเหตุผลเป็นความเขลาและธรรมชาติไม่เห็นชอบ ผู้เขียนถึงขนาดยกหลักฐานซึ่งเป็นนิทานอีสป ลาคูณหนังสือโต การเป็นกษัตริย์ก็เป็นเฉพาะตัวไม่อาจตกทอดไปถึงลูกหลานได้ไม่อย่างนั้นจะเกิดความยุติธรรมเกิดขึ้น ขัดต่อหลักธรรมชาติ คนรุ่นต่อไปจะได้อยู่ภายใต้การปกครองของคนโง่และคนเขลาได้ การสืบทอดแบบสายโลหิตจะเป็นการเปิดประตูให้คนบาปปัญญาคนชั่วช้า และคนไม่เหมาะสม ผู้เขียนพยายามชักชวนให้เชื่อถึงระบบที่เลวร้ายอันจะก่อความหายนะให้กับคนที่อยู่ใต้ปกครอง แล้วโยงไปสู่ความเป็นคนอเมริกันซึ่งมีสมรรถนะพอที่จะปกครองตนเอง นี่จึงเป็นงานเขียนที่ชัดเจนและสามารถทำให้คนอเมริกาต่อต้านประเทศอาณานิคมอังกฤษจนได้รับเอกราชของตนเอง

บทสรุป

หนังสือเรื่องสามัญสำนึก(Common Sense)ผู้เขียนได้กำหนดจุดประสงค์ไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่าเป็นเขียนเพื่อเสนอให้เกิดความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนอเมริกันในอเมริกาเหนือและงานเขียนนี้กลายเป็นระเบิดทางการเมืองซึ่งมีรายละเอียดที่งานเขียนไว้อยู่ 3 ประเด็นคือประเด็นแรกต้นกำเนิดและจุดประสงค์ของรัฐบาล ประเด็นที่สองว่าด้วยเรื่องรัฐธรรมนูญอังกฤษ และประเด็นที่สามอเมริกาจะไปทางไหนดี หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ควรอ่านที่สุด เพราะจะทำให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงในยุคอาณานิคมของอังกฤษและสถาบันกษัตริย์อังกฤษ หนังสือนี้สะท้อนความเชื่อบนพื้นฐานความเป็นจริงของประเทศที่มีระบบกษัตริย์ และสถาบันกษัตริย์ต้องปรับตัวอย่างไรในยุคปัจจุบันผู้อ่านหนังสือเล่มนี้จะต้องเปิดใจให้กว้างเพราะภาษาการใช้ค่อนข้างรุนแรงแต่แฝงไปด้วยหลักการและเหตุผล ถ้าต้องอ่านจะต้องเป็นคนสนใจใคร่รู้เช่น นักกิจกรรมทางการเมือง นักประชาธิปไตย ผู้ปกครอง หรือคนอื่น ๆ เป็นต้นที่สนใจ เพราะสิ่งที่งานเขียนของโรเบิร์ต เพนได้กล่าวถึงคือสิทธิความเท่าเทียมของคน การปรับตัวของสถาบันกษัตริย์ต่อความเห็นที่ไม่มีสิ่งใดรองรับเพราะแม้พระเจ้าก็ไม่ได้อำนาจให้สิทธิไว้ ทุกอย่างธรรมชาติให้ความเท่าเทียมและรับรองไว้ จึงไม่มีใครเหนือกว่าใครในทางธรรมชาติและหลักศาสนา หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ทางวิชาการด้านกระบวนการให้เหตุผลที่สามารถเอาข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์มา การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมมาร้อยเรียงให้เห็นสิ่งที่ต้องต่อสู้

เพื่อเรียกร้องความเป็นเอกราชของรัฐที่เป็นเมืองขึ้น ด้านการใช้ภาษาที่เรียบง่ายแต่ให้ข้อคิดที่กระตุ้นคนในสังคมอเมริกาเหนือได้ตระหนักความเป็นชาติตนเอง สามารถจัดการตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความจอมปลอมของกษัตริย์อังกฤษและสุดท้ายที่เห็นของงานวิชาการคือการมีอารมณ์ร่วมต่อการเรียกร้องทางการเมืองที่เป็นอยู่ปัจจุบันและต้องต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมต่อไป แต่ต้องใช้หลักการเขียนให้เยาะๆแล้วมีช่องทางสื่อให้ประชาชนได้รับรู้โดยไม่ต้องใช้กำลังลงถนนอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Thomas Paine. (2563). *สามัญสำนึก Common Sense*. แปลโดยภักวดี วีระภาสพงษ์.

กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสเคป.

จอห์น รอลส์. (2558). *Theory of Justice and life of John Rawls ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์*. แปลโดย ศุภชัย ศุภพล. กรุงเทพมหานคร: วิคตอรี.

